

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME YÖNETİMİ BİLİM DALI

**TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KREDİ
FAİZİ, KREDİ HACMİ ve NET KAR
ARASINDAKİ İLİŞKİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Özgür UĞUREL

İstanbul, 2019

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME YÖNETİMİ BİLİM DALI

**TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KREDİ
FAİZİ, KREDİ HACMİ ve NET KAR
ARASINDAKİ İLİŞKİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Özgür UĞUREL

Öğrenci No:

130745355

Danışman:

Prof. Dr. Semra BİRGÜN

İstanbul, 2019

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Türk Bankacılık Sektöründe Kredi Faizi, Kredi Hacmi ve Net Kar Arasındaki İlişki” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldığı her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 15.04.2019

Özgür UĞUREL

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

15/...4/2015

Enstitümüz *İşletme* Anabilim Dalı *İşletme Yönetimi* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 130745355 numaralı **Özgür UĞUREL**'in "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Türk Bankacılık Sektöründe Kredi Faizi, Kredi Hacmi ve Net Kar Arasındaki İlişki*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 04/12/2018 tarih ve 2018/45 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince (5) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oyçokluğu/oybirliği~~ ile ~~Kabul/Red veya Düzeltme~~ kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

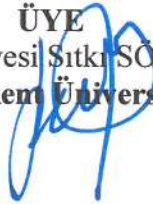
DANIŞMAN
Prof. Dr. Semra BİRGÜN
(Fenerbahçe Üniversitesi)

ÜYE
Prof. Dr. Turgut ÖZKAN
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Sıtkı SÖNMEZER
(Beykent Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Özgür UĞUREL
Danışmanı : Prof. Dr. Semra BİRGÜN
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2019
Alanı : İşletme Yönetimi
Anahtar Kelimeler : Bankacılık, Türk Bankacılığı, Sermaye

ÖZ

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KREDİ FAİZİ, KREDİ HACMİ VE NET KAR ARASINDAKİ İLİŞKİ

Gelişmekte olan piyasalarda finansal sektör içinde yer alan sermaye yatırımlarında geçtiğimiz yirmi yıl içerisinde aşırı derecede artışlar görülmüştür. Doğrudan yabancı sermayeli yatırımlar artık tüm ülkeler için oldukça önem taşımaktadır. Küreselleşme olgusu ile birlikte yabancı sermayeli yatırımlar finans sektöründe daha fazla yer almaya başlamıştır. Gelişmekte olan ülkeler arasında bulunan Türkiye, yabancı sermaye yatırımları içinde tercih edilen ülkeler arasında bulunmaktadır.

2000 ve 2001 yıllarında ülkemizde bankacılık sektöründe yaşanan krizlerden sonra yapılan düzenlemeler ve dünya ekonomilerinde gelişen büyüme trendi bankacılık sektörünü cazip hale getirmiştir.

Sermaye yatırımları ile Türkiye’de cari açığa, istihdama, gayri safi yurt içi hâsılaya ve rekabet şartları ile artan kalite standartlarına yapmış olduğu pozitif katkıların varlığı da inkâr edilemez. Ayrıca üretimin artması, ticaret hacminin ve kazancın yükselmesi ile bankacılık sistemine mevduat ve kredi hacmi bakımından büyük bir artış sağlamış olması da yabancı sermayenin dolaylı etkileri arasında bulunmaktadır. Yabancı sermayeli yatırımların sektöre kattığı ikincil etkiler ise gelişen pazar şartları ile hizmet standartları, ürün çeşitliği ve kârlılık oranına çarpan etkisidir.

Bu çalışma ile Türk bankacılık sektöründe ortalama kredi faizi ve hacminin kamu ve özel bankalar üzerindeki net kara olan etkisi ilgili yapılan testler ve analizlerle ifade edilmiştir.

Name and surname : Özgür UĞUREL
Supervisor : Prof. Dr. Semra BİRGÜN
Degree and date : MSc, 2019
Major : Business Management
Key Words : Banking, Turkish Banking, Capital

ABSTRACT

RELATIONSHIP BETWEEN LOAN INTEREST, LOAN VOLUME, AND NET PROFIT IN TURKISH BANKING SECTOR

In the past two decades, the investment of foreign capitals in the finance sector of developing markets has increased extremely. The direct foreign-capital investments have now importance for every country. With the development of globalization, the foreign-capital investments have started to take more places in the finance sector. Being among the developing countries, Turkey has been among preferred countries for the foreign direct investments.

Regulations that took place following crisis in the banking sector in 2000 and 2001 and the growth trend in the world economies have made the banking sector attractive.

It cannot be denied that the foreign investments made positive contributions to the current deficit, employment, gross domestic product, increasing quality standards with competition rules. Also, the indirect effect of foreign capitals include a bigger increase to the banking system's deposit and loan volume because of the production increase and an increase in volume trade and profit. The secondary effects of the foreign-capital investments to the sector are that it has multiplier effects on service standards, product variety, and profit margin with the developing market conditions.

This study tells the tests and analysis related to the effect of net profit of loan interest and volume of Turkish banking sector on the net profit of public and private banks.

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tez süreci içinde benden desteğini esirgemeyen, zorlu bir yolun başından sonuna kadar yanımda olan herkese teşekkür etmek isterim. Bu sürecin başlangıç aşamasında eğitimin her yönüyle yönlendirici, bir o kadar keyif aldığım ve verdikleri eğitimlerle bana yön gösteren çok değerli Beykent Üniversitesi hocalarına sonsuz teşekkür ederim.

Kaybolduğumu hissettiğim bir anda yoluma ışık tutan, tezim ile ilgili yorumları, değerli tavsiyeleri ile yön veren, pozitif yaklaşımı ile bu tezi gönül rahatlığı ile tamamlama hissi yaratan danışmanım Sayın Prof. Dr. Semra BİRGÜN ve juri üyesinde bulunan Prof. Turgut ÖZKAN ile Dr.Öğr.Üyesi Sıtkı SÖNMEZER'e teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SERMAYE İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. SERMAYE KAVRAMI	4
1.1.1 Sermaye Yatırımlarının Çeşitleri.....	5
1.1.1.1 Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları	5
1.1.1.2 Portföy Yatırımları	8
1.1.1.3 Resmi Yabancı Sermaye Yatırımları.....	8
1.1.1.3.1 Siyasal Nedenler	9
1.1.1.3.2 Ekonomik Nedenler	9
1.1.1.3.3 İnsancıl ve Ahlakî Düşünceler	9
1.1.1.4 Doğrudan ve Dolaylı Yabancı Sermaye Yatırımları Farkı.....	10
1.1.2 Ülkelerin Yabancı Sermaye Yatırımlarını İsteme Nedenleri	12
1.2 SERMAYE HAREKETLERİNİN NEDENLERİ	13
1.2.1 Döviz Arz ve Talebindeki Dengesizlik	14
1.2.2 Gelişmiş Ülkelerde Sermayenin Marjinal Kârlılığının Düşmesi	14
1.2.3 İletişimi Hızlandıran ve Ucuzlatan Teknolojik Yenilikler.....	15
1.2.4 Milli Ekonomiler için Dışa Açık Politika Önerileri.....	15
1.3 DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE SERMAYE YATIRIMLARININ	
GELİŞİM SÜRECİ	16
1.3.1 Türkiye’de Yerli ve Yabancı Sermayenin Konumu	17
1.3.1.1 Türkiye’de Yabancı Sermayenin Gerekliliği	18
1.3.1.2 Türkiye’de Sermaye Uygulamaları	18

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE
SERMAYE

2.1	BANKA TANIMI VE TÜRLERİ.....	25
2.1.1	Sermaye Kaynaklarına Göre Bankalar	25
2.1.1.1	Milli Sermaye ile Kurulan Bankalar	25
2.1.1.2	Yabancı Sermaye ile Kurulan Bankalar	26
2.1.2	Faaliyet Konularına Göre Bankalar.....	26
2.2	TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ GENEL GÖRÜNÜMÜ.....	27
2.2.1	Türk Bankacılık Sektörü Açısından Yabancı Sermaye Mevzuatı ve Sınırları.....	29
2.2.2	Türk Bankacılık Sektöründe Sınırlama Gerekliliği	31
2.3	BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SERMAYE YATIRIMLARI.....	31
2.3.1	Yerli Bankalar.....	32
2.3.2	Yabancı Bankalar	32
2.3.3	Bankaların Ülkelerde Örgütlenme Şekilleri	33
2.3.3.1	Muhabir Bankacılığı.....	33
2.3.3.2	Temsilcilikler.....	34
2.3.3.3	Acenteler	34
2.3.3.4	Şube ve İştirakler	34
2.3.3.5	Bağımlı Bankalar.....	35
2.3.3.6	İlişkili Bankalar	35
2.3.3.7	Konsorsiyum Bankaları.....	36
2.3.3.8	Kıyı Ötesi Bankacılık	36
2.4	TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE BANKALARIN PAYLARI	36
2.4.1	Bankaların Aktiflerdeki Payları	37
2.4.2	Bankaların Kredilerdeki Payları.....	37
2.4.3	Bankaların Mevduatlardaki Payları.....	37
2.4.4	Bankaların Banka Sayılarındaki Payları	38
2.4.5	Bankaların Şube Sayılarındaki Payları.....	38
2.4.6	Bankaların Çalışan Sayılarındaki Payları.....	39

2.5 YABANCI BANKALARIN BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ 39

2.5.1 Bankacılık Sektörüne Olumlu Etkileri	39
2.5.1.1 Rekabet ve Verimlilik Etkisi	39
2.5.1.2 Sektörde Çalışan İnsan Kaynağına Etkisi	40
2.5.1.3 Yeni Teknoloji, Yeni Ürün ve Hizmet Etkisi.....	40
2.5.1.4 Sektördeki Kredilere Etkisi	41
2.5.1.5 Denetim ve Şeffaflık Etkisi	42
2.5.1.6 Performans Üzerine Etkileri	43
2.5.1.7 İstikrar Etkisi	44
2.5.2 Yabancı Bankaların Olumsuz Etkileri.....	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE ORTALAMA KREDİ FAİZİ VE HACMİNİN KAMU VE ÖZEL BANKALAR ÜZERİNDEKİ NET KARA ETKİSİ

3.1 BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YAŞANAN NİCELİKSEL DEĞİŞİMLER.....	49
3.2 ARAŞTIRMANIN AMACI.....	56
3.3 ARAŞTIRMANIN MODELİ	56
3.4 ARAŞTIRMANIN VERİ SETİ VE YÖNTEMİ	70
3.5 BULGULAR	70
3.6 BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	75
SONUÇ	77
KAYNAKÇA.....	79
ÖZGEÇMİŞ	86

TABLÖLER LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1.1: Türkiye’ye Doğrudan Uluslararası Sermaye Girişleri.....	7
Tablo 1.2: Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımların Cari Açığı Karşılama Oranı (2008-2017)	7
Tablo 1.3: Sektörlere Göre Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri 2008-2017 (Milyon Dolar)	23
Tablo 2.1: Banka Grupları İtibariyle 2017-2018 Yılı Kâr Rakamları	29
Tablo 2.2: Bankaların Banka Sayılarındaki Payları.....	38
Tablo 2.3: Bankaların Şube Sayıları Dağılımı	38
Tablo 3.1: Özet İstatistikler.....	70
Tablo 3.2: Adf Testi Sonuçları.....	71
Tablo 3.3: Regresyon Sonuçları.....	73
Tablo 3.4: Breusch Pagan Godfrey Değişen Varyans Testi	74
Tablo 3.5: Breusch Godfrey Lm Testi Sonuçları.....	75

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1.1: Dünyada Uluslararası Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları.....	16
Şekil 3.1: Hata Terimlerinin Dağılımı.....	73

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADF	: Augmented Dickey Fuller Birim Kök Testi
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DYSY	: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı
DYY	: Doğrudan Yabancı Yatırım
GSMH	: Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYİH	: Gayrisafi Yurt İçi Hâsıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü bazen de İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı)
PP	: Phillips Peron Birim Kök Testi
SWIFT	: Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication (Dünya Çapında Bankalararası Finansal Telekomünikasyon Derneği)
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TDHP	: Tek Düzen Hesap Planı
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
UDY	: Uluslararası Doğrudan Yatırım

GİRİŞ

Bankacılık sermaye yatırımları küreselleşme faaliyetlerinin sonucunda tüm ülkelerde büyük bir hızla yayılmaktadır. İkinci dünya savaşı sonrasında sermayenin dolaşımının artması ile oluşan çok uluslu şirketlerin kurulmasında artışlar yaşanmıştır. Sermayenin yer değişikliği uygulanan mali politikalara ve teknolojiye yaşanan gelişimlere bağlı olarak kolaylaşmakta ve daha yüksek gelir getiren bölgelere rahatlıkla ulaşabilmektedir. Bu yatırımlar konularına göre değişkenlik göstermekte ve farklı olabilmektedir. Özellikle yatırım yapılacak olan ev sahibi ülke bakımından doğrudan yabancı sermaye yatırımları teknoloji, makine teçhizatı ve bina yatırımları ile daha uzun süreli yer alabilmektedirler. Yabancı sermaye yatırımları, ülke ekonomilerinde üretim ve milli gelirin artmasına ve yeni istihdam alanlarının yaratılmasına etki etmektedir. Ayrıca yabancı sermaye girişinin gerçekleştiği sektörde rekabette, ürünlerde ve sunulan hizmetlerde değişimler oluşmakta ve çalışanların verimlilik kalitelerinde artış yaratması gibi etkilerde görülebilmektedir.

Başlangıçta yabancı bankacılık faaliyetleri muhabirlik ilişkileri şeklinde ve genel olarak dış ticaret ilişkilerine aracılık etmek amacı doğrultusunda icra edilmekteydi. Sürecin ilerlemesi ile birlikte bankacılık sektöründe yaşanan artışlar ve çeşitlilik sonucunda bankalar, daha fazla müşteriye ulaşabilmek adına yeni pazarlar aramaya başlamışlar ve faaliyetlerini başka ülkelere kaydırmışlardır. Günümüzde bankaların birçoğu farklı ülkelerde çalışmalar yapmakta ve faaliyetlerini sürdürmektedirler. Yabancı bankaların faaliyetleri doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının kapsamı içindedir. Ayrıca yabancı bankalar kendi ülkelerinde gerçekleştirmiş oldukları bankacılık hizmetlerini giriş yaptıkları ev sahibi ülkelerde de yerine getirmektedirler.

Günümüzde sayıları giderek artış gösteren bankacılık sektörü, çok uluslu şirketler aracılığı ile sınır ötesi yatırımların gerçekleştiği ve yabancı sermaye yatırımlarının geniş bir şekilde yer aldığı bir sektör haline gelmiştir. Yabancı sermayeli bankalar ev sahibi ülkenin bankacılık sektörüne farklı şekillerde giriş yapmaktadır. Bu bankalar genellikle giriş yapacakları ülkede bankacılık sektöründe uygulanan prosedürler gereği bankacılık faaliyetleri ile ilgili izinleri alarak yeni banka kurmak

veya ev sahibi ülkede bulunan bankalara ortak olmak suretiyle bankacılık faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler. Yabancı sermaye yatırımları genellikle gelişmiş ülkelere, gelişmekte olan ülkelere doğru bankacılık faaliyetlerinin aktarılması yoluyla sağlanmaktadır. Çünkü gelişmiş ülkeler açısından bankacılık faaliyetleri gelişmekte olan ülkelere daha karlı ve yeni bir pazar olarak görülmektedir. Bu nedenle bankacılık faaliyetlerini gelişmekte olan ülkelere kaydırmakta ve bu ülkelere bankacılık faaliyetlerini arttırmaktadır.

Teknoloji, sermaye, bilgi eksikliği ve finansal yapılarda oluşan kırılganlıkların giderilmesi amacıyla gelişmekte olan ülkeler yabancı bankaların sektöre girişini desteklemektedirler. Böylece gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörü, yabancı bankaların sektöre giriş yapmaları sayesinde, rekabet etme gücü artmakta, yeni mal ve hizmet anlayışları gelişmekte, bilgi eksikliklerini gidermekte, gelişim ve değişim gösteren teknolojik imkânlardan daha çok ve daha etkin olarak yararlanabilmektedir.

Ülkemizde bankacılık sektörüne ait faaliyetlerin başlangıcı 1800'li yıllara kadar uzanmaktadır. Bankacılık faaliyetleri başlangıçta yabancı kuruluşların elinde bulunmaktaydı. Ancak 1980'li yıllarda Türkiye'de dışa açılma sürecinin başlaması ile birlikte yabancı bankaların faaliyetlerinde artışlar başlamıştır. Yabancı sermayeli bankacılık çalışmalarında oluşan bu artışlar 2000'li yıllara gelinceye kadar belirli bir şekilde devam etmiştir. Türkiye'de 2001 yılında oluşan ekonomik kriz sonrasında, bankacılık sektöründe gerçekleştirilen yapısal düzenlemeler ile bankacılığın güçlendirilmesi, uluslararası standartlara ulaştırılması ve bankacılık sektöründe bulunan eksikliklerin giderilmesi hedeflenmiştir. Böylelikle bankacılık sektörü güçlenmiş, yabancı sermayeli banka yatırımcılarının güvenini kazanmış ve bunların ülkemize yatırım yapmaları için güven vermiş ve ikna edici olmuştur.

Türk bankacılık sisteminde yabancı sermayeli bankaların, rekabet etme olanağını arttırdığı, sektörünün klasik bankacılık anlayışından sıyrılmasını sağladığı, istihdam ve altyapının gelişimine destek olduğu gözlenmiştir. Burada dikkat edilmesi ve unutulmaması gereken ise, gelişmekte olan ülkelere özellikle de kriz dönemlerinde izlendiği üzere, finansal piyasaların serbestleşmesi, makroekonomik dengesizlikler ve denetimsel altyapının olmadığı durumlarda yabancı sermayeli bankalar krizin daha

fazla derinleşmesine yol açmakta ve ülke ekonomisinin zarar görmesine neden olmaktadır.

Yabancı sermayenin Türk bankacılık sektörü üzerine etkisinin incelendiği bu çalışmanın amacı, Türkiye’de süratle artan yabancı sermaye yatırımlarının bankacılık sektöründe ne tür bir etki yarattığının genel olarak ortaya konulmasıdır. Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde sermaye ile ilgili kavramsal çerçeve, sermaye yatırımlarının çeşitleri, sermaye hareketlerinin nedenleri, Dünyada ve Türkiye’de sermaye yatırımlarının gelişim süreci incelenmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde banka tanımı ve türleri, Türk bankacılık sektörü genel görünümü, bankacılık sektöründe sermaye yatırımları, Türk bankacılık sektöründe bankaların payları ve yabancı bankaların bankacılık sektörüne olumlu ve olumsuz etkileri üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın son bölümünde Türk bankacılık sektöründe ortalama kredi faiz ve hacminin kamu ve özel bankalar üzerindeki net kara etkisi ile ilgili yapılan testler ve analizlerle ifade edilmiştir. Elde edilen bulgular değerlendirilerek sonuçlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SERMAYE İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın bu bölümünde yerli ve yabancı sermaye kavramı ilgili bilgilere yer verilmiştir. Bu doğrultuda yabancı sermaye kavramı incelenmiştir. Bunun yanında yabancı sermaye hareketlerinin nedenleri, dünyada ve Türkiye’de yabancı sermaye yatırımlarının gelişim süreci ifade edilmiştir.

1.1 SERMAYE KAVRAMI

Sermaye, bir ticari işin kurulum aşamasında, işlerin yürütülmesi amacı ile firmaya katılan anapara ve paraya çevrilen malların tamamını kapsamaktadır. Yerli sermaye, yüzde yüz kuruluşun bulunan ülke vatandaşı veya o ülke tüzel kişisine sahip olmasıdır. Yabancı sermaye, ulusal sınırlar içinde bulunan belirli bir sermaye varlığına, ulusal sınırlar dışında yerleşik gerçek veya tüzel kişilerin sahip olmasıdır.

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)’ne göre yabancı sermaye ise, bir ülkede bulunan yerleşik bir birimin, başka bir ülkede bulunan şirketle devamlı bir menfaat ilişkisi elde etmek amacıyla gerçekleştirdiği yatırımlardır (Bağcı, 2014, 9).

17.06.2003 tarihli Resmi Gazete’ de yayımlanan Türk Yabancı Sermaye Mevzuatı açısından bakıldığında zaman ise, 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu’nun 2. Maddesine göre yabancı yatırımcı;

“Türkiye’de doğrudan yabancı yatırım yapan, yabancı ülkelerin vatandaşlığına sahip olan gerçek kişiler ile yurt dışında ikamet eden Türk Vatandaşları, yabancı ülkelerin kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişiler ve uluslararası kuruluşlar”, olarak ifade edilmektedir.

İlgili Kanun’un aynı maddesinde doğrudan yabancı yatırım ise, “Yabancı yatırımcı tarafından, yurt dışından ülkeye getirilen; Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından alış ve satışı yapılan konvertibl para şeklinde nakit sermaye, şirket menkul kıymetleri (devlet tahvilleri hariç), makine ve teçhizat, sınai ve fikri mülkiyet hakları ile yurt içinden sağlanan; yeniden yatırımda kullanılan kâr, hasılat, para alacağı

veya mali değeri olan yatırımla ilgili diğer haklar, doğal kaynakların aranması ve çıkarılmasına ait haklar gibi iktisadi kıymetler aracılığıyla; yeni şirket kurmayı veya şube açmayı, menkul kıymet borsaları dışında hisse edinimi veya menkul kıymet borsalarından en az %10 hisse oranı ya da aynı oranda oy hakkı sağlayan edinimler yolu ile mevcut bir şirkete ortak olmayı” içermektedir (Bağcı, 2014, 9).

1.1.1 Sermaye Yatırımlarının Çeşitleri

Yerli sermaye yatırımları, gerçek veya tüzel kişilikte, vir veya birden fazla ortaklık ile kurulan ticari şirketlerdir.

Yabancı sermaye yatırımları değişik şekillerde oluşmaktadır. Genel olarak doğrudan yatırımlar ve dolaylı yatırımlar olmak üzere iki şekilde sınıflandırılma yapılmaktadır. Bankacılık sektörüne giriş yapmış olan yabancı yatırımlar da yabancı banka girişi biçiminde sınıflandırılarak, doğrudan yatırımlar kategorisinde değerlendirilmektedir (Öztürk, 2014, 21).

1.1.1.1 Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Yatırımın yapılacağı ev sahibi ülkede bulunan şirket hisselerinin uluslararası yatırımcılar tarafından en az %10'luk kısmının alınması ve sermayenin kaynak ülkeden yatırımının yapıldığı yabancı sermaye yatırımlarına, sabit sermaye yatırımı adı altında, doğrudan yabancı sermaye yatırımları denir. Doğrudan yatırımın giriş yaptığı ülkelere sabit sermaye yatırımlarına ek olarak, şirket birleşmesi veya şirket devri, ülkede gerçekleştirilen özelleştirme uygulamaları, ortak girişimler, stratejik ortaklık ya da devam eden çalışmaların kapsamlarının genişletilmesi biçiminde de gerçekleşebilmektedir (İşeri ve Aktaş, 2005, 373).

Doğrudan yabancı sermayeli yatırımlarda bulunan uluslararası şirketler yatırım yapılan ülkelerin hedeflerine ulaşmalarında oldukça önemli bir role sahip bulunmaktadır. Yatırımın yapıldığı ev sahibi ülke ile uluslararası şirketlerin hedefleri ve amaçları birbirlerinden farklıdır. Yatırım işlemini gerçekleştiren uluslararası şirketler kendilerinin rekabet güçlerini artırmak amacıyla çalışmalarda bulunurken, yatırım yapılan ev sahibi ülkeler ise kendi ulusal gelişmelerini dikkate almaktadır.

Uluslararası şirketlerin maliyet avantajları değişimlerin yaşandığı yenedünya düzenine göre de farklılık göstermektedir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının günümüz şartlarında giderek yaygın hale gelmesinin değişik sebepleri vardır. Şirketlerin mal üretiminde kullanmış oldukları sermaye yoğun teknikler ile işgörenlerin kullanımları azalmakta, bu durum sonucunda ise işyerlerinde yeni reformların yapılması gündeme gelmektedir. Uluslararası ticareti olumlu yönde etkileyen bölgesel ticari bloklar iç pazarlarda rekabet etmede artışlara sebep olmaktadır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gerçekleştirildiği ülkelerde daha açık piyasaların oluşumu sağlanmaktadır.

İşletmeler, küreselleşmeye bağlı olarak mal üretimi, sunulacak hizmetler ve daha sonraki hizmetlerin hedeflenen pazarında veya daha yakınında bulunmak zorunda kalmışlardır. İşletmeler teknolojik yeniliklerin kullanıldığı, bilginin var olduğu ve enformasyonun bulunduğu bölgelere daha fazla yatırımda bulunma isteği içindedirler. İşletmeler daha ucuz işgücü kullanarak daha yüksek oranlarda şirket karı elde etmektedirler. Malların üretilmesi aşamasında kullanılan otomatik üretim yöntemleri ile işgücü becerilerine duyulan gereksinimlerde giderek azalmaktadır. Şirketlerin yatırımda bulundukları ve uzun vadeli dönemlerde karşılaştırmalı üstünlükler elde ettikleri yerlerde bağlı bulundukları ana şirketin üretim çalışmalarına destek veren diğer üretim çalışmalarının daha yoğun hale getirilmesi işletmelerin maliyet giderlerinde azalma yaratmaktadır (Özyıldız, 1998, 3-4).

2015 yılı YASED raporunda belirtildiği üzere, 2015'ün üçüncü çeyrek döneminde ülkemize 12.6 milyar dolar uluslararası doğrudan yatırım girişi gerçekleşmiş bulunmaktadır. Bu yatırımların 9 milyar doları net doğrudan yabancı sermaye girişidir. 700 milyon doları diğer sermaye ve 2.9 milyar dolarlık bölümü ise yurtdışında bulunan yerleşik kişilerin gayrimenkul alımlarından oluşmaktadır (YASED, 2015, 3). 2015 yılından 2017 yılı aralık ayına kadar gelindiğinde ise; sermaye girişlerinde % 1.02' lik bir artış yaşandığı bu artışlarında beraberinde doğrudan yabancı sermaye yatırım giriş ve çıkışlarını etkilediği gözlemlenmiştir.

Yabancı yatırım girişlerinin seyri incelendiğinde net yabancı sermaye girişinin 2008 yılında başlayıp etkisini 2009 ve 2010 yıllarında yoğun olarak hissettirdiği

Mortgage krizinin etkisi olmuş ve yabancı yatırım girişleri önemli oranda düşüş göstermiştir. 2011 ve 2012 yılında yabancı sermaye girişleri artmış, ancak 2013 ve 2014 yıllarında tekrar düşüşe geçmiştir. En yüksek net yabancı sermaye girişi 2008 yılında 14.712 milyar dolarla gerçekleşmiştir. En düşük net yabancı sermaye girişi ise 2009 yılında 6.170 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2008 ve 2012 yıllarının tablolarında özellikle tablo 1.1 ve tablo 1.2’de gösterdiği değişkenlerdeki bu oynaklığın sebebi kriz dönemi yıllarını kapsamış olmasından dolayı yapısal kırılmaları barındırması olmuştur. 2015 yılından sonra 2017 yılına gelindiğinde bu kırılmaların keskin bir şekilde olmadığı ve dereceli bir şekilde artıp azaldığı gözlemlenmiştir.

Tablo 1.1: Türkiye’ye Doğrudan Uluslararası Sermaye Girişleri

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Sermaye(Net)	14.712	6.170	6.221	14.146	10.126	9.298	8.623	9.129	11.426	11.583
Giriş	14.747	6.252	6.256	16.137	10.759	9.866	8.884	9.546	10.459	10.699
Çıkış	-35	-82	-35	-1.991	-633	-568	-261	-348	-298	-256
Diğer Sermaye (Net)	2.111	711	384	17	520	110	-195	769	811	976
Gayrimenkul (Net)	2.937	1.782	2.494	2.013	2.636	3.049	4.321	3.209	3.348	3.675
Toplam	19.670	8.663	9.099	16.176	13.282	12.457	12.749	12.899	13.036	13.158

Kaynak:https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2018/2017_Y%C4%B1lsonu_Raporu_final.pdf (E.T. 10.10.2018)

Tablo 1.2: Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımların Cari Açığı Karşılama Oranı (2008-2017)

Yıllar	Doğrudan Yabancı Yatırım Miktarı (Milyon Dolar)	Cari Açık (Milyon Dolar)	Karşılama Oranı (%)
2008	19.670	69.936	0,028
2009	8.663	38.785	0,022
2010	9.099	71.661	0,013
2011	16.176	105.934	0,015
2012	13.282	84.083	0,016
2013	12.457	99.858	0,012
2014	12.749	84.566	0,015
2015	12.604	63.356	0,020
2016	12.523	63.128	0,022
2017	12.096	62.984	0,025

Kaynak:https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2018/2017_Y%C4%B1lsonu_Raporu_final.pdf (E.T. 10.10.2018)

Tablo 1.1 ve tablo 1.2’de de görüldüğü gibi 2017 yılına gelindiğinde yabancı mevduatı karşılama oranı artmıştır. Giren yabancı yatırımların buna rağmen

azalmasının sebebi ekonomideki değişiklerin kontrol altına alınmış olması faiz oranlarını anlık etkilemediği için bu durumda kontrolsüz sermaye giriş ve yatırımları da engellenmiş olmaktadır. Cari açığın 2011 yılından itibaren kademeli olarak azalması dış ticaret politikalarının etkin bir şekilde kullanıldığının göstergesi olmaktadır.

1.1.1.2 Portföy Yatırımları

Portföy yatırımlarını kısaca menkul değerlere yapılan yatırımlar şeklinde tanımlamak mümkündür. Portföy yatırımlar genellikle devlet tahvilleri veya özel işletmelere ait bono ve tahviller ile hisse senetlerinin satın alınması biçiminde gerçekleşmektedir. Bu yatırımlar ayrıca para piyasası araçları ve mali türevleri de kapsamaktadır. Portföy yatırımların amacı temettü geliri veya faiz elde etmektir.

Portföy yatırımları tahvil ve hisse senetlerinin bir diğer ülke veya ülkelerin kuruluşları tarafından satın alınmasını ifade eder (Narin, 2007, 14).

Bu yatırımların azalasında ve artış göstermesinde ülke dışındaki ve ülke içindeki uygulanan faiz oranları ve yatırımın gerçekleştirildiği ülkede uygulanan politikaların etkileri bulunmaktadır. Portföy yatırımcılarının öncelikleri kendi sermayelerinin güvende olması ve bu sermayenin kendilerine sağladığı kazançlardır. Portföy yatırımlarda, yatırım işleminin gerçekleştiği finansal varlığın karşılığında, yabancı yatırımcı ödeme işlemini yabancı para ile yapar, böylece yatırımın yapıldığı ev sahibi ülkeye döviz girişı gerçekleşmiş olur (Öztürk, 2014, 24).

Portföy yatırımlarına, özellikle gelişmekte olan ülkelerin piyasalarında yatırıma dönüştürülebilecek tasarruf eksiklikleri ve kaynak sıkıntısından oluşan nedenler sebebi ile gereksinim duyulmaktadır. Bu sebeple istikrarlı, güvenilir ve risklere karşı dirençli olan sermaye piyasası ihtiyacı vardır (Öztürk, 2014, 24).

1.1.1.3 Resmi Yabancı Sermaye Yatırımları

Gelişmiş ülke ekonomilerinin, az gelişmiş ülke ekonomilerine yaptıkları bağışlar ve kredi şeklinde olan yatırımları resmi yabancı sermaye yatırımları kapsamındadır (Kara ve Kar, 2003, 48).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere piyasa ekonomisi uygulanan sanayileşmiş ülkeler ve merkezi planlı ülkeler tarafından az gelişmiş ülkelere askeri ve ekonomik yardımlarda bulunabilmek hususunda bu ülkeler adeta birbirleri ile yarış halindedirler (Seyidoğlu, 2001, 700). Yapılan bu yardımların sebepleri genel olarak 3 gruba ayrılmaktadır. Bunlar;

1.1.1.3.1 Siyasal Nedenler

Az gelişmiş ülkelere yardımda bulunan ülkelerin hükümetleri yapmış oldukları bu dış yardımları çoğunlukla kendi hükümetlerinin uyguladığı dış politikalarının bir aracı olarak kullanmaktadır. Bu duruma örnek olarak savaş döneminin ilk yıllarında ABD tarafından Marshall Planı ile, yıkılan Avrupa Birliği ülkelerine yapılan yardımlar ile bu ülkelerin yeniden imarını sağlamanın yanı sıra kendi siyasal politikalarının gereği olarak Avrupa ülkelerinde komünizmin yayılmasına engel olmayı hedeflemişlerdir. Soğuk savaşın hüküm sürdüğü yıllarda ise aynı şekilde sosyalist ülkelerin Uzak Doğu, Orta Doğu ve Afrika ülkelerine içeriği ve şekli bakımından farklılıklar bulunsada yapılan yardımlar da bu ülkelerin siyasal üstünlük kurma hedefleri de bulunmaktaydı.

1.1.1.3.2 Ekonomik Nedenler

Gelişmiş ülkelerin refah seviyelerinin artması az gelişmiş ülkelerin kalkınması ile bağlantılı olması nedeniyle bu ülkelerin aralarında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Gerçek olan şudur ki, az gelişmiş ülkelerin sahip oldukları sığ kaynaklar ile kendi kendilerine kalkınmaları oldukça güçtür. Bu yüzden gelişmiş ülkelerin GSMH' nın belirli bir kısmını her yıl dış yardımlar için ayırmaları ile az gelişmiş ülkeler desteklenmektedir.

1.1.1.3.3 İnsancıl ve Ahlaki Düşünceler

Dünya devletleri üzerinde mevcut olan tüm dinlerde hemen hemen yer aldığı gibi zengin olan insanların fakirlere yardım etmeleri bu dinlere göre insanlarda bulunması gereken ahlaki bir davranıştır. Ancak burada unutulmaması gereken uzun vadede yapılan bu yardımların hiçbir karşılık gözetilmeden yapılması gerektiğini söylemek de gerçek dışıdır.

Yukarıda bahsedilen nedenler yüzünden gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ülkelere verdikleri resmi sermaye yardımı şeklindeki kredileri 7 başlık altında toplamak mümkündür (Seyidoğlu, 2001, 701).

- Serbest krediler ve bağlı krediler,
- Çok taraflı krediler ve hükümet kredileri,
- Mali ve teknik yardım,
- Gıda yardımı,
- Dış yardım konsorsiyumu,
- Proje ve program kredileri,
- Eximbank kredileri.

Az gelişmiş ve gelişmekte olan devletlere gelişmesini tamamlamış devletler aracılığıyla sağlanan maddi, politik ve sosyal yardımlar ile ülkelerin kalkınması açısından büyük öneme sahip olan legal mali yatırımlar geri dönüşümsüz sosyal destek amaçlı olursa bunlar milletler arası yardımlaşma olarak kabul edilir. Yalnız bu yapılan yardım ve destekler resmi kayıtlarla milletlerarası ülkelerin bağlı bulunduğu fonlardan yapılır ve bunlar kredilendirilirse bu milletlerarası bir borçlanma ve taahhüt gerektirir (Ertüzün, 1971, 164). Gelişmiş ülkeler tarafından yapılan bu destek fonlarının ödeme planları daha küçük oranlarla faizlendirilir ve daha uzun zamana yaydırılır. (Ünsal, 2005, 524).

Devletler bu yardım ve fonları Avrupa Birliği Yatırım Bankası, Dünya Bankası ve Uluslar Arası Para Fonu gibi mali kuruluşlar ve bankalar aracılığıyla yapmaktadır. Devletlerin bu destekleri almadaki amacı kendi ülkelerindeki mali ve sosyal açıkları kapatarak gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşmayı istemeleridir (Kara ve Kar, 2003, 48).

1.1.1.4 Doğrudan ve Dolaylı Yabancı Sermaye Yatırımları Farkı

Direk yapılan bu mali destekler ve dış ülkeler tarafından desteklenen bilgi birikimi, ülkelerin risk ve getiri beklentilerine uygun özel stratejiler bu desteklerin yapıldığı ülkelere oldukça yüksek katkı sağlamaktadır. Yalnız bu desteklerin birbirlerinden farklı yanları da bulunmaktadır. Bu destekler bazen direk ülkelere yapılabildiği gibi belirli kuruluşlara, devletlere değil de bu özel kuruluşlara yapılan

desteklerin geri dönüşüm kredileri daha kısa vadede ve farklı şekillerde de olabilmektedir.

Dış destekli olan bu yatırımların belirgin bir düzeni olmaması sebebiyle iyi bir bilgi birikimine ve mali politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Yapılan bu destekler tamamen mali alanda olduğu için o ülkenin mali durumundaki küçük değişikliklere bile büyük önem verilmektedir (İşeri ve Aktaş, 2005, 371).

Bu mali yatırımların milletler arası düzeyde koruma altına alınabilmesi için uygun politikalar geliştirilmiştir. Çünkü bunların devletlere verilebilmesi kadar devletlerden tekrar geri alınması ya da kaldırılması da o kadar kolay olabilmektedir. Çünkü bu sermayenin devamlılığı önemlidir. Çünkü portföy yatırımının ülkeye girişi çok kolaydır ve riski gördüğü anda ülkeden kaçması da aynı şekilde kolay olmaktadır, bu durumda haklılık payının olduğunu gösterir. Bu işlemler bilgisayar sistemleri üzerinden elektronik ortamda gelişmektedir. Tüm bunlar dikkate alındığında ülkeye girişi kadar çıkışının da kolay olmasını açıklamaktadır. Bu işlemler saniyeler içinde gerçekleşmektedir. Bu yatırımların geri dönüşümü önemli olduğu kadar ülkeye sağlamış olduğu ekonomik sosyal hayata faydaları da bir o kadar önemlidir.

Yatırımın yapıldığı bu ülkeler kendi ülkelerinin kalkınmasına büyük önemi olduğundan bu yatırımları tercih ederler tabi birde farklı bir açıdan bakılırsa bu destekleri sağlayan yabancı destekçilerde bu yatırımları sağlayabilmek için büyük oranda risk faktörünü göze almaktadır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler bu destekleri alabilmek ve yabancı sermayeyi ülkelerine sokabilmek için bu sermaye sahibi kuruluşlara onları güvence altına alabilecek onları güvende hissettirebilecek anayasal düzenlemeleri yapmak zorundadır. Eğer bu koşulları sermaye sahiplerine sağlayamazlarsa bu desteklerin devamlılığı da sağlanamaz (Tiryakioğlu, 2001, 166-167).

“Yabancı sermaye kalkınma teorisi ve pratiğinde yıllardır kalkınmanın önemli bir finansman aracı olarak düşünülmüştür. İç tasarrufların yetersiz olması nedeniyle ve asgari bir büyümeyi tutturabilmek amacıyla başvurulmuş dış kaynaklardan biri olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, ekonomik krizlere karşı daha güvenli bir finansman şekli olarak kabul görmüştür. Çünkü bir kriz olasılığı karşısında döviz ve diğer bilgi

birikimi, risk getiri beklentilerine uygun özel strateji yatırımları ülkeyi anında terk edebilirler. Hatta ani faiz çıkışları ile ülkede bir mali krizin yaşanmasına bile neden olabilir. Buna karşılık yere çakılı binalarıyla ve binalar içinde taşınması çok güç olan makine ve teçhizatıyla birlikte doğrudan yatırımların ülkeyi terk etmesi adeta imkânsız... Üretim tesislerinin satılıp paraya dönüştürülmesi ve bu yolla yabancı yatırımın ülke dışına çıkarılması da görüldüğü kadar kolay değildir ” (Tüylüoğlu, 2012, 1).

Yatırımların yapıldığı ülkelere bunların sıcak para şeklinde değil de fabrika, yapılar, büyük makineler, alet edevat şeklinde olması bu ülkelere mali desteğin yanında yeni iş sahalarının açılması ve işsizliğin azalması açısından da büyük önem arz etmektedir. Bu yatırımların mali faydalarının yanı sıra halk üzerinde sosyal açıdan da faydaları vardır. İnsanların psikolojik yönden de rahatlamasını sağlamaktadır. Buda hem birbirlerine olan güveni hem de devletlerine olan güveni desteklemektedir. Devletin maddi stratejilerine güvenen halk ekonomik politikaları destekler ve bu ülkelerde kriz ortamı oldukça zor yaşanmaktadır.

1.1.2 Ülkelerin Yabancı Sermaye Yatırımlarını İsteme Nedenleri

Gelişmekte olan bu ülkelerdeki hükümetler vaat ettikleri ekonomik ferahı sağlamak ve kendi ekonomik özgürlüklerini elde etmek açısından bu yatırımları almak isterler. Özel kuruluşlar ise bu destek yatırımları ile kuruluşlarını büyüterek ve daha fazla alanda söz sahibi olabilmek için bu desteğe ihtiyaç duyar. Bu yatırımların ülkeye girmesi hem devlete hem de özel şirketlere artı sağlamaktadır bu yüzden gerekli olan siyasi ve mali ön hazırlığı yapmaktadır (Bulutoğlu, 1970, 6).

Yapılan bu destekler ülkelerinde tasarruf yapamayıp yeterli birikimi sağlayamamış devletler tarafından bir zorunluluk gibi görülmektedir. Bunun nedeni ise her türlü istihdamın yine dönüp dolaşıp sıcak para ve sermayeye dayanmasıdır. Bu yatırımlar devletlere kalıcı olarak faydalı olamamaktadır. Özellikle o ülkelere yapılan fabrika, yapı, makine ve bilgi birikimi ile özel stratejiler doğrudan yapılan mali yardımlar kadar kolayca ülkeden çıkamamakta uzun vadede ülkeye yararlı olmaktadır.

Bunlar gibi direk faydalarının yanı sıra bu ülkeler teknolojiyi takip edebilmek, onların birikiminden faydalanabilmek, insan istihdamını sağlayabilmek, dış alımı azaltıp dış satımı çoğaltabilmek ve dolayısıyla gelişmiş ülkeler arasına girebilmek için yabancı sermayeyi ülkelere sokmak için uğraşmaktadır. Destek veren bu kuruluşlara ve sermaye sahiplerine özel ayrıcalıklar ve politikalar ile herkes kendi ülkesine bu yatırımları çekme yarışındadır (Tüylüoğlu, 2012, 1).

Devletler bu destekler ile kalkınan ülkelerinin yanı sıra artı bir gelir olarak da ekonomik birimlerin siyasi yetki altında devlete karşılıksız olarak kaynak yani vergilendirme usulü ile de kazanç sağlamaktadır. Bu açıdan da bakıldığında vergilendirme ile de devlet bir kazanç sağlamış olmaktadır (Turan, 2010, 1).

Ülkemizde de dış borçlanma ile tüketimin üretimden fazla olması büyük bir sorun haline dönüşmüştür. Bu açığı kapatabilmek için yapılması gerekenler dış alımı olabildiğince azaltmak dış satımı çoğaltmak ve ülkeye döviz girişini artırmaktır. Bunları sağlamanın ve ülkeye döviz girişini hızlandırmanın en etkili yolu ise yabancı sermayenin ülkeye hızla girmesi ve yabancı sermayenin ülkede kalıcılığının sağlanması gerekmektedir. Bu destekler ve fonlar ülkenin gelişmesini desteklerken dış alımın azalmasına ve dış satımın çoğalmasına katkı sağlar. Ülkenin refah düzeyini artırır (Turan, 2010, 1).

Yapılan bu direk yabancı sermaye yatırımları ülkede kaliteli üretimi destekler işletmeler arası rekabeti sağlar rekabet üretim artışına neden olur. Üründe kalite artışı sağlanır, üretimde verimlilik sağlanır, işsizlik oranları düşer. İşçiyi ve dolayısıyla halkı psikolojik yönden rahatlatır. Dış satımı çoğaltır, dolayısıyla ülkenin diğer ülkeler tarafından daha iyi şekilde tanınmasına ve olumlu yönde reklamına katkı sağlar ve bu da ülkeye daha fazla yabancı sermayenin girmesine böylelikle daha fazla döviz girişine neden olur (Öztürk, 2014, 28).

1.2 SERMAYE HAREKETLERİNİN NEDENLERİ

Sermaye hareketlerinin bir bölümü ekonomik nedenler olmakla birlikte, önemli bir bölümü de teknolojik gelişmelere bağlı olan altyapı hizmetlerinin

yeterliliğine bağılı olan nedenlerdir. Bunların yanı sıra politik nedenlerin de göz ardı edilmesi imkânsızdır (Karagöl ve Masca, 2008, 4).

1.2.1 Döviz Arz ve Talebindeki Dengesizlik

1973 yılında yaşanan Petrol Krizi nedeniyle petrol satış fiyatlarında ortaya çıkan yüksek fiyatlar, petrol ithal eden az gelişmiş ve gelişmekte olan ölkeler açısından son derece talihsiz bir dönemin başlangıç etmiştir. Petrol fiyatlarının aşırı bir şekilde yükselmiş olduğu bu dönem ilgili ölkelerin dış açık vermelerine sebep olmuştur. Bu ölkelerin dış açık vermeleri ile eş zamanlı olarak petrol ihracı yapan ölkeler ve bu ölkelerin petrolden elde edilen petro-dolarlarını kasalarında tutan gelişmiş ölkeler ise ciddi miktarlarda dış fazla vermeye başlamışlardır (Öztürk, 2014, 13).

Bu durumun sonucunda ölkeler bazında eş zamanlı olarak döviz arz ve talebinde dengesizliklerin ortaya çıkması dünyada borçluluk probleminin başlangıç noktasını oluşturmuştur. Petrol krizinin çıkması ile başlamış olan borçluluk olgusu, yapılan tüm çalışmalara rağmen borçluluğun kaynağı petrol ile sınırlı kalmaktadır. Ekonomik yönden dışa bağımlı olan yapıların üretimlerinin yeterli olmaması ve aşırı talep baskısı sebebiyle dış ticaret açığında meydana gelen artışlar, yeni borçluluk kaynağı oluşturmuş durumdadır. Bunların yanı sıra, mevcut borçların devam ettirilmesi için yeni borçların alınması ve bu borçların faiz giderleri, uluslararası sermaye hareketlerinin temel nedenleri arasında bulunmaktadır (Öztürk, 2014, 13).

Bir yanda sermaye fazlasına sahip olan ölkelerin dışarıya borç verme isteğı, öbür tarafta sermaye açığına sahip olan ölkelerin borç alma mecburiyeti, dünyada uluslararası sermaye piyasalarının gelişimine etki eden ve son derece önemli olan bir etkidir (Öztürk, 2014, 13).

1.2.2 Gelişmiş Ölkelerde Sermayenin Marjinal Kârlılığının Düşmesi

Sermaye birikimlerinin belirli tekelerde toplanması nedeniyle, ilgili ölkelerde sermayenin verimliliğı ve kârlılığı düşmektedir. Bu durum dünyadaki uluslararası sermaye akımlarında yaşanan bir diğer temel etken olarak ortaya çıkmaktadır. Sermayenin yoğun olarak bulunduğu ölkelerde kârlı yatırım yapma olanağı azaldığı için buna bağılı olarak faiz getirilerinde de düşüşler yaşanmaktadır. İlgili ölkeler, bu

sebepler yüzünden kârlılık oranları azalan sermayelerini dolaylı ve dolaysız yatırımlar ile özellikle gelişmekte olan ülkelerde değerlendirme yönünde çalışmalar yapmaktadır (Öztürk, 2014, 14).

1.2.3 İletişimi Hızlandıran ve Ucuzlatan Teknolojik Yenilikler

İletişim teknolojilerinin kullanılabilmesi için her ne kadar ekonomik sebepler bulunsada bunların karşılanabilmesi için fiziki olanaklar yoksa söz konusu edilen akımların gerçekleşme imkânı yoktur. Fakat iletişim teknolojileri kullanımının tüm dünyada hızla yaygınlaşması ve bunun sonucu olarak da ucuzlaması ile özellikle son 40-50 yılda her türlü iktisadi hareketlilik artmış bulunmaktadır (Berikol, 2008, 5).

Bilişim sektörü aracılığıyla sağlanan özel ve hızlı iletişim ile bu hizmetin devlet kuruluşları özel sektör kuruluşları hatta hanelere hizmet veriyor olması tüm alanlarda olduğu kadar milletlerarası para transferinin de hızlı ve yaygın kullanımında değerli bir yer edinmiştir.

1.2.4 Milli Ekonomiler için Dışa Açık Politika Önerileri

Gelişmiş ülkeler ellerinde bulundurduğu ürün ve bilgi birikimini daha fazla kar elde edebilmek amacıyla az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sermaye piyasalarına girerek karlılıklarını yükseltip kendi ülkelerinin mali durumunu daha da iyileştirmeyi amaçlamaktadır. Bunu yapabilmeleri için bu gelişmekte olan ülkelerin bu tür dış politikalarının uygun olması ve yabancı sermaye girişine hazır durumda olmaları gerekir.

Türkiye'ye ve bizim gibi gelişmekte olan ülkelere destek veren Dünya Bankası ile IMF gibi kuruluşlar bu desteklerin yapılabilmesi ve devamının sağlanabilmesi açısından serbest ticari politikaların ülkeler tarafından kabul edilmesi şartını koymuşlardır. Bu şartları yerine getiren ülkelere gerek mali gerekse politik desteklerini göstermişlerdir (Öztürk, 2014, 14).

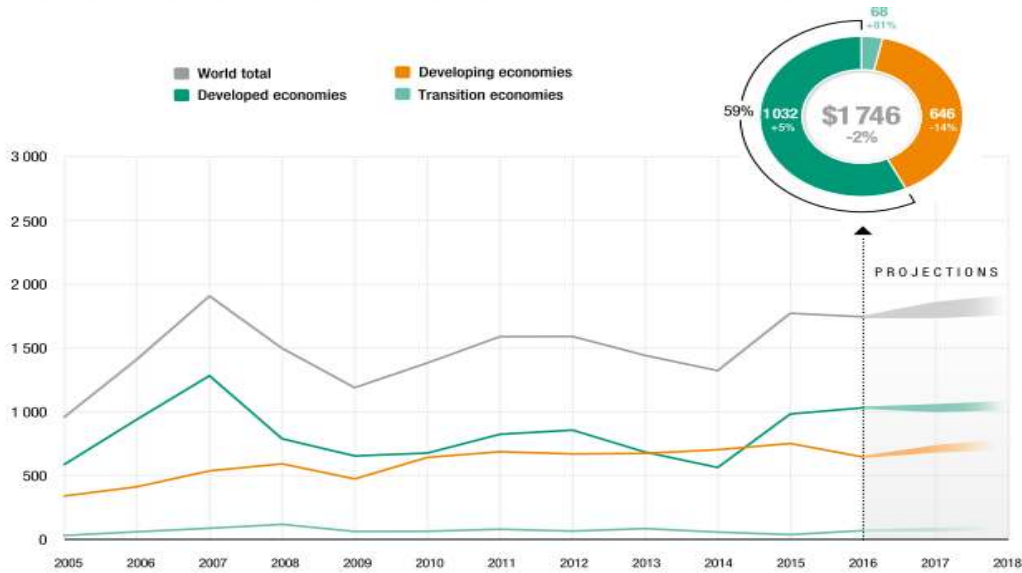
Yabancı sermayenin gelişmekte olan ülkelere kolay bir şekilde girebilmesi ve şartların sağlanamadığı durumlarda da ülkeden çıkabilmesi açısından gerekli siyasi kanunlar hazırlanmış ve ülkelerin piyasalarında farklı para birimlerinin

kullanılmasının önü açılmıştır. Yabancı kamu ve tüzel kişilerin bu ülkelerin piyasalarında her türlü ihaleye girebilmelerinin önü açılmıştır.

Yine yabancı şirketlerin bu ülkelerde fabrika ve benzeri işletme açmaları ve faaliyetlerini sürdürebilmeleri mevcut yasalarla sağlanmıştır. Bu gelişmekte olan ülkelere devlet elinde olan kurumları özelleştirmeleri yönünde de baskı yapılmaktadır. Yabancı kişi ve kuruluşlar bu ülkelerde menkul ve gayrimenkuller alabilmekte bunları istedikleri yönde değerlendirebilmektedirler. Bunları işletmek kiraya vermek yâda satışını yapmak tamamen kendi inisiyatiflerin de bulunmaktadır (Öztürk, 2014, 14).

1.3 DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE SERMAYE YATIRIMLARININ GELİŞİM SÜRECİ

Küreselleşme ve teknolojik gelişmedeki hız sayesinde özellikle 2000'li yıllar itibari ile gözle görülür farklılıklar yaşanmıştır. Bu yıllar öncesi dışa kapalı olan Macaristan, Rusya, Polonya ve Romanya gibi devletlerde düşük olan bu birikim hızla artış gösterirken Kanada, ABD, İngiltere, Fransa, Hollanda ve Almanya gibi ülkelerin ise bu yabancı sermaye karlılıklarında düşüşler görülmüştür (Yükseler, 2006, 4).

Şekil 1.1: Dünyada Uluslararası Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Kaynak: UNCTAD, World Investment Report, 2017.

Şekil 1.1’de uluslararası doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının yıllara göre dağılımı gösterilmiştir. Daha önceki UNCTAD raporundan elde ettiğimiz verilere göre 1970’li yıllarda 24 milyar USD (dolar) olan UDY, liberalleşme olgusu ile birlikte 1980’li yıllarda 93 milyar USD’ ye ve bu alanda gerçekleştirilen düzenlemeler ile 2000 yılında rekor bir artış yaparak 1.398 milyar dolara yükselmiş bulunmaktadır. 2001 yılında ise dünya ekonomilerinde durgunluk başlamış, borsada ve özellikle de bilgi teknolojileri sektöründe gerilemeler yaşanmıştır. Bütün bu gelişmeler yabancı sermaye yatırımlarının % 41 küçülmesine sebep olmuştur (Çetinkaya, 2010). 2005 yılı ile birlikte durgunluk dönemi sona ermiş ve 1.500 milyar doların üzerine çıkmıştır. 2009-2010 finans krizi döneminde de bir miktar düşüş yaşanmış ancak 1.200 milyar doların altına inmemiştir. 2011 yılında tekrar 1.500 milyar dolar seviyelerine çıkmıştır. 2014 yılında da bu seyir aynen devam etmiştir. 2014 yılından 2017 yılına gelindiğinde ise; doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında konveks bir artış yaşanmış ve bu alanda yapılan diğer yatırımlardan etkilenmiştir.

Ülkelerin ekonomilerinde yaşanan düşüşler 2003 senesine gelinceye kadar devam etmiştir. Sonrasında ise 2004 yılında oldukça popüler bir duruma gelen yabancı sermaye yatırımlarında tekrar artışlar görülmeye başlamıştır. Yabancı sermaye yatırımlarında meydana gelen bu artışların en mühim sebeplerinden biri ise yeniden sınır ötesi birleşmelerde ve satın alma işlemlerinde artışların olmaya başlamasıdır. Gerçekleşen birleşmeler ve satın alma işlemlerinde üretim sektörünün payında düşüş olurken, hizmet sektöründe özellikle de iletişim sektöründe artışlar olduğunu gözlemlenmek mümkündür. Bu açıklamalardan sonra teknolojik değişimler ve bu değişimlerin kanalları olduğu kanallarda göz önünde bulundurulduğunda 2010 ve 2017 aralığında da gözle görülür bir artış yaşandığı saptanmıştır.

1.3.1 Türkiye’de Yerli ve Yabancı Sermayenin Konumu

Sermaye sadece Cumhuriyet sonrasında değil Cumhuriyet’in ilanından önce de etkili bir sermaye alanı olmuştur. Osmanlı öncelerde dışı kapalı bir ülke iken son zamanlarında yabancı sermaye ülke ekonomisinde söz sahibi olmaya başlamıştır. İzmir İktisat Kongresinde Mustafa Kemal Atatürk eskisi gibi kendi içinde ekonomik faaliyetlerle ülkenin kalkınamayacağını günün gereklerinin diğer ülkeler ile mali, iktisadi ve teknolojik alanlarda yabancı sermayeyi ülkemize teşvik etmekle zorunlu

olduğumuzu ifade etmiştir. Bunun için yasal ortamın uygun olmasını ve eski katı kurallarımızdan uzak olmasının da gerekli olduğunu belirtmiştir (Aysan, 2000, 46).

1.3.1.1 Türkiye’de Yabancı Sermayenin Gerekliliği

İki başlık altında yabancı sermayenin Türkiye için önemini belirtebiliriz. Bunlardan birincisi DYY’ ın ülkemiz ekonomisine katkılarıdır. Bunlar daha öncede belirttiğimiz gibi mali, teknolojik ve refah düzeyi artışı gibi sıralanabilir. İkincisi ise ülkemizde ekonomik düzeyin korunması ve daimi olması konusundadır. Aylık ve yıllık olarak belirli ödemeler düzeni içerisinde bunları aksatmadan ekonomiyi devam ettirebilmek zorunluluğu vardır. Yabancı sermayenin gerekliği önceki bölümlerde de önemle üzerinde durduğumuz bir konudur (Vural, 2014, 86).

Ülkemizde ödemeler çizelgesi verilerine dayanarak bunlar Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) tarafından yayınlanır ve şu bilgilere ulaşılır. Ödemeler düzeni verilerine göre mali düzen 1975 senesinden sonra 1988-1989 1991-1994-1998-2001 senelerinde artı yönde ülkemiz ekonomisi değer kazanırken bu yılların dışında ise ekonomimiz cari açık vermiştir (Vural, 2014, 86).

Bu yıllar dışında ülkemiz cari açık vermesine rağmen ekonomik krize yol açmamasının nedeni ise bunun iyi finanse edilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu finanse kaynaklarının başta geleni ise devlet destekli yabancı yatırımların ülkemize kolayca girebilmesi ve bunun devamlılığının sağlanabiliyor olmasıdır (Vural, 2014, 86).

1.3.1.2 Türkiye’de Sermaye Uygulamaları

Yerli sermaye iç ve dış pazar ihtiyaçları karşılanmakta ve ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır. Yerli sermayenin iş istihadamına katkısı ve ticari kazancında ülke içerisinde kalması inkar edilemez.

Sürdürülebilir ekonominin olması ve ülke bağımsızlığını koruyabilmek için, sadece askeri alanda değil sosyal ve ekonomik alanda da yerli sermayenin önemi bulunmaktadır.

DYY Türkiye’ye Cumhuriyet öncesinde gelmeye başlamış olsa da en etkili çalışma 1954 senesinde yayımlanan “6244 Sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu” dur. Bu kanun ile yabancı sermaye ülkemize daha güvenli giriş yapabilmıştır. Kanun 2003 yılında güncellenerek “4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu” halini almıştır. Kanunun amacı doğrudan yabancı yatırımların özendirilmesi, yabancı yatırımcıların haklarının korunması ile yatırım ve yatırımcı tanımlarında uluslararası standartlara uyulmasına, doğrudan yabancı yatırımların gerçekleştirilmesinde izin ve onay sisteminin bilgilendirme sistemine dönüştürülmesine ve tespit edilen politikalar yoluyla doğrudan yabancı yatırımların artırılmasına ilişkin esasları düzenlemektir (25141 Sayılı Resmi Gazete, <http://www.mevzuat.gov.tr>, E.T. 09.10.2018).

Tarihimizde ilk olarak yabancılara verilen ekonomik ayrıcalıklar Fatih Sultan Mehmet tarafından Venediklilere verilmiştir. Bununla birlikte yabancı sermaye ülkemize girmeye başlamıştır. Avrupa’da 18. ve 19. yüzyıllarda gerçekleşen sanayi devrimi ile bu ülkelerde hem hammadde hem de pazar ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu dönem Avrupa’ında etkili olan Merkantilist sisteme göre önemli görülen yer altı kaynakları batı ülkelerine aktarılmış batılı ülkelerin ekonomisi güçlendirilmiştir (Yıldız, 2007, 113).

İngiltere 18. yüzyılda Osmanlı Devleti ile ticari ilişkilerini geliştirmiştir. Bunda en etkili olanı ise 1838 senesinde imzalanan Balta Limanı Ticaret Antlaşması’dır. Sonrasında ise bunu Avrupa ile imzalanan birçok ticaret antlaşması takip etmiştir. Bu dönemde Fransa Napolyon Savaşları ve Fransız İhtilali ile uğraşmaktadır. Osmanlı Devlet’i ise yapılan anlaşmalar ile açık pazar ve sömürge merkezi konumuna düşmüştür (Yıldız, 2007, 113).

1800’li yılların ortalarına gelindiğinde ise Osmanlı Devleti parasal sorunlarını çözemedi ve Galata Bankerleri tahvil satmaya başladılar. Vadesi dar olan tahviller öncelikle Fransa’ya satılmıştır daha sonra ise bu tahviller II. Abdülhamit zamanında Fransa ve İngiltere bankalarına satışı başlamıştır. 1847 senesinde Osmanlı Devleti Galata Bankerlerinden Th. Baltazzi ve J.Allen ile anlaşarak İstanbul Bankasını kurmuşlardır. Bu bankanın kuruluş amacı Avrupa da yaşanan devrimlerle ortaya çıkan teknolojik yenilikleri takip edebilmek ve cari açığı yürütebilmektir. Kurulan İstanbul Bankası 1852 yılında kapanmış olsa da Osmanlı devletine 130 milyon TL’lik kar

sağlamıştır. Bu da o zaman göz önünde bulundurulursa ciddi bir kaynak oluşturmaktadır (Özdemir, 2009, 48).

Yabancı sermaye ile o dönemde Avrupalı ülkelerden alınan borçların kastedildiği anlaşılmaktadır. Yabancı sermaye ile yabancı kaynak anlatılmak istenmiştir.

Yabancı sermaye Osmanlı Devleti'nde sıcak para alımı dışında demiryolları yapımında da etkili olmuştur. Bunu rakamsal olarak ifade edersek bu desteklerin % 68'lik bir bölümü demiryolu yapımına aktarılmıştır. Bunlara örnekler verecek olursak 1856 yılında İngilizlere Köstence Çernova hattı verilmiştir. Şark demiryolu güzergâhı 1871 senesinde Avusturyalılara, Konya Bağdat Basra Körfezi demiryolu ağının yapımı da 1899 senesinde Deutsche Bank'a verilmiştir. Bunlar demiryolunun yapımı dışında demiryollarını da işletme hakkına da sahip olmuşlardır (Vural, 2014, 89).

Bu gibi yollarla Osmanlı Devletine giren yabancı sermaye demiryolları dışında başka ticari işleri de rahatlıkla yapabilmişlerdir. Buradaki asıl amaçları Osmanlı'nın kalkınmasından ziyade Osmanlı Devleti'ni bir açık pazar olarak değerlendirmişler ve Osmanlı ülkesinde bulunan hammadde kaynaklarını kendi ülkelerine aktarmışlardır.

Avrupalı ülkelerden alınan borçların ödenmesinde sorunlar yaşanınca 1880'li yıllarda Osmanlı Devletinde “Düyun-u Umumiye Osmaniye” yani Osmanlı genel borçlarına tahsis edilmiş gelirler idaresi Muharrem Kararnamesi ile 1881 yılında kurulmuştur. Böylelikle yabancı kişi ve kuruluşlar Osmanlı İmparatorluğunda kolaylıkla işletme sahibi olabilmişlerdir. Dış borçlarda da belli bir oranda düşüş gözlenmiştir (Kazgan, 2014, 60).

Bu işletmelere örnek verecek olursak; Osmanlı Bankası İngiliz ve Fransız destekli kurulmuş olup ticari bir işletme olarak çalışmaya başlamıştır. Osmanlı Bankası, Almanya ve Avusturya'nın desteği ile kurulan “Reji İdaresi” tütün tekeli işletmeye başlamışlardır. Sonralarda ise Osmanlı Bankası art arda Şam-Hama, İzmir-Kasaba, Selanik-İstanbul demir ağları ile Beyrut ve İstanbul liman işletme hakları, Ereğli kömür madeni işletme hakkı ve İstanbul'un su, tramvay ve elektrik işletme

haklarını elde etmişlerdir. Bu pazarda Almanya ise yer edinebilmek için Deutsche Bank ile 1888 senesinde Bağdat demiryolu projesine başlamışlardır (Kazgan, 2014, 61).

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde ise yabancı sermayeye olan bakış açıları ise 27 Şubat-4 Mart tarihleri arasında yapılan İzmir İktisat Kongresinde belirtilmiştir. İzmir İktisat Kongresinin en önemli yönü ise kurtuluş savaşını başarı ile kazanan ülkenin ekonomik özgürlüğünü de kendi ellerine alması gerekliliğini ortaya koymasıdır. Türkiye'nin kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk'ün İzmir İktisat Kongresi açılış konuşmasında “Türk tarihi incelenirse gerileme ve çöküntü nedenlerinin iktisadi sorunlara bağlı olduğu görülür. Kazanılmış zaferlerin ve uğranılmış başarısızlıkların tümü iktisadi durumla ilgilidir” sözleriyle anlatmak istediği Osmanlıdan kalan ekonomik sorunların bir an önce çözüme kavuşturulmasının zorunluluğunu dile getirmiştir (Aysan, 2000, 46).

İzmir İktisat Kongresi'nde Gazi Mustafa Kemal Paşa “Efendiler, İktisat sahasında düşünürken ve konuşurken zannolunmasın ki biz yabancı sermayesine hasım bulunuyoruz. Hayır, bizim memleketimiz geniştir. Çok emek ve sermayeye ihtiyacımız vardır. Binaenaleyh kanunlarımıza uymak, saygı göstermek şartıyla yabancı sermayelerine lâzım gelen teminatı vermeye her zaman hazırız ve şayanı arzudur ki, yabancı sermayesi bizim emeğimize ve serveti sabitimize katılsın. Bizim için ve onlar için faydalı neticeler versin; fakat eskisi gibi değil” sözleriyle yine yabancı sermaye hakkındaki görüşlerini açık bir şekilde dile getirmiştir (Gür, 2014, 60).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ülkemizde uygulanan liberal politikalar ile yabancı sermayenin ülkemize önemli miktarda girişi sağlanmıştır. İkinci dünya savaşından sonra geçen 15 yıllık sürede ise ülkemize giriş yapan toplam yabancı sermaye miktarı ise 497,1 milyon dolardır (Vural, 2014, 93).

Türkiye’de hem ekonomik anlamda hem de politik anlamda 1980 yılında yepyeni bir kırılma yaşanmıştır. 24 Ocak 1980’de alınan kararlar doğrultusunda Türkiye eskiye oranla oldukça liberal ve uluslararası piyasalara entegre olmuş ve ihracata dayalı olan büyüme modelini benimsemiş ve hedefini bu doğrultuda belirlemiştir. Ülkemizde yaşanan bu dönemde ekonomik kalkınma hedeflenmiştir.

Rekabet, teşvikler ve verimlilik artışı ile ülke kalkınması amaçlanmıştır. 24 Ocak 1980 yılında alınmış olan kararları bu bağlamda neo liberal akım olarak değerlendirmek uygun olacaktır (Uçkaç, 2010, 425).

Para arzında gerçekleşen artışlar ve ekonomiye devlet tarafından yapılan müdahale neoliberal akımda enflasyona neden teşkil etmektedir. Paraya olan arzın kontrol edilmesi de regülasyon ve arz talep dengesinin piyasa kontrolünde oluşması gerektiği gibi Keynesyen iktisadın tersini savunan görüşlerde yine bu dönemde kabul görmüş görüşlerdendir. 1980’ de yapılmış olan yasal düzenlemeler ile ayrıca aşağıda belirtilen hususlar da bulunmaktadır (Uçkaç, 2010, 426):

- Yabancı teknik ve idari personelin istihdam edilmesi
- Altyapı ile ilgili olan kamu yatırımlarında yap işlet devret modeli
- Ortak yatırımların kabul edilmesi

1980 yılından sonra gerçekleşen ilk sıçramanın nedeni mevzuatta yapılan değişikliktir ve bu dönemden sonra ilk sıçrama 1986 yılında gerçekleşmiş bulunmaktadır. Finansal serbestleşme kararı ise 1989 yılında alınmıştır. Bu karar ile de döviz ve efektif hareketlerin serbest olmasına karar verilmiş ve bu kararın uygulanması ile aynı yıl içinde gerçekleşen yatırım tutarlarında çok önemli bir şekilde pozitif katkıda bulunmuştur. Türkiye’ye gelen DYY akışı kambiyo rejiminin serbest bırakılması ile hızla artış göstermeye başlamıştır (Vural, 2014, 97-98).

2000 yılından sonra yaşanan dönemlerde ise küreselleşmenin artması ile birlikte paranın uluslararası dolaşım hızı artmıştır. Yabancı yatırım hızında yaşanan artışların 2000’li yıllardan itibaren başlaması tesadüf değildir. 2001 ve 2002 yıllarında ülkemizde gerçekleşen krizler sebebiyle yabancı yatırımları olumsuz yönde etkilenmesine sebep olmuştur (Vural, 2014, 98).

2002 yılından sonra yaşanan krizlerin yaratmış olduğu etkinin azalması ve ülkeye yapılacak olan yabancı yatırımlar hususunda izlenen liberal politikalar özelleştirme çalışmaları, şirketlerin birleşmeleri ve şirket satın almaları gibi konularda gerçekleştirilen adımlar ile yabancı yatırımlar için hız kazandırılması sağlanmıştır.

Yaşanan bütün bu siyasal gelişmelerin yanı sıra 2008 yılında ABD’de başlayan ve tüm dünyayı etkisi altına almış olan küresel finans krizi ile sıcak paranın gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere aktarılmasına neden olmuştur. Küresel konjonktürün sahip olduğu pozitif etkilerden faydalanan Türkiye bu bağlamda ülkeye giriş yapan yabancı yatırım miktarını artırmıştır (Vural, 2014, 98).

Tablo 1.3: Sektörlere Göre Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri 2008-2017
(Milyon Dolar)

Sektörler	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Toplam
İmalat	3.972	1.640	924	3.597	4.343	2.207	2.894	2.993	3.126	3.256	28.952
Finans ve sigorta	6.136	817	1.621	5.883	2.084	3.415	1.535	2.589	2.989	23.562	50.631
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	1.055	2.153	1.824	4.293	924	2.334	1.322	1.459	1.578	1.724	18.666
Toptan ve perakende ticaret	2.088	389	435	709	221	377	1.165	982	1.068	1.127	8.561
Madencilik ve taşocakçılığı	145	89	136	146	213	242	449	354	441	483	2.698
İnşaat	337	209	310	301	1.427	178	232	324	476	543	4.337
Gayrimenkul faaliyetleri	453	210	241	300	173	128	226	345	491	598	3.135
Bilgi ve iletişim	97	173	36	36	133	110	211	465	621	792	2.674
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	147	105	112	232	546	106	200	206	211	224	2.089
Ulaştırma ve depolama	96	230	183	222	130	300	142	246	422	483	2.454
Toplam	14.748	6.266	6.256	16.137	10.759	9.866	8.708	9.963	11.423	32.792	85.531

Kaynak: TCMB verilerinden araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 3.1’de ülkemizde son 10 yılda gerçekleşmiş olan yabancı yatırımların sektörel dağılımı verilmiştir. Buna göre, 2017 yılsonu verileri ile imalat 3.256, finans ve sigortacılık 23.562, enerji 1.724, toptan ve perakende ticaret 1.127, bilgi ve iletişim 792 milyon dolarlık dağılıma sahip bulunmaktadır (TCMB).

Ülkemizde bulunan yabancı yatırım şirketlerinin sayıları incelenecek olursa 2003 senesinde 5953 adet olan şirket sayısı 2008 yılına gelindiği zaman 19121 adet yabancı şirket ve 2013 Mart ayı itibari ile de 33.451 adet olduğu görülmüştür. Yabancı şirketlerin sektörlere göre dağılımı ise 2013 yılında %29’u finans sektöründe, %17 enerji sektöründe, %23 imalat sektöründe, %12 madencilik sektöründe, %17 ile enerji

sektöründe, %8 toptan ticaret sektöründe ve %11 ile de diğer sektörler finans sektörünü takip etmektedir (Ekonomi Bakanlığı).

Ülkemiz açısından doğrudan yabancı yatırımların öneminden bahsederken en önemsedığımız başlık doğrudan yabancı yatırımların cari açığa karşı olan pozitif etkileridir. Bu anlamda Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasına ait veriler ile doğrudan yabancı yatırımların cari açığı karşılama oranına bakılacak olursa; 2010 yılında %20 olan cari açık oranı, 2011 yılında %21'e 2012 yılında ise %27'ye yükselmiştir. Ancak 2013 yılında %20 ile ciddi bir düşüş yaşanmıştır (TCMB).

Yabancı sermaye yatırımları, doğrudan, portföy yatırımları şeklinde veya resmi yabancı sermaye yatırımları şeklinde gerçekleştirilebilir. Bu sermaye hareketleri, döviz arz ve taleplerindeki dengesizlikler, gelişmiş ülkelerdeki sermayenin marjinal karlılığının düşmesi, iletişim hızlandıran teknolojik yenilikler ve ülkelerin dışa açık politikaları nedeniyle olabilir. Ülkemize giren doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının büyüklük olarak ikinci sırasını 2014 yılı itibarı ile bankacılık sektörü oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın devam eden bölümünde Türkiye'de bankacılık sektöründeki yabancı sermaye konusu ele alınmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SERMAYE

Çalışmanın bu bölümünde Türk bankacılık sektörü ve Türk bankacılık sektöründe sermaye kavramları ele alınmıştır. Bu doğrultuda bankacılık tanımı ve türleri, Türk bankacılık sektörünün genel görünümü, bankacılık sektöründe yerli ve yabancı sermaye yatırımları, Türk bankacılık sektöründe bankaların sektördeki payı ve etkileri ele alınmıştır.

2.1 BANKA TANIMI VE TÜRLERİ

Bankacılık Kanunu'nda (md. 3) banka, Mevduat bankaları ve katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları olarak ifade edilmiştir.

Genel anlamda bir tanımlama yapılacak olursa banka; mevduat kabul eden ve bu mevduatların en verimli olarak kredi biçiminde kullanılmasını hedeflemiş olan veya çalışmalarının temel konusu düzenli bir biçimde kredi almak ya da kredi vermek olan ekonomik bir kuruluş olarak tanımlanabilir. Farklı bir tanım olarak ise banka; sermaye, para ve kredi konularını ilgilendiren her türlü işlemleri gerçekleştiren ve düzenlemelerini yapan, özel veya kamusal kişiler ile işletmelerin bankacılık alanındaki her türlü ihtiyaçlarını gidermek için faaliyetlerde bulunan ekonomik bir kuruluştur. Bankalar iki türe ayrılmaktadır (Takan, 2002, 1):

2.1.1 Sermaye Kaynaklarına Göre Bankalar

Sermaye kaynaklarına göre kurulan bankalar kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Bunlar milli sermaye ile kurulan bankalar ve yabancı sermaye ile kurulan bankalardır.

2.1.1.1 Milli Sermaye ile Kurulan Bankalar

Milli sermaye ile kurulan bankalar, ülkemizde geçerli olan kanunlara göre kurulmuş olup, sermayesi Türk Parası olarak konulan ve sermayenin çoğunluğu ve bankanın yönetilmesi, denetim işlemi Türklere ait olarak kurulan bankalardır. Devlet

Bankaları, Özel Sermayeli Bankalar ve Karma Sermayeli Bankalar olmak üzere 3'e ayrılır.

2.1.1.2 Yabancı Sermaye ile Kurulan Bankalar

Yabancı sermaye ile kurulan bankalar, sermayesinin bütünü yabancı uyruklu olan kişi ve kuruluşlara ait olan bankalardır. Yabancı sermaye ile kurulan bankaların yönetimleri ve bankaların kuruluş merkezleri Türkiye sınırları dışında olan bankalardır.

2.1.2 Faaliyet Konularına Göre Bankalar

Faaliyet konularına göre kurulan bankalar 5'e ayrılır (Özakdağ, 2009, 77):

Emisyon Bankaları (Merkez Bankaları): Bu bankalar bulundukları ülkenin veya Avrupa Birliği ülkelerinde olduğu gibi ülkeler topluluğunun para politikalarının belirlenmesini temin eden kuruluşlardır. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası gibi...

İş ve Ticaret Bankaları: Geleneksel çalışmaları mevduatların her çeşidini toplamak ve bu fonları kısa, orta ve uzun vadeli krediye dönüştürmek üzere kurulan bankalardır. T.C Ziraat Bankası, Akbank A.Ş gibi...

Tasarruf (Mevduat) Bankaları: Tasarruf bankaları genellikle gelişmiş ülkelerde bulunmaktadır. Bu bankaların esas faaliyetleri kişilerin küçük çapta olan tasarruflarını toplamak ve bunları işletmektedir. Kişilerden elde edilen bu fonları ise genellikle ipotek karşılığında veya güvenilir teminata sahip olan krediler için kullanmaktadır.

Ziraat ve Sanayi Bankaları: Bu bankalar ise isminden de anlaşıldığı gibi ziraat ve tarım alanında faaliyet gösteren kişilerin kredi ihtiyaçlarını karşılayan bankalardır. Sanayi Bankaları ise bir çeşit spekülasyon ve finansman bankalarıdır.

Yatırım ve Kalkınma Bankaları: Yatırım ve kalkınma bankaları özel veya Kamu sektöründe faaliyet gösteren kuruluşların uzun dönemde ihtiyaç duydukları finansal ihtiyaçlarının giderilmesini amaçlayan bankalardır. Yatırım Bankaları, işletmelerin sahip oldukları hisse senetlerinin ve tahvillerinin tasarruf sahiplerine

ulaştırılmasını sağlayan bankalardır. Bu bankalar kar etmek amacı ile şirketlerin sahip olduğu hisse senetlerini ve tahvillerini piyasaya sunma işlemlerini yerine getirirler.

2.2 TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ GENEL GÖRÜNÜMÜ

Türk bankacılık sektöründe yaşanmış olan en yüksek büyüme oranı 1980 yılından sonra gerçekleşmiş olan büyümedir. Bu büyümenin sebebi ise 24 Ocak 1980 tarihinde alınan kararlar ve bu kararların hemen sonrasında liberalleşme konusunda hızla atılmış olan adımlarıdır. 24 Ocak 1980 dönemi sonrasında hemen hemen her sektörde olduğu gibi bankacılık sektöründe de oldukça hızlı bir şekilde gelişmeler olmuştur. Bu dönemde gelişen ülke dışı ekonomik piyasalar ile entegrasyon sağlanması, finansal alanda oluşan yapısal yenilikler ve finansal serbestleşme ile bankacılık sektörünün gelişim süreci hızlanmıştır.

Ülkemizin makro-ekonomik politikalarında 1980 yılında oldukça büyük değişimler gerçekleşmiştir. Bu değişimlerden en önemli olanları ise ihracata dayalı olarak büyüme ve bankacılık sektörünün etkinliğinin artırılmasıdır. İhracata dayalı büyüme ve sektörün etkinliğinin arttırılması yönünde atılan bu iki önemli adım da hızlı bir şekilde dışa açılmayı ve serbestleşmeyi beraberinde getirmiş bulunmaktadır.

1990'lı yıllarda gerçekleşmiş olan ekonomik gelişmelere paralel olarak i borçlanmalarda faizlerin yüksek olması özel sektör kuruluşlarının yapmış oldukları yatırımlarının dışlanma etkisine maruz kalmasına sebep olmuştur. Fakat bu aşamada özel sektör kuruluşları daha kârlı olan bankacılık faaliyetlerine yönelmiştir. Böylelikle bankaların kendi iştiraklerine kredi temin etmesine ve kullandırmasına bir engel olmaması sebebi ile holding bankacılığı da hız kazanmıştır. Dolayısıyla şirketler kendileri tarafından kurulan bankalar vasıtasıyla kendilerini finanse etmeye başlamışlardır. Bankacılık sektöründe yaşanan bu akım sonucunda 1999 yılında sisteme kayıtlı toplam 81 banka aktif konuma gelmiştir (TBB, 2008, 24).

1990'lı yıllarda bankacılık faaliyetleri sektörünün genel olarak görünümüne bakılacak olursa, bankaların bilinen ve geleneksel bankacılık çalışmalarının yerine i borçlanma senetlerine yatırım yaptıklarını görmek mümkündür. Bankacılık sektöründe gelişen bu yapı 2000'li yıllara girildiğinde ülkede yeni bir krizin

yaşanmasına neden olmuştur. Enflasyon oranlarının oldukça yüksek olduğu bu ortamda bankaların kendilerine yüksek faiz getirileri olan kamu iç borçlanma senetlerine yatırım yapmaları ve diğer taraftan ise oluşabilecek kredi risklerini göz ardı etmeleri sebebiyle takipte bulunan alacaklarında ortaya çıkan artış da bankalar tarafından iyi bir şekilde yönetilememiştir.

Ülkemiz son otuz yıl boyunca yaşamış olduğu yüksek enflasyon ortamında 2002’li yıllara girmiştir. Kronik bir hal alan bu yüksek enflasyon ortamından kurtulabilmek adına IMF ile 1999 yılında işbirliği yapılmıştır. Yapılan bu işbirliği ile Türkiye’de enflasyon oranlarını düşürmek için dezenflasyon programı çalışmaları uygulanmaya başlanmıştır. IMF ile karşılıklı olarak yapılan program çerçevesinde yüksek enflasyon oranlarının üç yıllık süre zarfında tek haneli rakamlara düşürülmesi planlanmıştır (IMF, 2002).

IMF ile yapılan bu program ile Türkiye’de uygulanan bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılmasının ülkemize getirdiği toplam maliyet 53,6 milyar dolar olmuştur. 2001 yılında Türkiye’nin ekonomisi 2000 ve 2001 yıllarında yaşanmış olan para ve bankacılık krizleri sonucunda %9,4 oranında küçülmüştür. Bu durum sonucunda 2003 yılında bankacılık sektörünün sahip olduğu varlıklarında %30 oranında erime meydana gelmiştir (Selimler ve Kale, 2012, 37).

BDDK’nın bu dönemde uygulamış olduğu krizden kurtulma stratejilerinden biri olan mevcut bankaların birleştirilmeleri ve devrolmaları yöntemi ile bankaların sermayelerinin güçlendirilmesini sağlamak ve zayıf olan bankaların satın alınmak suretiyle bankacılık sektörünün sermaye yeterliliklerini artırmak yoluna gidilmiştir. Ülkemizde yaşanan bu krizi bir fırsat olarak gören ve bu durumu kullanan yabancı yatırımcılar tam da bu dönemde Türk Bankacılık sektöründe en yüksek oranlarda pay alma yarışı içine girmişlerdir (<https://www.tbb.org.tr/tr>, E.T. 08.09.2018).

BDDK tarafından hazırlanan Haziran 2016 tarihli “Genel Görünüm Raporu” na göre Türkiye’de bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 112 banka ve bunlara bağlı olarak çalışan 28.659 şube bulunmaktadır. Bankacılık sektöründe ise toplam 208.409 personel istihdam edilmektedir (<https://www.tbb.org.tr/tr> E.T. 08.09.2018).

2016 yılının ilk 6 aylık döneminde sektörün aktif toplamında %18,3 oranında bir artış gerçekleşerek 5.623 milyar TL seviyesine çıkmıştır. Sektörün aktifleri toplamında gerçekleşen bu artışın en mühim sebebi likidite artışı amacı doğrultusunda izlenen para politikası ile doğrudan ve dolaylı sermaye girişlerinde meydana gelen artışlardır (<https://www.tbb.org.tr/t E.T. 08.09.2018>).

Tablo 2.1: Banka Grupları İtibariyle 2017-2018 Yılı Kâr Rakamları

Kaynak:<https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/tr/pdf/2018/01/sektorel-bakis-2018-bankacilik.pdf> (E.T. 22.03.2019)

Tablo 2.1’de yeşil olan çizgiler verilen kredileri, mor renkli çizgiler ise mevduatları simgelemektedirler. Yerli ve özel bankaların verdiği krediler kamu bankalarından fazla olurken, mevduatlar kamu bankalarında daha fazla olmuştur. Ve kademeli olarak artış göstermiştir. Yabancı bankaların kredi ve mevduatları; yarı özel ve kamu bankaları net dönem karlarına göre en geride kalan sektörlerden oluşmuştur.

2.2.1 Türk Bankacılık Sektörü Açısından Yabancı Sermaye Mevzuatı ve Sınırları

Türk bankacılık sektöründe uygulanmakta olan yabancı sermaye kısıtlamalarına değinmeden önce ülkemizde faaliyetlerde bulunan banka gruplarını tanımlamak konunun anlaşılması açısından daha faydalı olacaktır. Burada karşımıza iki ayrı sınıflandırma çıkmaktadır. Bunlardan ilki Kamu Bankaları, Özel Bankalar, Katılım Bankaları, Kalkınma ve Yatırım Bankaları ve Yabancı Bankalardır. İkincisi ise bankaların sermaye yapısına göre yapılan ayrımlardır. Bu ayrım, tamamı yerli

sermayeye sahip olan bankalar, bir kısmı yerli bir kısmı yabancı sermayeye sahip olan bankalar ve tamamı yabancı sermaye ile kurulmuş olan bankalar ve Türkiye’de açılmış olan yabancı bankaların şubeleri şeklinde yapılmaktadır. 4875 sayılı DYY Kanunu’nun 2.maddesine göre (<https://www.tbb.org.tr/t> E.T. 08.10.2018);

Yabancı yatırımcı: Türkiye’de doğrudan yabancı yatırım yapan,

- Yabancı ülke vatandaşlığına sahip gerçek kişiler ve ülke dışında ikamet eden Türk vatandaşları,
- Yabancı ülkelerin kendi kanunlarına göre kurulmuş olan uluslararası kuruluşları ve tüzel kişileri.

DYY: Yabancı yatırımcı tarafından,

- Yurt dışından getirilen; Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından alışı ve satışı yapılan konvertibl para şeklinde olan nakit sermaye, şirketlere ait menkul kıymetler (Devlet tahvilleri hariç), Makine ve teçhizat, Sınaî ve Fik rî mülkiyet hakları,
- Yurt içinden sağlanan; Yeniden yatırım işlemlerinde kullanılan hasılat, kâr, para alacakları veya malî değeri olan yatırımlar ile ilgili diğer haklar,
 - Doğal kaynakların aranması ve çıkarılmasına ilişkin haklar gibi ekonomik kıymetler aracılığıyla;
 - Yeni şirketler kurmak veya yeni şubeler açmak,
 - Menkul kıymet borsaları dışından hisse kazanımı elde etmek veya menkul kıymet borsalarından en az % 10 oranında hisse sağlamak veya aynı oranda oy hakkı sağlayan kazanımlar yolu ile var olan bir şirkete ortak olmayı ifade etmektedir.

Yapılan bu tanımlamaların ardından bankacılık sektöründe bulunan mevcut yapının ve yabancı sermaye payının anlatılması uygun olacaktır. Zira bir önceki başlıkta anlatıldığı üzere ülkemizde bulunan yabancı sermaye yatırımlarının sektörel dağılımına bakıldığı zaman finans sektörüne ait olan payın diğer sektörlerle göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bakımdan bankacılık sektörü mevzuat anlamında düzenlemelerin en önemli olduğu sektör durumundadır (Vural, 2014, 114).

2.2.2 Türk Bankacılık Sektöründe Sınırlama Gerekliliği

Türkiye’de DYY tarafından bankacılık sektörüne yapacakları yatırımların yüzdesel anlamda bir sınırlama getirilmesine tabi olmaması ülkemizde bankacılık sektörüne yabancı ağırlıklı bir yapının egemen olması tehlikesinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Türkiye’de şu anda 16 adet tamamı yabancı sermayeye sahip olan banka mevcuttur (Vural, 2014, 117).

Türk bankacılık sektöründe halka arz edilen toplam aktif miktarı %23,8 oranındadır. Bu miktarın içinde bulunan yabancı sermaye payının oranı ise %0,1’dir. Sektörün halka arz edilmemiş olan aktifleri ise toplam aktiflerin %76,2’sını oluşturmaktadır. Yerleşik olmayan bankaların aktif toplamı ise %24,8’ini içermektedir. Yerleşik olmayan bankaların aktif toplamlarının %98,4’lük kısmı ise yabancı sermayeli bankalar tarafından oluşturulurken bu bankalar ait mevduatın da %98,5’luk kısmını oluşturmaktadır. Aktif varlıkların %51,4’lük kısmını oluşturan halka arz edilmeyen yerleşik banka oranının %1,5’luk bölümünü yabancı sermayeli bankalara aitken, yabancı sermayeli bankalar bu başlık altında toplam mevduatın %1,4’lük kısmına sahip bulunmaktadır (Vural, 2014, 117).

2.3 BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SERMAYE YATIRIMLARI

24 Ocak 1980 kararları Türk bankacılığının gelişmesi açısından son derece önemlidir. 24 Ocak kararları her alanda Türkiye’de köklü değişikliklere sebep olmuştur. Kapalı ekonomiden dışa açık bir ekonomiye geçilmiş, ihracata dayalı büyüme politikası belirlenmesine imkan verilmesi, yerli ve yabancı yeni bankaların kurulmasına olanak verilerek rekabetin artırılması, TDHP (Tek Düzen Hesap Planı) uygulamaya başlanarak tek ve ortak bir muhasebe sistemine geçilmesi Sermaye Piyasası Kanunu’nun çıkartılması ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nın TCMB bünyesindeki İnterbank (Bankalar Arası Para Piyasası) kurulmasını sağlamıştır. (Sümer, 2013, 37)

Uluslararası bankacılık faaliyetleri ikinci dünya savaşını takiben yaygın hale gelmeye başlayan küreselleşme ve tüm dünyayı etkisi altına alan finansal liberalizasyon çalışmaları sonucunda önemli bir artış gösteren çok uluslu işletmeler ile

birlikte yaygınlaşmıştır. Yabancı bankacılık çalışmaları başlangıçta muhabirlik ilişkisi olmak üzere ve daha ziyade ülkelerin dış ticaretine aracılık etmek maksadı ile başlamıştır. Fakat zamanın ilerlemesi ile birlikte bankalar giderek artış gösteren ve çeşitleri çoğalan bankacılık çalışmaları ile daha çok sayıda müşteriye erişebilmek için ve kendilerine yeni pazarlar yaratabilmek amacıyla faaliyetlerini başka ülkelere kaydırmış bulunmaktadır (Öztürk, 2014, 29).

İçinde yaşadığımız günlerde birçok banka kuruluşu değişik ülkelerde çalışmalarına devam etmektedirler. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları içine giren yabancı bankalar, ait oldukları ülkede yerine getirdikleri bankacılık hizmetlerini ev sahibi olan ülkelerde de yerine getirmektedirler (Öztürk, 2014, 29).

2.3.1 Yerli Bankalar

Bir bankanın bulunmuş olduğu ülke vatandaşları veya tüzel kişililer tarafından kurulan ve ülke sınırları içerisinde faaliyet gösteren kuruluşlar olarak tanımlanabilir.

Mevduat kabul eden ve bu mevduatı ise en verimli şekilde çeşitli kredi işlemlerinde kullanmak amacı ile kar amacı güden kuruluşlardır.

2.3.2 Yabancı Bankalar

Bir bankanın birden fazla olan değişik ülkelerde şubeler açması veya bu kuruluşlarda iştirak sahibi olması ve ayrıca sahip oldukları bu kuruluşları kontrol etmesi yabancı bankacılık ya da çokuluslu bankacılık olarak tanımlanabilir (Bumin, 2007, 5).

Yabancı banka kuruluşları uluslararası bankacılık çalışmalarının görülmeye başladığı ilk dönemlerde, kendilerinin bulunduğu ana vatanlarından çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Yabancı bankalar bu aşamada çalışmalarını genel olarak muhabirlik ilişkileri düzeyinde devam ettirmişlerdir. Bu bankaların dış ticaretten elde ettikleri finansmanları çalışmalarının esas faaliyetlerini oluşturmuştur. Bankacılık işlemlerini ise kambiyo birimleri vasıtasıyla sürdürmüşlerdir. Bu nedenle, ithalat işi yapanlar, ihracat işi yapanlar, turistler ve diğer bankalar genel olarak bu bankaların müşteri kitleri içinde yer almaktadır (Seyidoğlu, 1998, 407).

Ulusal bankacılık sektörüne giriş yapan yabancı sermaye ile birlikte verimlilik, istikrar, kalite ve finansal hizmetlerde çeşitliliğin artışı ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra kullanmış oldukları gelişmiş kredi değerlendirme usul ve yöntemleri ile teknoloji transferi sağladıkları yönünde görüşler de bulunmaktadır. Kriz dönemlerinde ise ülke içi tasarruflarının yine kendi ülkelerinde kalmasına ve kriz döneminde yabancı ekonomik yardımların devam etmesi konusunda yine görüşler mevcuttur (BDDK, 2005, 1).

Böyle risk ortamlarında yatırımcı yabancı bankaların daha deneyimli oldukları ve kriz ortamını daha iyi yönetebildikleri bu ortamda yerli bankalara ve kuruluşlara destek oldukları da söylenebilir. Bunun tersini de göz önüne alacak olursak böyle bir kriz ortamında yabancı işletme ve bankaların işlerini yarım bırakabildikleri, ülkeyi daha kolay terk edebileceği daha küçük olan kuruluşlara çokta önem vermedikleri daha zengin işletmelerin işlerini yaptıkları da mevcut görüşler içerisinde (BDDK, 2005, 1).

2.3.3 Bankaların Ülkelerde Örgütlenme Şekilleri

Bankaların ülkelerde örgütlenme şekilleri ise değişik şekillerde olabilmektedir. Bunlar bağımlı bankacılık, ilişkili bankacılık, muhabir bankacılık, iştirak ve şube bankacılığı, acente bankacılığı, konsorsiyum ve temsilci bankacılık türlerindedir (Öztürk, 2014, 32).

2.3.3.1 Muhabir Bankacılığı

Büyük yabancı bankalar dünyanın büyük gelişmiş şehirlerinde destek oldukları kimi ulusal bankalarla anlaşarak ortak çalışır ve buna muhabir bankacılık denir. Bu ana yabancı bankalar bankacılık işlemlerini muhabir bankalar sayesinde yürütürler (Seyidoğlu, 1998, 409).

Bu işlemler belli kurallar içerisinde ve belli ücretler karşılığında yapılmaktadır. Bu kurala karşılıklı kuralı denir. Buna göre muhabir banka ana banka adına yapılan işlemlerden ücret alır ve bu işlemleri takip eder. Akreditif işlemlerini yapar, yabancı para cinsinden kredi verilmesine aracı olur. Bunlar gibi işlemler bankaların karşılıklı yardımlaşma şeklinde sürdürülür (Bumin, 2007, 14).

2.3.3.2 Temsilcilikler

Yabancı ana banka şubesi şeklinde olmayan bankacılık işlemleri türüdür. Ana bankalar çalışmak istedikleri ve müşterilerinin olduğu ülkelere kendi profesyonel elemanlarını göndererek oralarda ofisler açarlar ve hizmeti bu temsilcilikler aracılığıyla yapar. Bu işlemler muhabir banka ve ana banka ile işlemler yapılmadan önce oluşan bir ön bilgi amacı taşır. Buda ana bankanın masraflarını düşürür (Seyidoğlu, 1998, 410).

Ana banka temsilcilikleri yabancı ülkedeki müşteriler ile bu müşterilerin bağlı olduğu ana banka arasında bir bağ kurar. Müşterilerine ana banka hakkında bilgi, ana bankanın vereceği kredilere ön hazırlık, bankaya yapılacak ödemelere hazırlık yapar. Ayrıca bulundukları ülkenin ekonomisi hakkında bilgileri de kendi bankaları ile paylaşır. Sadece kredi açma işleri ve mevduat kabul etme gibi işlemleri gerçekleştiremezler (Bumin, 2007, 14).

2.3.3.3 Acenteler

Acenteler ise temsilcilik ve muhabir bankacılığından daha fazla işlemi yürütebilmektedir. Acenteler ticari işletmelere hizmet ederler, bireysel hizmet vermezler. Ticari işletme kredi yönetimini sağlar. Ayrıca uluslararası ve ana banka fon piyasalarından fonda kullanabilirler. Bu işlemlerin yanında ana bankanın ev sahibi ülkede bulunan yatırımlarını takip eder ve yönetirler (Bumin, 2007, 15).

2.3.3.4 Şube ve İştirakler

Yabancı bankaların ev sahibi ülkelerde gerçekleştirdiği tüm işlemleri şube ve iştirakler yapabilmektedir. Şube ve iştirakler en ileri düzeyde olan örgütlenmedir. Kredi açılması mevduat alımı da içinde olarak ana banka ile yapılabilecek tüm işlemler ile milletlerarası tüm bankacılık işlerini de bu örgütlenme şekli gerçekleştirebilir (Bumin, 2007, 15).

Şubeler bireysel bir banka gibi de değildir. Yönetim kurulu, ortağı, kendine ait kuruluş sözleşmesi ve kendi sermayesi yoktur. Yapılan işlemlerde kendi tutanaklarını tutsa dahi borç ve alacaklar tamamen bağlı bulundukları ana bankaya dâhildir (Seyidoğlu, 1998, 411).

Bir ülkede bulunan bankanın kontrol hisselerini yabancı bir bankanın satın alarak o ülkede bankacılık faaliyetlerini yapmaya başlamasına iştirak denilmektedir. Yabancı banka iştirak aracılığı ile faaliyette bulunduğu ülkede bulunan yerel ve diğer yabancı bankalar ile rekabet ederler (Bumin, 2007, 15). Bulundukları ülkede daha fazla mevduat toplamak için daha çok şubeye ihtiyaçları vardır. Böylelikle hem yerel hem de diğer yabancı bankalar ile olan rekabeti daha kolay gerçekleştirirler.

Yabancı bankalar ev sahibi ülkedeki bankalardan öncelikle hisseler satın alır. Karşılıklı ittifaklar ve ortaklıklar kurar. Buradaki asıl amaçları ev sahibi ülkeyi yakından tanımak ekonomisi ve piyasaları hakkında bilgi toplamaktır (Bumin, 2007, 16).

2.3.3.5 Bağımlı Bankalar

Büyük bankalar aracılığı ile yabancı ülkelerde kurulur. Bu bankaların bazen tamamı bazen de bir kısmı büyük bankaya ait olabilir. Bu tür bankalara bağımlı bankacılık adı verilir. Yabancı bankalar diğer ülke ekonomilerinde etkili olabilmek ve rahat faaliyet sürdürebilmek için bağımlı bankalara ihtiyaç duyar (Seyidoğlu, 1998, 412).

Bağımlı bankalar bulundukları ev sahibi ülkedeki hukuki kurallar çerçevesinde hareket ederler. Kredi payları ise kendi sermayelerine göre ayarlanır. Müşterileri tarafından ana banka kadar güvenli kabul edildiğinden müşteri ve mevduat toplama sorunu yaşamazlar. Bu da onlar için çok büyük bir avantajdır.

2.3.3.6 İlişkili Bankalar

İlişkili banka ise tamamen yerel ülkenin yasa ve kurallarına göre kurulan ancak ana bankanın sahipliğinde olan bankacılık şeklidir. Ana bankanın denetimine ihtiyaç duyulmaz. İlişkili bankalarda banka sahipliği ortaklaşa da olabilir bu ortaklık yerel kişi ve kuruluşlarda olabilir. İlişkili banka yeni kurulmuş bir banka olabildiği gibi mevcut bir yerel bankanın hisselerinin bir kısmı satın alınma yoluyla da oluşturulabilir (Seyidoğlu, 1998, 413).

2.3.3.7 Konsorsiyum Bankaları

Ev sahibi ülkede kurulan çoğunlukla farklı ülkelere ait iki yahut daha fazla bankanın ortaklaşa oluşturduğu bankacılık şekline konsorsiyum bankalar denir. Burada ortak sayısı iki veya daha da fazla olabilir (Seyidoğlu, 1998, 414).

Konsorsiyum bankalar normal bankalardan daha uzun vadede ve daha yüksek kredi verirler. Mevduat toplamazlar, genellikle oldukları ülkede yatırım faaliyetlerinde bulunur.

2.3.3.8 Kıyı Ötesi Bankacılık

Ana ülkenin bankacılık yasal düzenlemelerinin ülke sınırlarının dışında etkili olmadığı bankacılık şekli kıyı ötesi bankacılıktır. Ev sahibi ülkenin bankalara uyguladığı karşılık bulundurma şartı, faiz kısıtlamaları, vergiler gibi etkinliği sonucunda bankalar diğer ülkelerde şubelerini kıyı ötesi bankacılık sayesinde yapar (Seyidoğlu, 1998, 414).

2.4 TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE BANKALARIN PAYLARI

28.03.2019 tarihi itibarıyla Türkiye’de bankacılık sisteminde faaliyette bulunan 47 adet banka bulunmaktadır. Mevduat bankalarının toplamı 34, kalkınma ve yatırım bankalarının toplam sayısı 13 ve katılım bankalarının sayısı ise 5’dir. Mevduat bankalarının dağılımı incelenecek olursa 3 tanesi kamu sermayeli banka, 9 tanesi özel sermayeli banka ve 21 tanesi ise yabancı sermayeli bankalardan oluşmaktadır. TMSF bünyesinde ise bir tane yabancı sermayeli banka vardır. Sermayesinin % 51’lik kısmı veya bu orandan daha fazla miktarı ülke dışında yerleşmiş yatırımcılara ait mevduat bankalarının sayısı 17, kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı ise 3 tanedir (TBB, 2019). Yurtdışında yerleşmiş olan yatırımcılar ile stratejik ortaklık (% 50 ortaklık) anlaşması olan banka sayısı 4 tanedir. Bu ortaklıkların 13 tanesi Avrupa, 4 tanesi ABD, 5 tanesi Ortadoğu, 1 tanesi de Asya ve Afrika bölgesinde bulunmaktadır. Yabancı bankaların Türk bankacılık sektöründe sahip oldukları payları aşağıda açıklanmıştır (TBB, 2019).

2.4.1 Bankaların Aktiflerdeki Payları

Türkiye’de bulunan yerli bankaların aktif payı 2018 Eylül ay’ı itibari ile % 44.2 iken yabancı sermayeli bankaların aktif büyüklük payı %55.8 olarak görülmektedir. Son on yıla baktığımızda 2008 yılı Eylül ay’ında yerli bankaların aktif payı %56.1 ve yabancı bankaların payı ise %43.9 ve son on yılda yerli bankalarda aktif payında %11.9 kayıp yaşanırken, yabancı sermayeli bankaların aktif payı ise aynı oranda artış göstermiştir. (<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> E.T 28.03.2019)

2.4.2 Bankaların Kredilerdeki Payları

Toplam krediler içinde yerli bankaların payı 2018 Eylül ay’ı itibari ile %44.5 iken yabancı sermayeli bankaların kredilerdeki payı güncel olarak %55.5 olarak görülmektedir. 2008 Eylül ay’ı son on yıl itibari ile yerli bankaların krediler içindeki payı %49.4 ve yabancı sermayeli bankaların payı ise %50.6’dır. Son on yılda yerli sermayeli bankaların krediler içindeki payında %4.9 oranında küçülme görülürken aynı oranda yabancı sermayeli bankaların paylarında büyüme gözlemlenmiştir. (<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> E.T 28.03.2019)

2.4.3 Bankaların Mevduatlardaki Payları

Yerli bankaların toplam mevduat içerisindeki payı 2018 Eylül ay’ı itibari ile %47, yabancı sermayeli bankaların mevduatlar içerisindeki payı ise %53 olduğu görülmektedir. 2008 Eylül ay’ı itibari ile yerli sermayeli bankaların mevduat payları %61.1 iken yabancı sermayeli bankaların mevduatlardaki payları %58.9’dur. Son on yılda yerli sermayeli bankaların mevduatlardaki payı %7.9 küçülürken yabancı sermayeli bankaların mevduat payları ise aynı oranda artış göstermiştir. (<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> E.T 28.03.2019)

2.4.4 Bankaların Banka Sayılarındaki Payları

2007 ve 2017 yılı verilerini karşılaştıracak olursak, Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan yabancı sermayeli bankaların toplam paylarında geçen son bir yılda herhangi bir değişiklik yaşanmamıştır.

Tablo 2.2: Bankaların Banka Sayılarındaki Payları

%	2007	2012	2017
MEVDUAT BANKALARI	37	43	42
Kamu bankaları	11	8	15
Özel bankalar	9	15	10
Fon bankaları	5	2	3
Yabancı bankalar	12	18	14
KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI	16	12	15
TOPLAM	53	55	57

Kaynak: KPMG, 2018

Tablo 2.2’de Türkiye’de yabancı bankaların banka sayısındaki payları verilmiştir. Buna göre en yüksek payı mevduat bankaları karşılaştırmıştır.

2.4.5 Bankaların Şube Sayılarındaki Payları

Dünya ülkelerinin ekonomilerinde yaşanan ve tekrar hız kazanan büyüme ile birlikte bankalar da bünyelerinde bulunan şube faaliyet ağlarını daha çok genişletmek suretiyle yeni istihdam alanları yaratmaya devam etmişlerdir. Bankaların şubeleri dışında bulunan çalışma bölgelerinde de teknolojiye ağırlık verilen yatırımların devamı sağlanmış, bankalar tarafından alıcılara sunulan hizmetlere ve ürünlere de çeşitlilik kazandırılmıştır (TBB, 2011, 27). 2018 yılı raporlarına göre bu dağılımlar aşağıda Tablo 2.3 yardımıyla açıklanmıştır.

Tablo 2.3: Bankaların Şube Sayıları Dağılımı

	2007	2012	2017
MEVDUAT BANKALARI	9,225	11,008	13,286
Kamu bankaları	3,216	4,213	5,243
Özel bankalar	5,653	4,249	4,993
Fon bankaları	100	4	5
Yabancı bankalar	256	2,146	3,045
Kalkınma ve yatırım bankaları	35	88	102
Toplam	9,575	11,088	13,388

Kaynak: KPMG, 2018

2.4.6 Bankaların Çalışan Sayılarındaki Payları

Geçtiğimiz son 15 ay itibariyle mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarında çalışanlar 14.799 kişi artmıştır (%7,65 oranında) Bu artışla birlikte bankalarda çalışan toplam işçi sayısı 193.303 kişiye ulaşmıştır. 2017 yılsonu rakamlarına bakılacak olursa bankalarda çalışanların sayısında 178.504 kişi olduğu görülmektedir. Çalışanların sayısında meydana gelen bu artışın büyük bir bölümü yabancı sermayeli bankalarda olmuştur. (<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>) (E.T 28.03.2019)

2.5 YABANCI BANKALARIN BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

Ülkelerin bankacılık sektörüne giriş yapan yabancı bankalar, sektörüne katılmış oldukları ülkelerin ekonomilerine ve bankacılık sektörüne doğrudan etki etmektedirler (Öztürk, 2014, 92).

2.5.1 Bankacılık Sektörüne Olumlu Etkileri

Ev sahibi ülkelerin bankacılık bölümünde yabancı bankaların hem olumlu hem de olumsuz yanlarının olduğu konusunda farklı birçok görüş bulunmaktadır. Bunlar iki grup olarak ayrılmışlardır (Öztürk, 2014, 92).

2.5.1.1 Rekabet ve Verimlilik Etkisi

Ev sahibi ülkelerde faaliyette bulunan yabancı bankalar oradaki müşterilerine en yeni gelişimleri sunarak daha teknolojik, kaliteli ve daha uygun fiyatlara finansal ürünler arz etmektedirler. Yabancı bankalar bulundukları ülkeye artı bir ekonomik değer katar. Yabancı bankalarında ekonomiye girişleri ile beraber rekabet daha da artar böylelikle diğer yerli ve yabancı bankalar arasında oluşan bu rekabet ortamı olumlu bir verimlilik yaşanmasına neden olur. Yabancı bankaların doğrudan ve dolaylı olarak sağladıkları bu verimlilik ülke açısından değerlidir (Çakar, 2003, 28).

Ev sahibi ülkede yabancı bankalar kalite, teknolojiyi etkin kullanabilme, ürün çeşitliliği, müşteriye farklı seçenekler sunabilme, fiyat uygunluğunun yanında profesyonelleşmiş personeli, kredi oranı ve bankalar arası iletişimi konusunda daha etkin olabilmektedir. Bu da rekabet ve verimliliği olumlu etkilemektedir (Demirhan, 2008, 107).

Oluşan bu rekabet ortamı yerli bankaları da yabancı bankalar seviyesine ulaşmaya zorlamaktadır. Bu nedenle yerel bankalar mevcut yapılarında iyileşmeye gitmek zorunda kalır.

2.5.1.2 Sektörde Çalışan İnsan Kaynağına Etkisi

Yabancı bankalar çalışanlarının eğitimi, teknolojiyi etkin kullanabilmeleri konusunda oldukça ciddi yatırım yapar. Yabancı bankalar öncülüğünde 1980’li yıllarda ülkemizde yönetici pozisyonunda ki bölümlere üniversite mezunları yetiştirilmeye başlanmıştır (Demirhan, 2008, 122).

TMSF bankaları hariç tüm bankalarda 2012 yılında personel artışı olmuştur. Bu istihdam artışı en çok fazla yabancı destekli bankalarda olmuştur. Bu yılda devlet bankalarında çalışan kişi sayısı 348 kişi artış göstererek 51 bin 587 kişiye ulaşmıştır. Özel bankalarda çalışan kişi sayısı 962 artışla 89 bin 968 kişiye ulaşmıştır. Yabancı bankalarda faaliyet gösteren personel rakamları ise 2 bin 357 kişi artarak 37 bin 48 den 39 bin 405’e çıkmıştır. Kalkınma ve yatırım bankalarındaki çalışan personel sayısı da 59 artışla 4 bin 900’e, katılım bankalarında ise bu artış 505 kişi ile 15 bin 356 kişiye ulaşmıştır (Öztürk, 2014, 94).

TBB raporuna göre 2013 yılı itibari ile yabancı bankalar %54 lük payla bankacılık sektöründe en çok kadın çalışanı istihdam etmektedirler.

2.5.1.3 Yeni Teknoloji, Yeni Ürün ve Hizmet Etkisi

Yabancı bankalar rekabeti artırmak yeni ve hızlı hizmet ve ürün sağlamakla beraber bankacılık sektörü hizmet kalitesini de artırmaktadır. Modern teknolojiyi kullanarak yeni bankacılık tekniklerin de öncü olmaktadır. Eski klasik bankacılık tekniklerinin yerini yeni hızlı bankacılık tekniklerine dönüştürmektedirler. Yabancı bankaların ülkeye taşıdıkları teknolojik gelişimler ve ülkeye sundukları modern hizmet kalitesinin verimliliğin artmasında da etkili bir yeri vardır (Çakar, 2003, 29).

Yerel bankalar eski tip bankacılık modelini terk ederek karlılık ve memnuniyeti sağlamak için yeni bankacılık modelini tercih etmektedirler. Bunda baskı unsuru

yabancı bankalardır. Böylelikle yabancı bankalar kalitelerini ve piyasa paylarını koruyabilirler (Erdönmez, 2004, 22).

Türkiye de bilgisayarlı sisteme ilk geçenler bankacılık sektöründe yabancı bankalardır. Onları yerli bankalar da takip etmişlerdir. Modern planlama ve bütçeleme tekniklerini ilk kez kullananalar, SWIFT uygulamasını ilk ülkemize getirip bunun kullanımını yayınladı yabancı bankalardır (Demirhan, 2008, 108).

Yerli bankalar yeni teknolojik ürünlere sahip olamadıkları takdirde yabancı bankalar ile rekabet içerisinde girmeleri mümkün değildir. Teknolojik yeniliklere açık olmayan ve kapalı bir çevre içinde çalışmalarını sürdürmeye çalışan ve verimliliğe gereken önemin verilmediği yerli bankaların var olduğu durumlarda, rekabet kapasitesine sahip olmayan bu yerli bankalar rekabet şartları yüksek olan ve verimliliğe sahip yabancı bankaların sektöre giriş yapması ile olumsuz yönde etkilenmekte ve zaten zor durumda olan bankacılık sektöründeki finansal sıkıntılarda artış yaşanabilmektedir (Demirhan, 2008, 108).

Bununla birlikte, yabancı bankalar yerli bankaların devralınması ya da mevcut teşebbüslere ortak olunması yolu ile yerel bankaların yönetiminde, doğrudan yer alarak, yerel bankaların yönetim etkinliğini artırabilmektedirler (Demirhan, 2008, 22).

2.5.1.4 Sektördeki Kredilere Etkisi

Yatırım yapılan ev sahibi ülkenin sektördeki kredileri de yabancı sermayeli bankaların faaliyetleri sebebi ile etkilenmektedirler. Yabancı sermayeli bankalar kredilere ait standart oluşturma ve fiyatlandırmada risk faktörünü dikkate alan uygulamaları ile yerli bankaların daha disiplinli olan kredi kültürü oluşturmada yardımcı olmaktadır. Bunun yanı sıra, grup kredileri yolu ile piyasa şartlarına uygun olmayan sübvansiyonlu krediler kullandıran yabancı bankalar daha yüksek karşılıkları olan krediler ayırmaktadır (Bumin, 2007, 25).

Özel sektör kuruluşlarına yabancı sermayeli bankalar tarafından açılan kredi miktarlarının artması nedeniyle yabancı bankaların yatırımda bulundukları ülke ekonomisinin büyümesine de katkı sağlamaları mümkün olmaktadır (Erdönmez, 2004, 22).

Yabancı sermayeli bankalar tarafından ev sahibi ÷lkeye getirilen yeni ürünlerin arasında kredi çeşitleri de bulunabilmektedir. Ev sahibi ÷lkelerin farklı ihtiyaçlarına göre değişik kredi türleri geliştirerek kredi çeşitliliğinin artmasını ve bu sebeple kullanılacak olan kredi kullanım miktarının artmasına katkı sağlayabilmektedirler (Öztürk, 2014, 97).

2.5.1.5 Denetim ve Şeffaflık Etkisi

Yabancı sermayeli bankalar tarafından temin edilen avantajlardan bir diğeri de bu bankaların ev sahibi ÷lkeye getireceğ-i yeni denetim standartları teknikleri ile sektörde denetim kalitesinde artış sağlanmakta ve bankacılık sektörünün olduğundan daha şeffaf bir duruma getirilmesi mümkün olmaktadır. Denetim işlemlerinde uygulanan yeni standartlar ile kalitenin artmasını ve operasyonlar sonucu oluşabilecek risklerin azalmasını sağlayacaktır.

Yatırım yapılan ev sahibi ÷lkede yabancı sermayeli bankaların varlığı, yatırım da bulundukları ÷lkelerin bankacılık sistemlerinde uyguladıkları denetim ve düzenleme sistemlerinin gelişmelerine de katkı ve yardım sağlamaktadır. Bu nedenle yerel bankaların denetim işlemlerinde uyguladıkları sistemlerin kalitesinde de ÷lkeye giren yabancı bankalar sayesinde artış yaşanacaktır. Yabancı bankalar, sektörüne giriş yaptıkları ev sahibi ÷lkelerin yetkili organlarından gelişmiş bankacılık düzenleme ve denetim sistemleri kullanmalarını talep edeceklerdir (Büyükşalvarcı, 2008, 188).

Gelişmiş ÷lkelerde uzun yıllardan beri uygulanmakta olan Basel-II kriterleri ÷lkemizde henüz 2012 yılında uygulamaya konulmuştur. Gelişimini tamamlamış olan ÷lkelerde Basel-II kriterleri uzun zamandan beri kullanılmaktadır. Basel-II kriterleri ile kredi derecelendirmesi yapan kuruluşlar, rating uygulamalarının kullanımını bankacılık sektöründe daha önce uygulamaya başlamış olmaları sebebiyle kredi riskini ölçen kriterler gelişmiş olan ÷lkelerde oturmuş durumdadır. Gelişmekte olan ÷lkelerde yabancı bankaların, sektöre giriş yapması ile yerel bankalarda denetim ve risk ölçüm standartlarını uygulamak daha hızlı ve daha sağlam olarak uygulanabilecektir (Öztürk, 2014, 98).

2.5.1.6 Performans Üzerine Etkileri

Yabancı bankaların varlığı ile yerel bankaların da dâhil olduğu rekabet ortamı, maliyetlerin düşmesini sağlayarak, bankaların karlılığının artacağını savunmakta olan görüşler bulunmaktadır.

“Denizer’in, 1980-1997 yılları arasındaki Türk bankacılık sektöründe yabancı banka girişleri üzerine yapmış olduğu çalışmada, 17 adet yabancı bankanın ve birçok yerel bankanın finans sektörüne giriş yaptığı belirtilmiştir. Denizer, bu banka girişlerinin bankacılık sektörünün performansına etkilerini; net faiz marjı, genel giderler ve aktif karlılığı gibi başlıklar adı altında ölçmüştür. Bu çalışmasında: yabancı banka sahipliğinin bu üç performans ölçeği ile ilişkili olduğunu; yabancı banka girişlerinin, yerel ticari bankaların karlarını arttırarak genel giderlerini düşürdüğünü; sektördeki payları az olmasına rağmen yabancı bankaların rekabet üzerinde güçlü bir etkileri olduğunu ve bu bankaların finansal ve operasyonel planlama, kredi analizi-pazarlama ve beşeri sermaye üzerinde olumlu etkileri olduğunu tespit etmiştir” (Ak, 2007).

Bankacılık sektöründe faaliyette bulunan bankaların performans ve etkinlikleri üzerine yabancı sermaye girişlerinin etkilerini araştırmak maksadı ile yapılan birçok çalışma ile ülkeye giriş yapan yabancı bankaların varlığı ile birlikte maliyetlerin ve karlılığın da düştüğü tespit edilmiştir. Bu etkiler rekabetlerde yaşanan artışlar neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte bankacılık sektöründe göreceli olarak düşük bir etkinlik ile çalışan yerel bankaların varlığı durumunda söz konusu edilen rekabet artışı düşük etkinlikte bulunan bu bankaların oluşan baskılara dayanamayarak iflas etmelerine neden olabilecektir (Demirhan, 2008, 116).

Yabancı sermayeli bankaların yerli bankacılık sektörünü etkileyebileceğini düşünen, yerli ve yabancı bankaların faiz gelirleri ve giderleri arasında fark olan, aracılık maliyeti bulunan, net faiz marjının sebep olduğu etki konusunda henüz kesin bir görüş bulunmamaktadır.

“Net faiz marjının genel olarak etkin bir şekilde faaliyetlerine devam eden bankacılık sistemlerinde daha düşük olduğu görülmektedir. Yabancı sermaye

girişlerinin rekabeti arttırarak sektörde faaliyette bulunan bankaların net faiz marjlarını düşüreceği yönünde görüşler ve tahminler vardır. Bankalar rekabet nedeniyle düşen faiz marjlarını dengelemek amacıyla faiz dışı gelirlerini arttırmak için çalışmalarda bulunacaktır. Yabancı banka girişleri ile birlikte artan rekabet ortamı daha iyi şartlarda ve daha iyi fiyatlar ile müşterilerine hizmet sunmaya çalışan bankaların faiz dışı gelirlerinin de düşmesini sağlayabilecektir (Demirhan, 2008, 116).

Claessens ve başka araştırmacıların yapmış olduğu çalışmada, 80 ayrı ülkede faaliyet gösteren yerli ve yabancı bankaların finansal performansları karşılaştırılmış, karlılık, yüksek faiz marjı ve sabit maliyetlerin, gelişmekte olan ülkelerde bulunan yabancı bankalarda, yerli bankalara oranla daha yüksek oranlarda gerçekleştiğini ve gelişmiş ülkelerde ise bahsedilen bu durumun tam tersi olduğunu belirlemişlerdir. Ayrıca ev sahibi ülkeye yabancı banka girişlerini, yabancı banka sayısını, sektörde bulunan toplam banka sayısına oranı ile ölçmüşler ve yabancı banka girişinde yaşanan artışın, daha düşük oranlarda karlılık, faiz dışı gelirler ve genel giderler ile ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır (Demirhan, 2008, 117).

2.5.1.7 İstikrar Etkisi

Ulusal piyasalarda yabancı bankaların verimliliğe olan etkisinin yanı sıra istikrar etkisi de vardır. Ülkeye giriş yapan yabancı bankalar sayesinde, bankacılık sektöründe kredi kaynaklarında istikrar oluşacak ve yatırım yapılan ev sahibi ülkenin bankacılık sistemi ani gelişen şoklara karşı daha dirençli ve sağlam olacaktır. İleri sürülen bu görüşe göre, yabancı bankalar tarafından açılacak olan şubeler yoluyla ihtiyaç halinde ek bir fonlama ve sermaye katkısında bulunacakları varsayımına dayanmaktadır (Çakar, 2003, 35).

Yabancı banka girişleri ile ülke ekonomilerinde oluşan dalgalanma süreçleri daha yumuşak olabilir ve kriz tehlikesi hafifletilebilir. Zira yabancı bankalar sahip oldukları sağlam sermaye yapıları ve bağlı bulundukları ana bankalarından elde edecekleri ek finansman imkânına sahip bulunmaktadır. Ayrıca kriz dönemlerinde yabancı bankalar mevduatlar bakımından kaliteye kaçış olarak görülmekte, likidite problemleri ve ödemeler dengesi sorunlarına sebep olabilecek döviz kuru ve faizden kaynaklanabilecek olan baskıları yok edebilecektir (Bumin, 2007, 27).

Denetim ve gözetim uygulamalarını beraberinde getiren yabancı bankalar risk faktörü olan yapıyı azaltarak finansal istikrara katkı sağlamaktadır. 2001 yılında ülkemizde yaşanmış olan ekonomik kriz sonrasında bu durumun önemi daha iyi kavranmıştır.

1995 yılında Meksika’da yaşanmış olan bankacılık krizinden sonra, Meksika hükümeti ülkeye yabancı bankaların giriş yapmasına, ürün ve hizmet arzını artırmalarına, ülkede gerekli olan finansal istikrarın temin edilmesine ve modern teknoloji transferi sağlanmasına izin vermiştir. Fakat ortaya çıkan sonuç beklentileri karşılamamış, bankacılık sektöründe ve ülke ekonomisinde arzu edilen finansal istikrarın sağlanması yönünde ülkeye girişi gerçekleştiren yabancı bankalar etkili olamamıştır. Yine benzer şekilde Brezilya’da bankacılık sektörüne yabancı banka girişleri, kredi hacminin artmasında, finans sektörünün direnç kazanmasında ve portföy tercihlerinin çeşitliliği gibi beklentileri istenilen ölçüde sağlayamamıştır (Ayaydın ve Berberoğlu, 2010, 67).

2.5.2 Yabancı Bankaların Olumsuz Etkileri

Yabancı sermayeli bankaların giriş yaptıkları ülkelerde faaliyette bulunan bankacılık sektörüne ve ev sahibi ülkenin ekonomisine katkı sağladıkları bir gerçektir. Fakat buna karşılık bazı araştırmacılara göre, yabancı bankaların girişleri ile giriş yaptıkları ülkelerde bazı açılardan negatif etkilerinin de bulunduğunu ifade etmektedirler. Yabancı bankaların mevcut sisteme negatif etkilerini de göz ardı etmemek gerekir.

Faaliyet gösterdikleri ülkelerden elde ettikleri kazançları kendi ülkelerine transfer etmeleri de yabancı bankacılık sisteminin getirmiş olduğu bir dezavantajdır. Bu dezavantaj kriz döneminde mevcut kazançlarını güvenceye alabilmek için kendi ülkelerine aktarım yapabilmektedirler buda ev sahibi ülkedeki krizin derinleşmesini daha da tetikleyici unsur oluşturur. Ödeme düzeninde aksamalara yol açar. Yalnız olumlu ortamda yabancı bankaların sektöre kattığı pozitif durum göz önüne alındığında kriz döneminde yaşanabilecek olan negatif durum göz ardı edilmektedir (Çakar, 2003, 44).

Yabancı bankalar ev sahibi ülkedeki mevduatı topluyor ve bunu kullanıyorsa yurt içi kaynakları kullanıyor demek doğru olur. Yalnız genellikle yabancı bankalar yerli firmalar yerine uluslararası firmalarla çalışmaktadır böylece yerli işletmelerin ülkedeki tasarrufları kullanma oranı düşmektedir (Erdönmez, 2004, 22).

Yabancı bankalar öncelikle KOBİ'lerin finansmanına, yatırımların kredilerine ve tarım sektörünün desteklenmesine önem vermektedirler. Yabancı bankalar büyük şirket ve firmalar ile büyük müşterilere öncelik vererek karlılık olarak pastanın en büyük dilimine sahip olur. Bu da karın dengesiz dağılımına neden olmaktadır (Akgüç, 2007, 16). Kredilerin eşit dağılımının bozulması nedeni ile yerli bankalar daha riskli olan grupla çalışmak zorunda kalır. Yabancı bankaların uluslararası risk değerlendirme ve teminat yeterliliği karşısında Türkiye'de bulunan KOBİ'ler, uluslararası ölçekli risk değerlendirme, teminat ve kredi yeterliliği sağlamakta zorluklarla karşılaşmaktadır.

Yabancı bankalar giriş yaptıkları ülkelerin ekonomilerinde karşılaştıkları herhangi bir kırılganlık karşısında, genellikle oluşan risk ortamından uzaklaşarak, sahip oldukları kazanımları realize etmek için fonlarını geri çağırma yöntemini kullanabilirler (Ayaydın ve Berberoğlu, 2010, 66). Ev sahibi ülkede oluşan kriz dönemlerinde yabancı bankalar giriş yaptıkları ülkeyi terk etmek suretiyle oluşan krizlerin daha da derinleşmesine sebep olabilmektedirler.

Yabancı bankaların piyasalarda üstünlük sağlayan özellikleri bulunmaktadır. Bu nedenle ülkelerin ekonomilerinde kaynak dağılımlarını denetimleri altına alarak bu gibi durumlar karşısında belirleyici olmaktadır. Giriş yapılan ülkedeki gelişimi sağlanacak olan sektörler ve fon aktarılabilecek olan firmaların hangileri olacağı konusunda, ülkenin kamu otoriteleri ve yerel müteşebbislerden daha fazla belirleyici etkileri olmaktadır. Bunun sonucunda ülke kaynaklarının kullanılmasında, giriş yapılan ülkenin ulusal ekonomik öncelikleri değil, yabancı finans kurumlarının tercihleri ön plana çıkmaktadır (Akgüç, 2007, 16).

Ülkede faaliyette bulunan banka kuruluşlarının yanı sıra aracılık işlemini yapan finansal sektörlerde ağırlıklı bir şekilde yabancı veya küresel sermayeli bir karaktere büründüğü varsayılmakta, bu durumda oldukça büyük bir hızla ekonominin diğer

sektörlerine yansımaktadır. Böylelikle yabancılaşma yalnızca finansal sektörle sınırlı kalmayacak, başka sektörlerde ve ekonominin bütününde görülecektir (Öztürk, 2014, 103).

Ülkelerin ekonomik gücünü ele geçiren yabancı bankaların, siyasi bir baskı grubuna dönüşebilmeleri mümkündür. Yabancı bankalar giriş yaptıkları ev sahibi ülkenin izleyeceği politikalara yön verme gücüne sahip olabilmektedirler. Yabancı sermayeli bankalar, ev sahibi ülkelerin karlı bölümlerine hizmette bulunarak, yabancı sermayeli kuruluşların finanse edilmelerine destek vererek ve sadece dış ticaret finansmanına yönelmeleri durumunda yerli piyasaların gereksinimleri kafi miktarda karşılanamamaktadır. Bunun sonucunda ise ulusal firmaların gelişmeleri sınırlı kalmaktadır (Akgüç, 2007, 16).

Yabancı sermayeli bankaların öncelikleri farklıdır. Giriş yaptıkları ülkenin menfaatlerine yerli bankalar kadar esnek yaklaşımlarda bulunmazlar ve bu menfaatlere destek olmayabilirler. Giriş yapılan ülkenin yetersiz olan piyasa disiplini, sahip olduğu kurumsal gelişimi, ülkenin alt yapısı ve yasal düzenlemeleri yetersiz ise, yabancı sermayeli bankaların denetim işlemleri güçleşmektedir. Ülkedeki denetim ve gözetim fonksiyonlarının yetersizliği vergi kaçırılmalara ve kaynak kayıplarına sebep olmaktadır. Doğrudan maliyet miktarları ve dolaylı maliyet miktarları bu nedenle artış göstermektedir (Erdönmez, 2004, 23).

Ev sahibi ülkede zayıf piyasa disiplini, alt yapı, kurumsal gelişim, yasal çerçeve yeterli değilse, yabancı bankaların denetimi zorlaşmaktadır. Yetersiz denetim ve gözetim de vergi ve kaynak kaybına yol açar. Böylece doğrudan ve dolaylı maliyetler artmaktadır (Akgüç, 2007, 16).

Yabancı sermayeli bankalar giriş yaptıkları ülkede yaşayan insanların daha fazla borçlanmalarına olanak sağlayabilmektedirler. Bu bankalar sahip oldukları imkânlar nedeniyle daha ekonomik şartlarda ülke dışından kaynak temin ederek, bunları ülke içinde bireylerin kredi şeklinde kullanmalarını sağlar. Anaparanın sahibinin yabancı olması nedeniyle, yabancı banka kuruluşlarının ülke dışından borçlanmaları bu durumdan olumlu yönde etkilenmektedir. Bu durum karşısında

yabancı bankanın risk tehlikesi yurtdışında bulunan ana banka ile eşit hale gelmektedir (Öztürk, 2014, 103).

Yabancı bankaların negatif etkileri arasında ülkenin sahip olduğu milli kaynaklarının kullandırılan krediler, cari açık ve karın transfer edilmesi vasıtasıyla başka ülkelere aktarılmasına sebep olabileceği yönündeki görüşlerde bulunmaktadır (Cihan, 2007, 1).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE ORTALAMA KREDİ FAİZİ VE HACMİNİN KAMU VE ÖZEL BANKALAR ÜZERİNDEKİ NET KARA ETKİSİ

Çalışmanın bu bölümünde Türk bankacılık sektöründe ortalama kredi faizi ve hacminin kamu ve özel bankalar üzerindeki net kara olan etkisi ilgili yapılan testler ve analizlerle ifade edilmiştir. Elde edilen bulgular değerlendirilerek sonuçlandırılmıştır.

3.1 BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YAŞANAN NİCELİKSEL DEĞİŞİMLER

Bu bölümde yabancı sermaye yatırımları ile birlikte ülkeye daha hızlı giriş yapan bankacılık alanındaki sermaye hareketleri incelenecektir. Veri aralığı olarak 2000-2017 dönemi verileri 4 çeyrek şeklinde analiz edilecek ve araştırılmaya çalışılacaktır. Sürecin çok daha iyi anlaşılabilmesi ve krizlerle birlikte giriş çıkışları daha hızlı olan sermaye hareketleri için ilk bet değerlendirme 2001 dönemi sonrasında gerçekleşmiştir (Barth, 2000, 2325).

Weller (2000, 194) 2001 krizinden sonra ülkenin kırılganlıklarını artıran ve istikrarsızlığa neden olan yapısal bozuklukların giderilmesine yönelik olarak uygulamaya konulan reformlar sağlam ve sürdürülebilir bir ekonomik altyapı sağlamıştır. Bankacılık sektörü düzenlemelerinin uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi ve rekabeti bozucu engellerin azaltılması yabancı bankalar için Türkiye'ye yatırım olanağı doğurmuştur (Weller, 2000, 194).

Agenor (2003, 1090) AB ile müzakere sürecinin 3 Ekim 2005 tarihi itibarıyla başlamış olması ülkemizin krediler başta olmak üzere birçok finansal üründe doymamış bir pazara sahip bulunması ve büyüme potansiyeli ile gelişmiş ülkelere göre yüksek kâr marjının varlığı, yabancı bankaların ülkemize olan yatırımlarının artmasını sağlamıştır. Yurtdışına yatırım yapan bankalar giriş yapacakları ülkelerin bankacılık sektörlerine temel olarak iki şekilde girebilir bir ifade olarak kullanılmış ve tanımlanmışlardır (Agenor, 2003, 1090).

Yabancı bankaların, ev sahibi ülke denetim otoritelerine yapacakları başvuru ile bankacılık lisansı alarak yeni bir banka kurmaları giriş yollarından birisidir. Bu giriş şeklinde yabancı banka yeni banka kuruluşuna ilişkin tüm yatırımları yaparak, yeni şubeler açma yoluyla bankacılık sektöründen pay almayı amaçlamaktadır. Yabancı bankaların giriş şekillerinden ikincisi ise bankaların yatırım yapacakları ülkelerde halen faaliyette bulunan bankaların satın almaları yoluyla bu ülkelerin bankacılık sektörlerine giriş yapmaları sermaye girişlerindeki hareketlilik ve süreklilik açısından önem arz ettiği belirtilmiştir (Sezgin, 2012, 142).

Yabancı bankacılık sektöründeki yatırımların en sınırlı şekli olarak yabancı ülkede ticari bir varlık kurulmasını gerektirmektedir. Temsilcilikler, mevduat kabul etme ve kredi açma gibi faaliyetlerde bulunmamakta, ancak ana bankaya gönderilecek ödemelere aracılık etmekte, ana bankadan verilecek kredilerin hazırlığını gerçekleştirmekte ve ülke ekonomisi hakkında bilgi toplamaktadır (Akbar, 2004: 89).

Türkiye’de temsilcilik açılması BDDK’ nın iznine tabi olmaya devam edecek temsilcilikler mevduat veya katılım fonu kabul edemeyecek, kredi kullandıramayacak ve kanunun 4. maddesinde belirtilen diğer faaliyetlerde bulunmayacak veya bunlara aracılık edemeyecek. Temsilciliklerin faaliyetlere ilişkin usul ve esaslar, BDDK tarafından düzenlenecek. Ülkelerin bankacılık sektörlerine yabancı banka girişlerinin son dönemde artmasının nedenleri konusunda yapılan çalışmalar, aşağıda yer alan faktörler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bankalar, birer şirket olarak karlarını en yükseğe çıkarmak temel hedefi çerçevesinde kar olanağı en yüksek olan ülke bankacılık sektörlerine yatırım yapmaktadır. Bankacılık sektöründe gerçekleşen yabancı doğrudan yatırımlar, bu yatırımlardan en büyük getiriye sağlayacak bölgelerde yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Yapılan araştırmalarda genellikle bankaların kar oranları yüksek olan ülkelere yatırım yaptığını izlenmiştir (Mutinelli, vd, 2001: 663).

Örnek olarak yapılan bir araştırmada, 80 ülkenin 1988-1995 yıllarına ait verileri kullanılarak yapılan çalışmada, yabancı banka girişinin en yüksek olduğu Gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında artan ekonomik entegrasyon, ülkelerin bankacılık sektörlerinde artan yabancı payını açıklayan nedenlerden birisi olarak görülmektedir. Bu artışı açıklayan geleneksel görüşlerin başında, “müşteriyi takip etme” ilkesi çerçevesinde gelişmiş ülke bankalarının kendi ülkelerinde çalıştığı

şirketlere, gelişmekte olan ülkelerde de hizmet etmek ve müşterilerini kaybetmemek amacıyla bu ülkelere yatırım yapması anlamına gelmiş ve gelişim için önemli bir basamak görevi görmüştür (Akçay, 2006, 18).

Ekonomik entegrasyonu ölçen bir değişken olan banka dışı yabancı doğrudan yatırımlara bakıldığında, bu yatırımların bankacılık sektöründeki yabancı doğrudan yatırımlar ile benzer bir eğilim gösterdiği ve banka dışı yabancı doğrudan yatırımlardaki artışa paralel olarak bankacılık sektöründeki bu tür yatırımların da arttığı görülmektedir. Etkinlik kapsamında ise bankaların büyüklüğü, uluslararası yatırımlarının derecesi ve ürün, dağıtım kanalları önemli hale gelmektedir. Aktif büyüklük, bankalara ölçek etkinliklerini oldukça düşük maliyetlerle yabancı piyasalara aktarma imkânı vermektedir Uluslararası yatırımların sağlayacağı daha büyük ve coğrafi açıdan çeşitlendirilmiş müşteri tabanı, bankaların işlem maliyetlerini önemli derecede düşürmelerine yardımcı olmaktadır (Moshirian, 2001, 320).

Ülkeler arasındaki coğrafi yakınlık, kültürel benzerlikler ile tarihsel ve dilsel ortak kökenler de, yabancı banka girişini kolaylaştıran etkenlerdendir. Söz konusu faktörler, bankaların yatırım yaptıkları ülkelere daha kısa sürede uyum sağlamalarına katkıda bulunmakta ve yatırımların başında ortaya çıkan giriş maliyetlerini önemli ölçüde düşürmeyi amaçladığı ve yapılan araştırmalar sonucunda bu hedefte başarılı oldukları gözlemlenmiştir. Bu açıklamalara ek olarak elde edilen değişkenlerin ve teorilerin açıklanmasında sosyo- demografik değişim ve dönüşümlerinde yatırımların geliş ve gidişlerini etkilediği gözlemlenmiştir (Song, 2004).

Yatırım yapılacak ülkelere ait bilgi maliyetlerinin en alt düzeyde olması yabancı doğrudan yatırımların belirleyici faktörlerinden birisi olarak ortaya karşımıza çıkmış ve inceleme alanı bulmuştur. Bilgi maliyetlerinin en az olduğu ülkeler ise, coğrafi yakınlık ve ortak dil, hukuk sistemi ve sosyal normlar gibi hususlarda kültürel benzerliğin olduğu ülkeler grubuna örnek olarak gösterilebilmişlerdir. Burada daha önce bahsettiğimiz üzere sosyo- demografik değişimlerin farklılıklarının yatırım kanalları üzerindeki etkisinden bahsedilmiştir (Şahin, 2005).

Yapılan çalışmalarda, coğrafi yakınlığın ve kültürel benzerliklerin yabancı doğrudan yatırımların yapılacağı ülkelerin seçilmesinde belirleyici olduğunu

göstermektedir. Fransa, Almanya, İtalya, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nden seçilen bankaların incelendiği bir çalışmada, 1983-1998 yılları arasındaki dönemde, ABD dışındaki ülkelerde, coğrafi yakınlığın yabancı doğrudan yatırım kararlarında ana etken olduğu belirlenmiştir (Yüksel, 2007, 121).

1990'lı yılların ortasından itibaren birçok ülkede yabancı banka girişine yönelik kısıtlamalar içeren düzenlemeler değiştirilmiş ve yabancı bankaların yerli bankaları satın almasını engelleyen unsurlar ortadan kaldırılmıştır. Kaldırılan bu unsurların diğer ülkelerde daha etkin ve baskın olurken Amerika' da aynı durumun yaşanmamasının sebebi geniş bir yatırım alanına sahip olduğu için sektörle arasında rekabet edilebilirlik fazla olmasıdır (Şanlı, 2006, 4).

Yurtdışına yatırım yapacak bankanın bulunduğu ana ülkeye özgü koşulların da, yabancı banka girişi üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır. Ana ülkede yaşanabilecek makroekonomik değişiklikler ile bankacılık sektörlerindeki değişimler bankaları yurtdışına yatırım yapmaya yöneltmektedir. Yabancı bankaların faydaları ve zararları hususunda çok farklı görüşler bulunmakta olup, yabancı bankaların sektöre girişinin sağlayacağı katkılar özetle şunlar olabileceği sarasıyla aşağıda maddeler yardımıyla açıklanmıştır (Cerutti vd, 2002, 3753);

- Uluslararası sermaye hareketlerinin daha kolaylıkla gerçekleşebilmesi.
- Sektörün uluslararası sisteme daha kolay entegre olması.
- Türk bankalarının dış piyasalara erişiminin kolaylaşması.
- Kredi değerlendirilmesi gibi konularda bilgi birikiminin ve diğer teknolojilerin ülkemize daha kolaylıkla girişinin sağlanması.
- Sektörde verimliliğin artması.
- Kurumsal yönetim ve risk yönetimi bakımından yabancı bankaların öncü rol üstlenmesi.
- Finansal hizmetlerdeki çeşitliliğin ve kalitenin yükselmesi.
- Kriz dönemlerinde yabancı bankaların iştirak ettikleri bankaları koruyarak, prestij kaybını önlemeleri.
- Yabancıların girmesiyle, yabancı ortağı olmayan bankaların da marka ve piyasa değerlerinin yükselmesi.

Hisseleri borsada alınıp satılan Türk bankalarının piyasa değerlerinin, olması gereken gerçek seviyelere çıkması için hedeflenen bu ülkeler zaman içinde uygulama alanları bulmuş ve beklenen hareketliliğin dinamizmini tetiklemiştir. Bankalarda ülkenin reel sektörü (tarımı, sanayii, hizmet sektörü), şirketleri, hane halkları ve bireyleri hakkında önemli bilgiler vardır. Bu bilgiler sayesinde kimin ne kadar geliri olduğu, harcamaları, servet miktarı ve bileşimi, kişilerin ve kurumların finansal varlık profili kolayca öğrenilir. Ulusal bankalar yabancılara satılınca, bunları ele geçiren küresel sermaye söz konusu stratejik bilgilere de ulaşmış olacaktır ve bu durumda hızlı sermaye akışının daha net olduğu doğrudan yabancı sermaye yatırımları da aynı yönde paralel artışlara sebep olacaktır (Şanlı, 2007, 24).

Bu bilgileri kapsamında, ekonomik ve ticarî, hatta politik hedeflere yönelmek için belli başlı amaçlarla, her türlü işlerini yürütürken, başka şirketleri satın alırken, Türkiye hakkında strateji oluştururken, onun aleyhine kullanabileceklerdir. İsterlerse başka odaklara da (bunlar Türkiye hakkında düşmanca niyet ve planlara sahip kişi ya da kuruluşlar da olabilir) aktarabileceklerdir. Bankaların yanı sıra, aracı kurumların, sigorta ve “leasing” sektörünün de kısacası finansal sektörün de ağırlıklı olarak yabancı veya küresel sermayeli bir karakter kazandığını varsayalım. Bu özellik hızla ekonominin diğer sektörlerine de bulaşacaktır. Finansal sektörle ilişkisi olan her alanı ve herkesi etkisi altına alacaktır. Özetle finansal sektörde başlayan yabancılaşma, kendini diğer sektörlerde ve bütün ekonomide gösterecektir. Ekonomi kendi öz dinamiğinden yoksun kalacaktır (Başoğlu, 2001).

1980 sonrasında Türkiye liberalleşme yolunda gösterdiği değişimlerle, yabancılar için yeni ve karlı bir pazar haline gelmiştir. Ülkemiz yüksek gelişme hızına sahip bir ülkedir ve bu gelişimi finanse edecek dış kaynağa ihtiyaç duymaktadır. Türk bankacılık sektöründe dünyadaki sermaye hareketlerindeki serbestleşmeye paralel olarak finansal serbestleşme yaşanmıştır. 24 Ocak 1980 kararları ile bankalar daha önce hiç karşılaşmadıkları rekabet ortamı ile karşı karşıya kalmıştır (Gündüz, 2003,132).

Dünya çapında yabancı sermaye yatırımları, küreselleşme ile birlikte son yıllarda giderek yükselen bir ivme kazanmıştır. Teknolojik gelişmeler sonucunda iletişimin kolaylaşması ve bilgi maliyetlerinin düşmesi, sermayenin ülkeler arası

dolaşımını kolaylaştırmıştır. Böylece bir ülkede başka bir ülkeye mensup gerçek kişiler veya kurumlar tarafından gerçekleştirilen yatırımlar olarak tanımlanabilen yabancı sermaye yatırımları da hem göreceli hemde artan yönde ilerlediği için ayrı bir önem kazanmıştır.

Dünyada gerçekleştirilen yabancı sermaye yatırımları, kalıcı bir çıkar elde etme amacı olmadan başka bir ülkenin sermaye piyasasından menkul kıymetlerin satın alınmasına dayanan portföy yatırımları ve başka ülkedeki bir işletme de kontrol gücü ve sonuç olarak kalıcı bir çıkar elde etmek üzere bu işletmenin satın alınması veya tamamen yeni bir işletme kurulması gibi yöntemlere dayanan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından oluştuğu belirtilmiş ve araştırmalara bu doğrultuda devam edilmiştir (Clarke vd, 2006, 774).

Yabancı sermaye yatırımlarının büyük bir kısmı, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve portföy yatırımları biçiminde gerçekleşmektedir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımı, yabancı yatırımcının, yönetimde söz sahibi olabildiği ve sermayenin en az %10'una sahip olduğu bir yatırım türüdür. Doğrudan yabancı yatırımları genellikle ülkeye şirket birleşmeleri, zelleştirme, ortak girişimler, stratejik ortaklıklar, lisans ve diğer yatırımlar, sıfırdan yapılan yatırımlar ve mevcut operasyonların genişletilmesi gibi farklı şekillerde girmektedir. Türkiye'deki DYSY' nin gelişimi ve ekonomi üzerindeki etkilerine bakıldığında yabancı sermaye ile ilgili ilk ve temel kabul edilebilecek düzenlemenin 1954 yılında ıkarılan 6224 Sayılı Yasa ile başladığı görülmektedir. ıkarıldığı tarihe göre liberal sayılabilecek bir adım olan bu düzenleme ile istenilen seviyede DYSY girişi sağlanamamış ve DYSY' nin ekonomiye katkısı sınırlı olduğu ve bazı alanlarda maalesef bu sınırlılıkların aşılamadığı halen bilinmekte ve ekonomik birimlerce de takip edilmektedir(olak, 2000, 22).

Bu duruma ise ithal ikameci sanayileşme politikası ve yabancı sermayenin faaliyet alanlarının daraltılması neden olmuştur. Yabancı sermayenin milli gelire net katkısının olup olmadığı üretimde kullandığı tüm girdileri kendisinin üretilip retmediğidir. Bu girdilerden bir kısmı ülke dışından getiriliyorsa, yabancı sermayenin dışarıdan ithal etmiş olduğu girdilerin ülkenin GSMH' sın dan düşülmesi gerekmektedir. DYSY üretime başladığı zaman gerek ihracat yoluyla ve gerekse ithal

ikamesi şeklinde ödemeler bilançosuna katkıda bulunmaya devam eder (Hermes vd, 2004, 208).

Diğer taraftan DYSY' yi gerçekleştiren şirket, hammadde ve diğer girdileri, üretimini devam ettirebilmek için ithal etmek zorundadır. Bu ithalat şüphesiz ev sahibi ülkenin ödemeler bilançosunda olumsuz bir etki yaratır. Türkiye'ye ağırlıkla Avrupa Birliği ülkeleri ilgi göstermiş olup, sektörler itibariyle bakıldığında hizmetler sektörü, özellikle de hizmetler sektörünün alt sektörlerinden olan bankacılık ve finans sektörü yabancı sermayenin en çok ilgi gösterdiği alanlar olmuştur. 2001 yılında gerçekleşen kriz ile küçülen bankacılık sektörü, yabancı bankaların birleşme ve satın almalar yoluyla yatırım yapmalarıyla büyümeye şube ve çalışan sayılarını artırmaya başlamıştır. Ülkemizde, özellikle finansal serbestleşme sürecinden sonra yabancı banka girişlerinin 2009 yılı itibariyle ve bölüm sonunda açıklayacağımız sermaye akışları ve öz kaynak artışlarını kapsayan tablolarda ayrıca irdelenerek açıklanacaktır (Coşkun, 2001, 222).

Bunda 1989 yılında sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ve uluslararası ticaretin artması etkili olmuştur. 1980 yılında 4 olan yabancı sermayeli banka sayısı 2000 yılı itibariyle 17 olmuştur. Yabancı sermayeli bankalar giriş yaptıkları ülkelerde şube, temsilcilik, banka kurma, ulusal bir bankayı satın alma ya da ortaklık kurma yoluyla faaliyet göstermektedir. Ulusal ekonomiler açısından yabancı sermayeli bankaların olumlu etkileri ile birlikte olumsuz etkileri de olabilmektedir. Olumlu etkiler olarak; piyasada etkin bir rekabet ortamının oluşması, farklı teknoloji ve ürünlerin piyasaya girmesi, istihdam artışı ve Makroekonomik dengelerin sağlam olmadığı bir ekonomide bankacılık sektörünün sağlam olması, ekonominin istikrarı ve büyümenin finansmanı açısından yeterli olmayacağı yapılan araştırmalar içerisinde araştırmacılar tarafından her defasında keskin bir dil ile belirtilmiştir (Hermes vd, 2004, 223).

Bu sebeple, istikrarlı bir ekonomiye sahip olmayan ülkelerde yabancı bankaların etkin bir şekilde kaynak dağılımında rol almış olması, benzer şekilde ekonomiyi desteklemesi gibi olumlu etkilerinden söz etmek mümkün olmamıştır. Ülkeler içerisinde bulunan yabancı ortaklı yatırımcıların sermayesindeki yabancı payı %50'nin altında olan bankalarda yabancı yatırımcılar yönetimde söz sahibi olsalar

dahi, kontrol etme yetkisi ve yönetimde doğrudan söz sahibi olma tamamen bize bırakılmayacak ve karşı tarafın belirlediği bir mekanizma tarafından denetlenecektir (Yücel, 2007, 123).

Hem yabancı ortaklı bankaların rekabetten etkilenmemeleri, hem de bu bankalardaki kontrolün tamamen yabancılara geçmemesi göz önüne alındığında, yabancı sermaye girişlerinin %50'nin altında ortaklık şeklinde gerçekleşmesi, şeklinde tanımlanan bankacılık sermaye hareketleri özellikle yabancı sermaye yatırımlarının bankalar aracılığı ile daha fazla hız ve yer kazanması durumunuzda sınırlamıştır.

Sadece gerçek anlamada yatırım yapmayı ve uzun dönem kalıp ülke gelir seviyesini artırmayı hedefleyen yatırımların yapılmasını gerekli hale getirmiştir. Bankacılık sektörünün daha sağlıklı işlemesi açısından yararlı olabilecektir. Bu doğrultuda ulusal ekonomiye ve bankacılık sektörüne yönelik riskleri en düşük seviyede tutulması için kar etmek dışında Türkiye için fayda sağlayabilecek yabancı bankaların sektöre girebilmesi yönünde politikalar ve stratejiler oluşturulmalıdır. Verimlilik artışı, istikrarlı bir bankacılık ve kredi sistemi olarak sayılabilir (Coşkun, 2001, 224).

3.2 ARAŞTIRMANIN AMACI

Çalışmanın amacı, kamu ve özel sermayeli bankalarının kredi hacminin ve ihtiyaç kredisi faiz oranlarının net dönem karlarını etkileyip etkilemedikleri, etkiliyorsa hangi yönde ve hangi büyüklükte bir etkiye sahip oldukları araştırılmıştır.

3.3 ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışmada kamu ve özel sermayeli bankalarının kredi hacminin ve ihtiyaç kredisi faiz oranlarının net dönem karlarını etkileyip etkilemedikleri, etkiliyorsa hangi yönde ve hangi büyüklükte bir etkiye sahip oldukları araştırılacaktır. Bu kapsamda kamu ve özel sermayeli bankalar arasında yer alan

- Adabank A.Ş.
- Akbank T.A.Ş.
- Alternatif Bank A.Ş.
- Anadolubank A.Ş.
- Denizbank A.Ş.
- Fibabanka A.Ş.
- QNB Finansbank A.Ş.
- Koçbank A.Ş.
- MNG Bank A.Ş.
- Oyak Bank A.Ş.
- Şekerbank T.A.Ş.
- Tekfenbank A.Ş.
- Tekstil Bankası A.Ş.
- Turkish Bank A.Ş.
- Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
- Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.
- Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
- Türkiye Halk Bankası A.Ş.
- Türkiye İş Bankası A.Ş.
- Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.
- Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.

Bankalarına ilişkin

- Toplam net dönem karları, milyar TL (NET_KAR)
- Toplam kredi hacimleri, milyar TL (HACIM)
- Ortalama kredi oranı, yüzde (FAİZ)

verileri 2006-2018 dönemi için yıllık olarak Merkez Bankası internet sitesinden alınmıştır.

Çalışmada kredi hacminin ve faiz oranının net dönem karını ekleyip eklemediğini araştırmak amacıyla regresyon modeli kullanılmıştır.

Regresyon analizi bir bağımlı değişkenin, bir veya birden çok açıklayıcı değişkenin ilişkisini inceleyen bir analiz türüdür. Genel olarak tek değişkenli regresyon modeli şu şekilde ifade edilebilir. (<http://web.deu.edu.tr/upk15/docs/seminerSunumlari/COK%20DEGISKENLI%20ANALIZ%20YONTEMLERIDOC.%20DR.%20AYLA%20OZHAN%20DEDEOGLU.pdf> E.T. 20.03.2019)

$$Y_t = \beta_0 + \beta_1 X_{1,t} + u_t \quad (1)$$

Burada β_0 kesim parametresini, β_1 eğim parametresini gösterirken u_t stokastik hata terimini ifade etmektedir. Hata terimi, her regresyon modelinde bulunan ve

modele dahil edilmeyen tüm değişkenleri kapsayan bir terimdir. Kullanılmak istenen değişkene ilişkin verilerin mevcut olmaması, modelde çok fazla değişkenin içerilmemesinin gerekliliği (tutumluluk ilkesi) gibi nedenlerden dolayı modelde bağımlı değişkeni etkileyen tüm değişkenler içerilmemektedir. (<http://web.deu.edu.tr/upk15/docs/seminerSunumlari/COK%20DEGISKENLI%20ANALIZ%20YONTEMLERIDOC.%20DR.%20AYLA%20OZHAN%20DEDEOGLU.pdf> E.T. 20.03.2019)

Regresyon analizinde temel amaç denklem (1) 'de belirtilen modeli tahmin etmektir. Bu tahmin yapılırken kullanılan kriter hata terimlerinin en küçük olmasıdır. Fakat hata terimleri pozitif ve negatif değerler alacağından, hata terimlerinin karesinin toplamının en küçük olması istenmektedir. (<http://web.deu.edu.tr/upk15/docs/seminerSunumlari/COK%20DEGISKENLI%20ANALIZ%20YONTEMLERIDOC.%20DR.%20AYLA%20OZHAN%20DEDEOGLU.pdf> E.T. 20.03.2019)

$$\sum \hat{u}_t^2 = (Y_t - \hat{Y}_t)^2 \quad (2)$$

Burada $\hat{Y}_t$ tahmin edilen bağımlı değişkeni ifade etmektedir. Hata terimlerinin karesini en küçük yapan parametrelerin tahmini en uygun tahmin ediciler olarak ifade edilir. Kullanılan yöntem ise en küçük kareler yöntemi denir. Sonuç olarak tek açıklayıcı değişkenin kullanıldığı regresyon modelinde parametreler şu şekilde tahmin edilebilir. (<http://web.deu.edu.tr/upk15/docs/seminerSunumlari/COK%20DEGISKENLI%20ANALIZ%20YONTEMLERIDOC.%20DR.%20AYLA%20OZHAN%20DEDEOGLU.pdf> E.T. 20.03.2019)

$$\hat{\beta}_1 = \frac{\sum (x_t - \bar{x})(y_t - \bar{y})}{\sum (x_t - \bar{x})^2} \text{ ve } \hat{\beta}_0 = \bar{y} - \hat{\beta}_1 \bar{x}$$

Burada $\bar{x}$ ve $\bar{y}$ serilerin ortalamalarını göstermektedir. Bir regresyon yönteminden en küçük kareler yöntemi kullanılarak yapılan tahminlerde, tahmin ediciler çeşitli özelliklere sahiptir. Bunlar

- En iyi: Elde edilen tahmin edicilerin varyansı, diğer elde edilmesi muhtemel tüm tahmin edicilerin varyansından küçüktür.

- Doğrusal: Elde edilen tahmin ediciler parametrede doğrusaldır.
- Yansız: Elde edilen tahmin edicilerin beklenen değeri parametreye eşittir.

Bu özellikler Gauss-Markov özellikleri olarak da bilinir. Bu özelliklerin sağlanması için çeşitli varsayımların yapılması gerekmektedir.

- Regresyon modeli doğrusaldır.
- X değerleri yinelemeli örnekleme sabittir.
- Hata terimlerinin ortalaması sıfırdır.
- Hata terimlerinin varyansı sabittir.
- Hata terimleri arasında ilişki yoktur.
- Hata terimleri ile X'ler arasında ilişki yoktur.
- Gözlem sayısı tahmin edilecek parametre sayısından fazla olmalıdır.
- X değerleri değişkenlik göstermelidir.
- Regresyon modeli doğru bir biçimde tanımlanmalıdır.
- Tam çoklu bağlantı olmamalıdır (Çoklu regresyon için).

Bu varsayımların bazılarının sağlanması durumunda diğerleri de sağlanmaktadır. Örnek olarak X değerlerinin yinelemeli örnekleme sabit olduğu varsayımının ve hata terimlerinin ortalamasının sıfır olduğu varsayımının sağlanması durumunda, hata terimleri ile X'ler arasında ilişki ortaya çıkmamaktadır. Buna ek olarak hata terimlerinin varyansının sabit olduğu ve hata terimlerinin ilişkisiz olduğu varsayımları önemlidir ve uygulamalı araştırmalarda genellikle bu varsayımın sağlanmadığı görülmektedir. Bu varsayımın sağlanmadığı durumda hata terimleri etkin olmamaktadır. (Breusch, T. S., & Pagan, A. R. (1979). A simple test for heteroscedasticity and random coefficient variation. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1287-1294.)

Denklem (1)'de tek açıklayıcı değişkenin kullanıldığı basit regresyon modeli gösterilmiştir. Bir bağımlı değişkenin birden fazla açıklayıcı değişkenle ilişkisinin incelenmesi durumunda çoklu regresyon modeli kurulabilir.

$$Y_t = \beta_0 + \beta_1 X_{1,t} + \dots + \beta_k X_{k,t} + u_t \quad (3)$$

Bu modelin tahmin edilmesi için benzer bir şekilde hata terimlerinin karesini en küçük yapan parametreler tahmin edilmektedir. Fakat değişken sayısı çok olduğundan matematiksel olarak matrisler kullanılarak çözülebilir.

$$\hat{\beta} = (X'X)^{-1}X'Y \quad (4)$$

Şeklinde bulunabilir. Burada $\hat{\beta}$ parametreleri içeren matristir

$$\hat{\beta} = \begin{bmatrix} \hat{\beta}_0 \\ \hat{\beta}_1 \\ \vdots \\ \hat{\beta}_k \end{bmatrix}$$

X, X değerlerini içeren ve ilk satırı (sabit terimden kaynaklı) 1 değerini alan bir matrisken, Y, Y değerlerini alan bir matristir. Son olarak X' ifadesi X matrisinin transpozunu göstermektedir.

İktisadi değişkenler arasındaki önemli ilişkileri ortaya çıkarmak için kurulan regresyon modellerinde, incelenen değişkenlerin durağan olması gerekmektedir. Bu noktada iktisadi denge kavramı önem kazanmaktadır. Klasik iktisat görüşü, rasyonel davranan bireyler sayesinde tam istihdam düzeyinde dengenin oluşacağını savunmaktadır. Bu görüşe göre kısa dönemde denge bozulabilir ama uzun dönemde sistem kendisini dengeye getirecektir. (<https://www.kafkas.edu.tr/dosyalar/iibfdergi/file/07/1.pdf> E.T. 20.03.2019)

Yukarıda bahsedilen kısa vadede zaman serilerinin dengeden uzaklaşmalarına sebep olan olaylar, genellikle dışsaldır ve dışsal şoklar olarak adlandırılır. Klasik iktisadın denge görüşüne göre sistemde meydana gelen olaylar yani şoklar kısa vadede etkisini kaybedecektir. Geçici olduğu kabul edilen bu şoklara rağmen zaman serisinin uzun vadede dengesi korunacaktır. Denge korunduğu için de durağanlık sağlanacağından önemli ilişkilerin belirlenmesi için oluşturulan regresyon modelleri geçerli olacaktır. (<https://www.kafkas.edu.tr/dosyalar/iibfdergi/file/07/1.pdf> E.T. 20.03.2019)

Ancak, meydana gelen şokların her zaman geçici olmadığı iktisatçıları tarafından da kabul edilen bir gerçektir. Şokların kalıcı olması durumunda zaman serileri dengeye dönme eğilimini izlemeyecek ve zaman içinde dengeden uzaklaşacaktır. Dengeden uzaklaşma, durağanlığın bozulması anlamına geleceği için bu durumda kurulan regresyon modelleri, klasik doğrusal regresyon modeli

varsayımları sağlanmadığından, geçerliliğini yitirecektir. Bu modellerle yapılan analizlerden elde edilen sonuçlar yanlış olacağı için yapılan tahminleri yanıltacaktır. Örneğin, sahte regresyon problemi ortaya çıkacaktır. (<https://www.kisi.deu.edu.tr/userweb/hamdi.emec/zaman-serileri-2010.ppt> E.T 20.03.2019)

Birçok makroekonomik zaman serisi trende sahiptir ve bu nedenle birçok durumda seriler durağan değildir. Durağan olmayan veya trende sahip verilerle çalışmanın yarattığı temel problem, standart sıradan en küçük kareler regresyon yönteminin kolayca hatalı sonuçlara neden olabilmesidir. Bu durumda analizde kullanılan değişkenler arasında hiçbir ilişki olmamasına rağmen sonuçlar çok yüksek R^2 değerine ve çok yüksek t oranına sahip olmaktadır. Aşağıdaki regresyon modelini göz önünde bulunduralım:

$$Y_t = \beta_1 + \beta_2 X_t + \varepsilon_t \quad (5)$$

Modelde ε_t ak gürültü sürecidir. Klasik doğrusal regresyon modelinin varsayımları, hem x_t hem de y_t 'nin sıfır ortalamaya ve sabit varyansa (durağanlık için) sahip olmasını gerektirmektedir. Durağanlığın olmaması durumunda bu tip regresyonlardan elde edilen sonuçların tümü sahte olur ve bu tip regresyonlar sahte regresyon olarak adlandırılır. Sahte regresyonlar genellikle görünüşte anlamlı kestirim yapmayı sağlayan çok yüksek R^2 değerine ve t istatistiğine sahiptir. Ancak sonuçlar hiçbir ekonomik anlam taşımamaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasındaki temel neden, basit en küçük kareler yöntemi kestirimlerinin tutarlı olmaması ve bundan dolayı istatistiksel çıkarsamaların testlerinin sağlam olmamasıdır.

Ekonometrik anlamda durağanlık kavramının tanımlanmasında çeşitli istatistiksel karakteristikler dikkate alınmaktadır. Bu karakteristikler serinin;

- Ortalaması
- Varyansı
- Kovaryansı
- Dağılımı

Durağan olarak tanımlanan süreç, serinin ortalaması ve varyansının zaman içinde değişmediği ve sabit olduğu süreç olarak tanımlanmaktadır. Yukarıda ifade edilen karakteristiklerle ilgili getirilen bazı şartlar, durağanlık şartlarını oluşturmaktadır. Sağlanan durağanlık şartlarına göre zayıf durağanlık, güçlü durağanlık ve kesin durağanlık olarak durağanlık tipi belirlenmektedir. (<https://www.kisi.deu.edu.tr/userweb/hamdi.emec/zaman-serileri-2010.ppt> E.T 20.03.2019)

Bir zaman serisi X_t olarak gösterilsin. Bu zaman serisinde

- $E(X_t) = \mu$
- $Var(X_t) = \sigma^2$
- $Cov(X_t, X_{t-k}) = \gamma_k$

koşullarının sağlandığı, yani serinin ortalamasının ve varyansının sabit, otokovaryansının zamana göre değil kovaryansı alınacak serinin arasındaki uzaklığa bağlı olduğu durumda zayıf durağanlık; zayıf durağanlık koşullarının yanında serinin dağılımının zaman içinde değişmediği durumlarda güçlü durağanlık, zayıf durağanlık koşullarının yanına olasılık dağılımının normal olması durumunda ise kesin durağanlık söz konusudur. (<https://www.kisi.deu.edu.tr/userweb/hamdi.emec/zaman-serileri-2010.ppt> E.T 20.03.2019)

Zaman serilerinde durağanlığın bozulmasına sebep olan dört bileşen söz konusudur. Bunlar; trend, mevsimsel, çevrimsel ve düzensiz bileşendir.

Trend, zaman serilerinin zaman içinde gösterdiği eğilim olarak ifade edilmektedir. Trende sahip seriler durağan olmayan seriler olup ekonometride iki trend tipinden bahsedilmektedir. Bunlar, deterministik ve stokastik trenddir. Deterministik trend, yükseliş veya alçalış göstererek belli bir yönde ilerleyen serilerin uzun dönemli eğilimi olarak ifade edilmektedir. Deterministik trend durumunda olasılık dağılımı söz konusu değildir; birebir ilişkiden bahsedilmektedir. Deterministik trende sahip X_t serisi,

$$X_t = \alpha + \beta T + \varepsilon_t \quad (6)$$

şeklinde modellenenilmektedir.

Stokastik trend ise eğilimin önceden kestirilemediği ve bu yüzden olasılık dağılımının söz konusu olduğu trend tipidir. Stokastik trende sahip X_t serisi,

$$X_t = X_{t-1} + \varepsilon_t \quad (7)$$

şeklinde modellenenilmektedir.

Sonuçta trend, durağanlığı bozan bir faktör olduğu için ortadan kaldırılması gerekmektedir. Aksi takdirde trende sahip bir zaman serisiyle kurulacak regresyon modellerinde yanıltıcı sonuçlar alınacaktır. Trend tipinin belirlenmesi, ortadan kaldırma yönteminin belirlenmesi açısından önem kazanmaktadır. Bunun nedeni, her trend tipine göre farklı ortadan kaldırma yönteminin mevcut olmasıdır. Deterministik trend durumunda trendden arındırma yöntemi; stokastik trend durumunda ise fark alma işlemi uygulanmaktadır. (

<https://www.kisi.deu.edu.tr/userweb/hamdi.emec/zaman-serileri-2010.ppt> E.T
20.03.2019)

Mevsimsel bileşen, serilerin her yıl düzenli olarak sergilediği değişiklikleri ifade etmektedir. Aylık ve üçer aylık zaman serilerinde daha sık rastlanan mevsimsel bileşende de trend bileşeninde olduğu gibi deterministik mevsimsellik ve stokastik mevsimsellik olmak üzere iki tip mevsimsel bileşen söz konusu olmaktadır.

Deterministik mevsimsellik durumunda mevsimsel etkilerin ortaya çıkarılması için mevsimsel kuklalar kullanılmaktadır. D_1 , D_2 , D_3 ve D_4 mevsimsel kuklalar olmak üzere üçer aylık veri setine sahip X_t ,

$$X_t = \alpha_0 + \alpha_1 D_1 + \alpha_2 D_2 + \alpha_3 D_3 + \varepsilon_t \quad (8)$$

ve ya

$$X_t = \alpha_1 D_1 + \alpha_2 D_2 + \alpha_3 D_3 + \alpha_4 D_4 + \varepsilon_t \quad (9)$$

şeklinde modellenenilmektedir.

Stokastik mevsimsellik durumu olasılık dağılımının söz konusu olduğu mevsimsellik tipidir. Üçer aylık veri setine sahip X_t serisi,

$$X_t = X_{t-4} + \varepsilon_t \quad (10)$$

şeklinde modellenebilmektedir.

Ortadan kaldırma yöntemleri trendde olduğu gibi mevsimsellik tipine göre farklılık göstermektedir. Deterministik mevsimsellik durumunda mevsimsel kuklalar ile mevsimsellikten arındırma işlemi uygulanırken; stokastik mevsimsellik durumunda mevsimsel fark alma işlemi uygulanmaktadır.

Konjonktürel bileşen, bir yıldan daha uzun süreli bir zaman seti içinde meydana gelen değişimleri ifade etmektedir. Bu değişimler büyüklükleri farklı olan aşağı veya yukarı dalgalanmalar şeklinde olmaktadır.

Düzensiz bileşen ise tesadüfi olarak gerçekleşen, düzenli bir seyir sergilemeyen değişimleri ifade etmektedir. Düzensiz bileşen etkisini, hata teriminde göstermektedir.

Ekonometri literatüründe, zaman serilerinin durağanlığının belirlenebilmesi için pek çok istatistikçi tarafından tanıtılan test stratejileri mevcuttur. Her yeni yaklaşım, genel olarak bir öncekine eleştiri ve eksiklerin tamamlanması mantığıyla geliştirilmiştir. Durağanlığın belirlenebilmesi için geliştirilen testlerin yanında serilerin grafiklerine, otokorelasyon ve kısmi otokorelasyon fonksiyonlarına bakılabilir.

Grafiğine bakılarak serinin durağan olup olmadığı hakkında önsel bir fikir ortaya atılabilir. Seri zamanla artıyor veya azalıyorsa orada bir trend vardır denebilir. Bir seride trend olması serinin durağan olmadığına işaret eder. Genel hatları ile grafik yöntemi kullanırken durağan olan ve durağan olmayan seriler için bazı özelliklere dikkat etmek gerekir.

Durağan Seriler:

- Durağan seriler nispeten seri ortalamasını izleyen bir grafik çizerler.

- Dalgalanmalar yine olur fakat serinin genel çizgisi ortalama çevresindedir.
- Boyutları çok fazla olan ani yükselme ve düşmeler gözlenmez.

Durağan Olmayan Seriler:

- Seriler artan veya azalan grafikler çizerler
- Dalgalanmalar çok fazla sayıda olur. Bu dalgalanmaların aşağı ve yukarı büyüklükleri (şiddetleri) de yüksek olur.
- Periyodik olarak belli dönemlerde artmalar ve belli dönemlerde azalmalar dikkat çekerler.

Grafik yöntemi uygulaması kolay bir yöntem olmasına rağmen, bize durağan olmama durumu hakkında kesin bilgiler vermez. Kalıcı şoklar var mı yok mu bilgisini grafik yöntemi ile anlamamız kesin olarak mümkün olmaz. Grafik yöntemi doğru kararlar alabilmek için tecrübe isteyen ve kesin bilgiler veremeyen bir yöntemdir. (Jarque, C. M., & Bera, A. K. (1980). Efficient tests for normality, homoscedasticity and serial independence of regression residuals. *Economics letters*, 6(3), 255-259.)

Dickey ve Fuller'ın 1979 tarihli makalesindeki birim kök testinin hareket noktası veriyi yaratan sürecin otoregresif süreç olmasıdır. Bu durumda birinci dereceden otoregresif süreç;

$$Y_t = \rho Y_{t-1} + \varepsilon_t, \quad t = 1, 2, \dots \quad (11)$$

olarak tanımlanabilir. Burada ε_t 'nin σ^2 varyansla ve sıfır ortalamayla normal dağılan bir bağımsız değişken olduğu varsayılmaktadır. Bu varsayım kısaca $\varepsilon_t \sim N(0, \sigma^2)$ olarak gösterilmektedir. Literatürde bu özelliğe sahip hata terimi, saf hata terimi olarak adlandırılmaktadır.

Denklem (11)'de ρ ile gösterilen parametre, otoregresif parametre olarak adlandırılmaktadır. Otoregresif parametrelerden yararlanarak Y_t serisinin;

$$|\rho| < 1 \text{ iken durağan bir seri olduğu,}$$

$|\rho| \geq 1$ iken serinin durağan bir seri olmadığı

ifade edilir.

Sonuç olarak Dickey-Fuller testinin hipotezleri

$$H_0 : \rho = 1$$

$$H_1 : \rho < 1$$

şeklinde oluşturulmaktadır. H_0 ile ifade edilen sıfır hipotezi, Y serisinin birim kökü vardır veya Y serisini yaratan süreç durağan değildir anlamını taşıırken, H_1 ile gösterilen alternatif hipotez Y serisinin birim kökü yoktur veya Y serisini yaratan süreç durağandır anlamını taşımaktadır.

Dickey-Fuller testinin test istatistiği ise,

$$\tau = \frac{\hat{\rho} - 1}{S_{\hat{\rho}}} \quad (12)$$

şeklinde hesaplanmaktadır.

Sıfır hipotezi altında Y serisinin birim kökü olduğundan, test istatistiğinin dağılımı t dağılımına uymayacaktır. Ayrıca, denklemin sağındaki Y_{t-1} teriminin varlığı, t dağılımının etkinliğini bozmakta ve ρ 'nun aşağı sapmalı olmasına yol açmaktadır. Bu yüzden Dickey- Fuller, test istatistiğinin dağılımını Monte Carlo simülasyonu ile yeniden belirlemişlerdir.

Testin karar aşamasında, hesaplanan τ test istatistiğinin tablo kritik değerinden daha küçük olması durumunda Y serisinin durağan olmadığını belirten H_0 hipotezi red edilmektedir.

Diğer bir şekilde Dickey-Fuller testi, denklemin her iki yanından Y_{t-1} çıkartılarak,

$$Y_t - Y_{t-1} = \rho Y_{t-1} - Y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (13)$$

denkleminde geçilmektedir. Bu durum yeniden düzenlenerek şu şekilde gösterilebilir;

$$\Delta Y_t = (\rho - 1)Y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (14)$$

$$\Delta Y_t = \delta Y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (15)$$

Bu durumda test hipotezleri

$$H_0 : \delta = 0$$

$$H_1 : \delta < 0$$

şeklinde oluşturulmaktadır. H_0 ile ifade edilen sıfır hipotezi, Y serisinin birim kökü vardır veya Y serisini yaratan süreç durağan değildir anlamını taşırken, H_1 ile gösterilen alternatif hipotez Y serisinin birim kökü yoktur veya Y serisini yaratan süreç durağandır anlamını taşımaktadır.

Dickey-Fuller testinin test istatistiği ise,

$$\tau = \frac{\hat{\delta}}{S_{\delta}} \quad (16)$$

şeklinde hesaplanmaktadır.

Serinin seyrine göre regresyon modeline deterministik öğeler (sabit terim, trend gibi) eklenebilmektedir. Deterministik öğelerin varlığı test istatistiğinin dağılımını etkilemektedir. Bu nedenle, deterministik öğelerin olması veya olmamasına göre farklı kritik değerler kullanılmaktadır. Ancak hipotezler ve test istatistikleri aynı kalmaktadır.

Sabit terimin eklendiği durumda regresyon denklemi

$$\Delta Y_t = \mu + \delta Y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (17)$$

Sabit terim ve trendin eklendiği durumda regresyon denklemi

$$\Delta Y_t = \mu + \beta T + \delta Y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (18)$$

şeklinde olacaktır. Her iki durumda da testin mantığı değişmeyecek yani, Y_{t-1} 'in katsayısı test edilecek fakat, testin tablo değerleri farklılaşacaktır.

Dickey-Fuller tarafından geliştirilen birim kök testleri yalnızca birinci dereceden otoregresif süreçlere uygulanmaz. Daha yüksek dereceden otoregresif süreçlere de Dickey-Fuller testlerini uygulamak mümkündür. Bu durumda hata terimi, ε_t , temiz dizi şeklinde kalmayacak aksine serisel korelasyonlu olacaktır. Böyle bir durumda Dickey-Fuller test süreci geçersiz olacaktır. Dolayısı ile hata terimlerindeki serisel korelasyonun ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu amaçla modele değişkenin gecikmeli değerleri katılarak hatalardaki korelasyon ortadan kaldırılır. Bu durumda uygulanan test Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) testi olarak adlandırılır. ADF testi için kurulacak regresyon denklemleri Dickey-Fuller testinde olduğu gibidir tek fark değişkenin gecikmeli değerlerinin modele katılmış olmasıdır. (Dickey, D. A., & Fuller, W. A. (1979). Distribution of the estimators for autoregressive time series with a unit root. *Journal of the American statistical association*, 74(366a), 427-431.)

Sabitsiz ve trendsiz model

$$\Delta Y_t = \delta Y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \delta_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (19)$$

Sabitli ve trendsiz model

$$\Delta Y_t = \mu + \delta Y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \delta_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (20)$$

Sabitli ve trendli model

$$\Delta Y_t = \mu + \beta T + \delta Y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \delta_i \Delta Y_{t-i} \varepsilon_t \quad (21)$$

şeklinde ifade edilebilir. Her üç durumda da hipotez değişmeyecek ve

$$H_0 : \delta = 0$$

$$H_0 : \delta < 0$$

şeklinde olacaktır. Test istatistiği de aynı kalacak Denklem (16) şeklinde hesaplanacaktır.

ADF testleri için gereken tablo değerleri Dickey-Fuller testi için kullanılan tablo değerlerine eşittir. ADF testinin Dickey-Fuller testinden önemli bir farkı değişkenin gecikmeli değerlerini içermesi ve dolayısı ile gecikme sayısının belirlenmesidir. Gecikme sayısının belirlenmesi için bir çok kriter bulunmaktadır. Bu kriterler arasında Akaike bilgi kriteri (AIC) ve Schwarz bilgi kriteri (SIC) en çok kullanılanlarıdır. AIC ve SIC şu şekilde hesaplanabilir:

$$AIC = \log\left(\frac{RSS}{n}\right) + \frac{2(k+1)}{n} \quad (22)$$

$$SIC = \log\left(\frac{RSS}{n}\right) + \log(n) \left(\frac{k+1}{n}\right) \quad (23)$$

AIC ve SIC, hata terimlerinin kareleri toplamını (RSS) içerdiğinden, bu kriterlerin değerlerini en küçük yapan gecikme sayısı en uygun gecikme sayısı olarak belirlenebilir.

Buna göre araştırmanın hipotezi aşağıda verilmiştir.

H₁: Bankaların kredi hacmi bankanın net dönem karını etkilemektedir.

H₂: Bankaların kredi faiz oranları bankanın net dönem karını etkilemektedir.

3.4 ARAŞTIRMANIN VERİ SETİ VE YÖNTEMİ

Bu başlık altında üçüncü bölümde ve 3.1 başlığı içerisinde tanımı yapılan ve genel olarak değerlendirilmeye çalışılan Türk bankacılık sektöründe özellikle sermaye girişlerindeki etkinliği araştırmak için kamu ve özel bankalar göz önünde bulundurularak ampirik bir çalışma gerçekleştirilecektir.

Bu çalışmada bağımlı değişken olarak; kamu ve özel bankaların net dönem karı alınırken, bağımsız değişken olarak ortalama kredi faizi oranları ve son olarak ortalama kredi hacim oranları seçilmiştir.

2006-2018 dönemine ait sayısal veriler gözlem sayısının yeterli olması ve daha anlamlı sonuçlar elde etmek amacıyla üçer aylık veri setleri şeklinde (4 çeyrek) ele alınmıştır.

3.5 BULGULAR

Çalışmada yukarıda belirtildiği üzere öncelikle değişkenlere ilişkin önsel bilgiler edinmek amacıyla değişkenlerin betimsel istatistikleri ile zaman serisi grafikleri incelenecektir.

Tablo 3.1: Özet İstatistikler

	Net Kar	Hacim	Faiz
Ortalama	5.10	10.40	18.50
Standart Sapma	2.05	8.23	4.16
Basıklık	0.39	-0.49	-0.39
Çarpıklık	0.79	0.79	0.70
Aralık	6.81	25.74	13.51
En Küçük	2.31	1.07	13.33
En Büyük	9.11	26.82	26.84

Tablo 3.1’de görüldüğü üzere ele alınan dönemde net dönem karı yıllık ortalama 5.1 milyar TL düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu değişken pozitif basıklık ve çarpıklık katsayısı ile normal dağılıma göre daha sivri ve sağa çarpık bir yapıdadır. Değişken 2006-2018 yılları arasında 2.31 ile 9.11 milyar TL değerleri arasında değişkenlik göstermektedir.

Kredi hacmi yıllık ortalama 10.40 milyar TL düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu değişken negatif basıklık ve pozitif çarpıklık katsayısı ile normal dağılıma göre daha

basık ve sağa çarpık bir yapıdadır. Değişken 2006-2018 yılları arasında 1.07 ile 26.82 milyar TL değerleri arasında değişkenlik göstermektedir.

Kredi faiz oranı yıllık ortalama %18.50 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu değişken negatif basıklık ve pozitif çarpıklık katsayısı ile normal dağılıma göre daha basık ve sağa çarpık bir yapıdadır. Değişken 2006-2018 yılları arasında 13.33 ile 26.84 milyar TL değerleri arasında değişkenlik göstermektedir.

Yukarıda belirtildiği üzere çalışmada kullanılan serilerin durağan olmaması durumunda sahte regresyon problemi ortaya çıkabilir. Bu nedenle uygulanan ADF test sonuçları tablo 3.2’de belirtilmiştir.

Tablo 3.2: ADF Testi Sonuçları

	Sabitsiz, Trendsiz		Sabitli, Trendsiz		Sabitli, Trendli	
	Test İstatistiği	p-değeri	Test İstatistiği	p-değeri	Test İstatistiği	p-değeri
NET KAR	1.24	0.93	-0.61	0.83	-2.28	0.41
D NET KAR	-3.37	0.00	-4.22	0.01	-4.10	0.04
HACIM	11.54	1.00	6.04	1.00	0.45	1.00
D HACIM	3.09	1.00	0.49	0.97	-3.32	0.13
D2 HACIM	-3.74	0.00	-3.72	0.03	-3.57	0.09
FAİZ	-0.01	0.66	-1.35	0.57	-0.09	0.99
D FAİZ	-2.21	0.03	-2.00	0.28	-3.30	0.13

Tablo 3.2’ye göre; NET KAR değişkenine ilişkin sabitsiz ve trendsiz model için test istatistiği 0.93 p-değeri ile 1.24 olarak, sabitli ve trendsiz model için test istatistiği 0.83 p-değeri ile -0.61 olarak ve sabitli ve trendli model için test istatistiği 0.41 p-değeri ile -2.28 olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak NET_KAR değişkeninin birim köke sahip olduğu boş hipotez

H_0 : Birim kök vardır

% 90 güven aralığında reddedilmeyerek bu değişkenin birinci sıra farkı (D_NET_KAR) alınarak test yinelenmiştir. Birinci sıra farkı alınan seriye ilişkin yapılan ADF testinde her üç modelde de boş hipotez reddedilmiştir. Sonuç olarak bu serinin birinci sıra entegre olduğu koentegrasyon eş bütünleşme sonucu söyleyebiliriz.

HACIM değişkenine ilişkin sabitsiz ve trendsiz model için test istatistiği yaklaşık 1 p-değeri ile 11.54 olarak, sabitli ve trendsiz model için test istatistiği

yaklaşık 1 p-değeri ile 6.04 olarak ve sabitli ve trendli model için test istatistiği yaklaşık 1 p-değeri ile 0.45 olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak HACIM değişkeninin birim köke sahip olduğu boş hipotez

H_0 : Birim kök vardır

% 90 güven aralığında reddedilmeyerek bu değişkenin birinci sıra farkı (D_HACIM) alınarak test yinelenmiştir. Birinci sıra farkı alınan seriye ilişkin yapılan ADF testinde her üç modelde de boş hipotez reddedilmemiştir. Dolayısıyla ilgili serinin ikinci sıra farkı ($D2_HACIM$) alınarak testler yinelenmiştir. İkinci sıra farkı alınan seriye ilişkin yapılan ADF testinde her üç modelde de boş hipotez reddedilmiştir. Sonuç olarak bu serinin birinci sıra entegre olduğu koentegrasyon eş bütünleşme sonucu söyleyebiliriz.

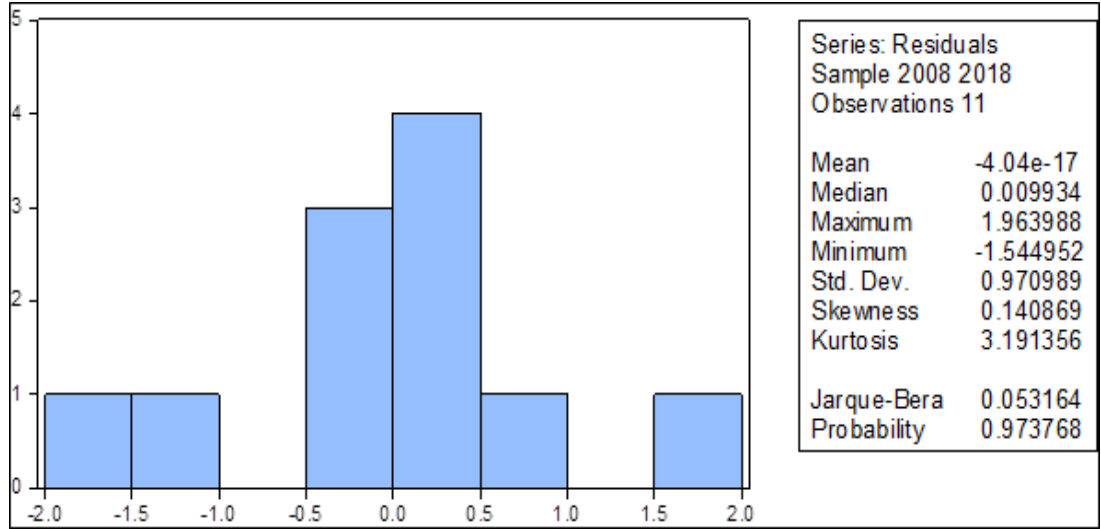
FAIZ değişkenine ilişkin sabitsiz ve trendsiz model için test istatistiği 0.66 p-değeri ile -0.01 olarak, sabitli ve trendsiz model için test istatistiği 0.57 p-değeri ile -1.35 olarak ve sabitli ve trendli model için test istatistiği 0.99 p-değeri ile -0.09 olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak FAIZ değişkeninin birim köke sahip olduğu boş hipotez

H_0 : Birim kök vardır

%90 güven aralığında reddedilmeyerek bu değişkenin birinci sıra farkı (D_FAIZ) alınarak test yinelenmiştir. Birinci sıra farkı alınan seriye ilişkin yapılan ADF testinde her üç modelde de boş hipotez reddedilmiştir. Sonuç olarak bu serinin birinci sıra entegre olduğu koentegrasyon eş bütünleşme sonucu söyleyebiliriz.

Özet olarak ADF testi sonucunda NET_KAR ve FAIZ değişkenleri birinci sıra entegre bulunduğundan bu değişkenlerin birinci sıra farkları, HACIM değişkeni ise ikinci sıra entegre bulunduğundan bu değişkeninin ikinci sıra farkı alınmıştır.

Hata terimlerinin normal dağılıma uygun olup olmadığı Jarque-Bera testi ile araştırılmıştır. Sonuçlar şekil 3.1’de belirtilmiştir.

Şekil 3.1: Hata Terimlerinin Dağılımı

Şekil 3.1'e göre Jarque-Bera test istatistiği 0.97 p-değeri ile 0.05 olarak hesaplandığından

H_0 : Hata terimleri normal dağılmaktadır.

Boş hipotezi reddedilmemiştir. Dolayısıyla hata terimlerinin normal dağılıma uygun olduklarını göstermektedir.

Çalışmada kredi hacminin ve faiz oranlarının net dönem karı üzerinde etkisinin incelenmesi amacıyla kurulan regresyon modeli en küçük kareler yöntemi ile tahmin edilmiş ve tahmin sonuçları tablo 3'de görülmektedir.

Tablo 3.3: Regresyon Sonuçları

Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-istatistiği	p-değeri
C	0.49	0.35	1.41	0.20
D2_HACIM	0.45	0.36	1.24	0.25
D_FAIZ	-0.15	0.09	-1.74	0.12
R2	0.37			
F-Test	2.31			0.16

Tablo 3.3'de analiz için oluşturulan ilk regresyon modeli sonuçları görülmektedir. F istatistiği sonuçlarına göre modelin bütünüyle %90 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamsız olduğu söylenebilir. Belirleme katsayısı 0.37 olarak

hesaplandığından modeldeki değişkenlerin bağımlı değişkendeki değişimin %37'sini açıkladığı söylenebilir.

Tahmin edilen katsayı değerlerine bakıldığında D2_HACIM değişkenin 0.25 p-değeri ile 0.45 değerine sahip olduğu ve D_FAIZ değişkeninin 0.12 p-değeri ile -0.15 değerine sahip oldukları görülmektedir. Dolayısıyla bu iki değişkenin de bankacılık net dönem karını anlamlı bir biçimde etkilemediği söylenebilir.

Regresyon modeli oluşturulduktan sonra katsayıların en küçük varyansa sahip olmaları koşulunu bozan (otokorelasyon ve değişen varyans) varsayımların test edilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede Breusch Pagan Godfrey değişen varyans testi ile Breusch Godfrey'in LM testi yapılmıştır. Tablo 4'de değişen varyans test sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 3.4: Breusch Pagan Godfrey Değişen Varyans Testi

Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği	p-değeri
Sabit	0.62	0.39	1.58	0.15
D2_HACIM	0.76	0.41	1.83	0.10
D_FAIZ	0.05	0.10	0.55	0.60
n*R ² : 3.42		p-değeri(ki-kare): 0.18		

Tablo 3.4'de görüldüğü üzere Breusch Pagan Godfrey test istatistiği 3.42 olarak hesaplanmıştır. Test istatistiği istatistiksel olarak anlamlı bulunmadığından hata terimleri sabit varyansa sahiptir denilebilir.

Değişen varyans sorunu olmadığına karar verildikten sonra hata terimleri arasında ilişkinin olup olmadığı Breusch Godfrey LM testi kullanılarak araştırılmıştır. Bu çerçevede hata terimlerinin 3 gecikmeye kadar ilişkili olup olmadığı test edilmiştir. Burada üçüncü gecikmeye kadar sınamaların yapılmasının nedeni testin gücünün azalmasının önüne geçilmek istenmesidir. Sonuçlar tablo 5'de belirtilmiştir.

Tablo 3.5: Breusch Godfrey LM Testi Sonuçları

Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği	p-değeri
Sabit	-0.12	0.45	-0.28	0.79
D2_HACIM	-0.05	0.49	-0.11	0.92
D_FAIZ	0.00	0.11	-0.01	0.99
RESID (-1)	0.33	0.45	0.73	0.50
RESID (-2)	-0.42	0.65	-0.64	0.55
RESID (-3)	-0.23	0.71	-0.33	0.76
n*R ² : 2.08		p-value(chi-square): 0.55		

Tablo 3.5’de Breusch Godfrey LM testi sonuçları gösterilmektedir. Test yukarda belirtildiği üzere hata terimlerinin 3 gecikmeli değerine kadar gecikmeli değerler kullanılarak yapılmıştır. Buna göre test istatistik değeri 2.08 olarak hesaplanmıştır. bu değer istatistiksel olarak anlamsız olduğundan (test istatistik değerine ait olasılık değeri 0.1’den büyük olduğundan) hata terimlerinin ilişkili olmadığı boş hipotezi reddedilmemiş ve modelde otokorelasyon sorununun olmadığı söylenebilir.

Normal şartlarda kredilerdeki artışın net karı pozitif yönde etkilemesi gerekirken bizim çalışmamızda bu sonuç bulunamamıştır. Bunun sebebi sorunlu kredilerin artışı olduğu görülmüştür.

3.6 BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu çalışmada ortalama kredi hacim ve ortalama kredi faiz oranı değişkenlerinin kamu ve özel bankaların net dönem karları değişkeni üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu çerçevede öncelikle serilerin karakteristik özelliklerinin gözlemlenmesi amacıyla betimleyici istatistikleri incelenmiştir. Daha sonra regresyon modelinin kurulması amacıyla serilerin durağan olup olmadıkları ADF testi ile test edilmiş ve kredi hacmi değişkeninin ikinci sıra entegre diğer değişkenlerin ise birinci sıra entegre olduğu sonucuna varılmıştır. Bu nedenle net kar ve faiz değişkenlerinin birinci sıra farkı alınarak, hacim değişkeninin ise ikinci sıra farkı alınarak regresyon modeli kurulmuştur. Fakat modelde yer alan açıklayıcı değişkenlerin hiçbirinin bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir etkisi bulunamamıştır. Son olarak modele ilişkin sabit varyans ve hata terimlerinin ilişkisiz olduğu varsayımları test edilmiştir. Bu çerçevede

değişen varyansın test edilmesi için Breusch Pagan Godfrey, otokorelasyonun test edilmesi için Breusch Godfrey LM testi kullanılmış ve hata terimlerinin sabit varyansa sahip ve birbirleriyle ilişkisiz oldukları hipotezleri reddedilmemiştir.

SONUÇ

Bankacılık sisteminde, bankaların bilanço dağılımlarına bakıldığında toplam varlıkların % 63'ünün kredilerden, % 13'ünün menkul kıymetlerden ve % 7'sinin nakit ve nakit benzeri kalemlerden oluştuğu görülmektedir. Toplam yükümlülükler ise % 53 oranında mevduatlardan, % 18 oranında bankalara olan borçlardan, % 11 oranında özkaynaklardan oluşmaktadır.

Türkiye'nin yurt içi hasılasının 2010 yılında % 87'sine denk gelen Türk bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü son dönemlerde % 110 düzeyine yaklaşmıştır. Bugün için, Kredi büyümesi ile iktisadi büyüme arasındaki kuvvetli ilişkinin varlığı genel kabul gören bir durum haline gelmiş, bilimsel çalışmalarda daha çok hangi tür kredilerin bu büyümede daha etkili olduğu üzerinde yoğunlaşmıştır.

Ülkemizde 2000'li yılların ilk yarısından bu yana toplam kredi hacmi hem büyüklük hem de aktif içerisindeki payı itibariyle yıllar itibariyle önemli artışlar göstermiş, kredi mevduat dönüşüm oranı bu dönemde % 65'ler seviyesinden % 120'ler seviyesine yükselmiştir. Bu sürecin bir sonucu olarak da özellikle son beş yılda takibe dönüşen kredi hacminde artışlar söz konusu olmuştur.

Çalışmamızın amacı olan, kamu ve özel sermayeli bankaların kredi hacminin ve kredi faiz oranlarının net dönem karını etkileyip etkilemedikleri, etkiliyorsa hangi yönde ve hangi büyüklükte etkiye sahip olduklarını görmek amacı ile yapılan araştırmamızda net dönem karları üzerinde negatif yönlü bir ilişki olduğunu kanıtlamıştır.

Bankacılık sektöründe riskler her dönem kaçınılmaz olarak yaşanmaktadır. Bankalar faaliyetlerini devam ettirdiği sürece risk unsurunu sektör içerisinde varlığını sürdürecektir. Fakat bu aşamada en önemlisi riski doğru tanımlayıp ve yönetilmesidir. Riskin yönetilememesi durumunda takibe dönüşen ve sorunlu hale gelen krediler her geçen gün artacaktır, bunun sonucunda ise bankaların karlılığını önemli derecede etkilenecektir.

Bu da normal şartlarda kredilerdeki artışın net karı pozitif yönde etkilemesi gerekirken bizim çalışmamızda bu sonuca varılamamıştır. Bunun sebebi sorunlu kredilerdeki artış olduğu görülmüştür.

Kredi hacmindeki yaşanan değişimler, uzun dönemde ortalama faiz oranlarının değişmesine neden olmuştur. Değişimler bankaların özel ve kamu sektörü oluşumunu göz önünde bulundurmaksızın oransal olarak artışlara yol açtığı ve bu durumunda paralel olarak takibe atılan kredilerin alınmamasından dolayı zarar oluşmasına sebep olmuştur.

Şüphesiz ki tezimizde sorunlu krediler alınmamasından dolayı net kar ilişkisi olumsuz yönde gözüksede hacim ve faizdeki artış ile net kar da artış olacağı ve faiz dışı gelirlerin alınması ile banka karı daha net bir şekilde ortaya çıkacaktır.

Çalışmamızda ticari bankalar alınmış olup, Türkiye’de ki tüm bankalar için bir çalışma yapılması daha net bir sonuç verecektir.

Bağımlı değişken olarak, kamu ve özel bankaların net dönem karı alınırken, bağımsız değişken olarak ortalama kredi faiz oranları ve ortalama kredi hacim oranları alınmıştır. Bir sonraki çalışma için bağımsız değişken olarak mevduat ortalama oranları da alınarak bir çalışma yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Agenor, P. R. (2003). Benefits and Costs of International Financial Integration: Theory and Facts, *The World Economy*, 26(8), 1089-1118
- Ak, R. (2007). Yabancı Banka Girişinin Türk Ekonomisine Etkileri”, *Mevzuat Dergisi*, 119.
- Akbar, Y. H. - McBride, J. B. (2004). Multinational Enterprise Strategy, Foreign Direct Investment and Economic Development: The Case Study of the Hungarian Banking Industry, *Journal of World Business*, 39, 89-105
- Akçay, S. - Demirtaş, G. (2006). Kurumsal Faktörlülerin Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerine Etkisi, *T.C. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(2), 15-35
- Akgüç, Ö. (2007). Türkiye’de Yabancı Bankalar”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 36.
- Aksoy, T. (1998). Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler e Türkiye’de Uluslararası Bankacılık, Sermaye Piyasası Kurulu Yayını No:109, Ankara
- Ayaydın, H. - Berberoğlu, M. (2010). Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişinin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, *Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 1.
- Aysan, M. (2000). Atatürk’ün Ekonomik Görüşleri, *Toplumsal Dönüşüm Yayınları*.
- Bağcı, E. (2014). Türk Bankacılığında Yabancı Sermaye Payları ve Yabancı Sermayeli Bankaların Performansının ING Bank A.Ş. Örneği İle Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- BDDK, (2005). Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye, *ARD Çalışma Raporları: 2005/6*, Ankara
- Barth, J. R. - Gerard, C. J. - Ross, L. (2000). Banking Systems Around the Globe: Do Regulation and Ownership Affect Performance and Stability?, *Worldbank Policy Research Working Paper*, No:2325

- Başıoğlu, İ. - Ceylan, A. - Parasız, İ. (2001). Finans: Teori, Kurum, Uygulama, Ekin Kitapevi, Bursa
- Berikol, B. Z. (2008). Yeni Ekonominin Finansal Krizler Üzerine Etkileri: Türkiye Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri”, Çukurova Üniversitesi Kozan Meslek Yüksek Okulu, Adana.
- Bulutoğlu, K. (1970). 100 Soruda Türkiye’de Yabancı Sermaye”, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Bumin, M. (2007). Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankalar”, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Büyükalvarcı, A. (2008). Yabancı Sermaye Yatırımlarının Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri (1990-2005)”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 38.
- Cerutti, E. - Giovanni, D. A. - Pera, M. S. M. (2002). How Banks Go Abroad: Branches or Subsidiaries?, World Bank Policy Research Working Paper, No:3753
- Clarke, G. R.G. - Cull, R. - Peria, M. S. M. (2006). Foreign Bank Participation and Access to Credit Across Firms in Developing Countries, Journal of Comparative Economics, 34, 774-795
- Coşkun, R. (2001). “Determinants of Foreign Investment in Turkey”, European Business Review, 13(4), 221-226
- Çakar, V. (2003). Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara.
- Çolak, Ö. F. (2000). Finansal Serbestleşme Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü ve 1980 Sonrasındaki Gelişmeler, Uzman Gözüyle Bankacılık, 7(30), 21-25
- Demirhan, D. (2008). Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türk Finans Sistemi Üzerinde Etkileri, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- DPT, (2001). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı.

- Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr, (Erişim Tarihi: 28.4.2015).
- Erdönmez, P. A. (2004). Finansal Krizler Sonrası Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Bankalar, Bankacılar Dergisi, 51.
- Ertüzün, T. (1971). Türkiye Ekonomisinin 1923-1973 Döneminde Dış Yardım İlişkileri, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası. Cilt:30, No:1-4, İstanbul.
- Gündüz, A. Y. (2003). Türkiye’de Bankacılık Sektörü, Sorunları ve Çözüm Önerileri, Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 17(3-4), 131-145.
- Hermes, N. - Lensink, R. (2004). Foreign Bank Presence, Domestic Bank Performance and Financial Developmet, Journal of Emerging Market Finance, 3(2), 207-229
- IMF, Turkey: 3rd Review Under The Stand By Agreement, 12/2002 IMF Country Report No: 2/264, Amerika, 2002.
- İnan, A. A. (1989). İzmir İktisat Kongresi, 1.Baskı, TTK Basımevi, Ankara.
- İşeri, M. - Aktaş, Z. (2005). IMKB’de Yabancı Portföy Yatırımlarındaki Hareketler (1997-2005 Dönemi), Yaklaşım Dergisi, 151, Temmuz.
- Jeon, Y. - Miller, S. M. (2005). Performance of Domestic and Foreign Banks: The Case of Korea and the Asian Financial Crisis, Global Economic Review, 34(2), 145-165
- Jones, G. (1992). Multinational and International Banking, Edward Elgar Publishing Ltd., England.
- Kara, M. A. - Kar, M. (2003). Türkiye’ye Yönelik Sermaye Hareketleri ve Krizler”, Dış Ticaret Dergisi.
- Karagöl, M. - Masca, M. (2008). Uluslararası Sermaye Hareketleri, Kriz Etkisi ve Muhtemel Önlemler, Uluslararası Sermaye Hareketleri ve Gelişmekte Olan Piyasalar Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, Balıkesir Üniversitesi, Bandırma İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

- Kazgan, H. (2014). Galata Bankerleri, İstanbul.
- KPMG.com.tr, 2018
- Moshirian, F. (2001). International Investment in Financial Services”, Journal of Banking and Finance, 25, 317-337
- Mutinelli, M. - Piscitello, L. (2001). “Foreign Direct Investment in the Banking Sector: the Case of Italian Banks in the 90’s, International Business Review, 10, 661-685
- Özakdağ, S. (2009). Yabancı Sermaye, Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Yabancı Sermayeli Bankalar, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Özdemir, B. (2009). Osmanlı Devleti Dış Borçları, ATO Yayını, Ankara.
- Öztürk, N. (2014). 2001 Yılı Sonrası Yabancı Sermaye Yatırımlarının Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Özyıldız, R. H. (1998). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarında Karar Alma Prosedürü, Hazine Dergisi, 11.
- Selimler, H. - Kale, S. (2012). Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Para İşlemleri, MFY, 96.
- Seyidoğlu, H. (1998). Uluslararası Finans, Güzem Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Seyidoğlu, H. (2001). Uluslararası İktisat, Kurtis Matbaası, İstanbul.
- Seyidoğlu, H. (1986). Uluslararası İktisat-Teori, Politika, Uygulama, 5. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Sezgin, Z. (2012). Küresel Krizin İkinci Perdesi: 2011 Avrupa Borç Krizi. İşletme Araştırmaları Dergisi, 4(12), 141-150.
- Song, I. (2004). Foreign Bank Supervision and Challenges to Emerging Market Supervisors. IMF Working Paper, No: WP/04/82.

- Şahin, K. (2005). Krizlerden Sonra Hızlanıyorlar... Milliyet Gazetesi yazısı. <http://www.milliyet.com/2005/04/19/business/axbus01.html> adresinden 11.05.2018 tarihinde alınmıştır.
- Şanlı, K. (2007). Yabancılar Şeytan mı? Melek mi?. Finans Dergisi. Sayı-16, sayfa. 19-25.
- Şanlı, U. (2006). Türkiye’de Banka Alan Yabancılar Nereye Koşuyor?. Aksiyon Dergisi. Sayı: 624. S. 3-4. <http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-19672-26-turkiyede-banka-alan-yabancilar-nereye-kosuyor.html> adresinden 12.05.2018 tarihinde alınmıştır.
- Takan, M. (2002). Bankacılık Teori, Uygulama ve Yönetim, 2. Baskı, Nobel Basım Evi, Ankara.
- TBB, Bankalarımız Kitabı 2010, İstanbul: TBB Yayınları, Yayın No: 276, 2011.
- TBB, 50.Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958-2007, TBB Yayınları, İstanbul, 2008.
- TBB, Bankalarımız 2005-2017 Yayınları, Haziran 3 Aylık Banka Bilgileri (Erişim Tarihi: 10.05.2018).
- TCMB, www.tcmb.gov.tr, (Erişim Tarihi: 28.4.2015).
- Tiryakioğlu, B. (2001). Doğrudan Yabancı Yatırımlara İlişkin Uluslararası Düzenlemeler, TCMB İK Eğitim Müd., Ankara.
- Turan, Z. (2010). Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ülkemiz Ekonomisine Katkıları, Mevzuat Dergisi, 149.
- Tüylüoğlu, Ş. (2012). Doğrudan Yabancı Sermaye Ne İşe Yarıyor, <http://www.ankarastateii.ors/vazar/prof-dr-sevket-tuvluoslu/dosrudan-vabanci-sermave-ne-iseyariyor/>, (Erişim Tarihi: 27.03.2015)
- Uçkaç, A. (2010). Türkiye’de Neoliberal Ekonomi Politikaları ve Sosyo Ekonomik Yansımaları, Maliye Dergisi, 158.

UNCTAD, World Investment Report, 2008.

Ünsal, M. E. (2005). Uluslararası İktisat, İmaj Yayınevi, Ankara.

Vural, R. N. (2014). Yabancı Sermaye Yatırımlarının Türk Bankacılık Sektöründe Kârlılık Üzerine Etkileri ve Bir Uygulama, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.

Weller, C. E. (2000). Financial Liberalization, Multinational Banks and Credit Supply, International Review of Applied Economics, Vol.:14, No:2, pp.193-211

YASED, 2013-1. “Çeyrek Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Raporu”, Mayıs 2013, No:5.

Yıldırım, H. (2012). Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yıldız, A. (2007). Osmanlı İmparatorluğunun Borçlanmasında Yabancı Sermaye Etkisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 37.

Yücel, T. (2007). Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankaların Yeri-Yerli ve Yabancı Bankaların Karşılaştırmalı Analizi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Matbaası. Sayfa: 119-123.

Yüksel, A. S. - Yüksel, A. - Yüksel, Ü. (2002). Banka Yönetimi El Kitabı. İstanbul: Alfa Yayınları, sayfa:56-64.

Yükseler, Z. (2006). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve İç Yatırım Ortamı İlişkisi”, Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Metni.

Breusch, T. S., & Pagan, A. R. (1979). A simple test for heteroscedasticity and random coefficient variation. Econometrica: Journal of the Econometric Society, 1287-1294.

https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2018/2017_Y%C4%B1lsonu_Raporu_final.pdf

<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>

<http://web.deu.edu.tr/upk15/docs/seminerSunumlari/COK%20DEGISKENLI%20ANALIZ%20YONTEMLERI-DOC.%20DR.%20AYLA%20OZHAN%20DEDEOGLU.pdf>

<https://www.kafkas.edu.tr/dosyalar/iibfdergi/file/07/1.pdf>

<https://www.kisi.deu.edu.tr/userweb/hamdi.emec/zaman-serileri-2010.ppt>

Jarque, C. M., & Bera, A. K. (1980). Efficient tests for normality, homoscedasticity and serial independence of regression residuals. *Economics letters*, 6(3), 255-259.

Dickey, D. A., & Fuller, W. A. (1979). Distribution of the estimators for autoregressive time series with a unit root. *Journal of the American statistical association*, 74(366a), 427-431.)

ÖZGEÇMİŞ

1984 yılında İstanbul’da doğdum. İlköğretim ve ortaöğretim eğitimimi İstanbul’da tamamladım. Deniz ve Liman işletmeciliği ön lisans eğitimimi Uludağ Üniversitesi Yalova M.Y.O okulunda tamamlayıp, dört yıllık eğitimimi Anadolu Üniversitesinde tamamladım. Akademik kariyer yapmak amacı ile Beykent Üniversitesi İşletme Yönetiminde yüksek lisans programına başladım.

İş deneyimime 2005 yılında gemi kaptanlığı ile başlayıp, 2008 yılında ise sektör değişikliği yaparak bankacılık sektörüne geçiş yaptım. Çeşitli bankaların farklı bölümlerinde görev aldım ve halen QNB Finansbank İşletme bankacılığında görevime devam etmekteyim.

Özgür UĞUREL